

Paul Cezanne

scrisori



Editura Meridiane

**Antologie alcătuită pe baza volumului : PAUL CÉZANNE
„CORRESPONDANCE”.**

Bernard Grasset - Paris, 1937

scrisori

Antologie și traducere de ANDREEA DOBRESCU-WARODIN

EDITURA MERIDIANE București, 1972

Pe coperta I :
PAUL CÉZANNE - Autoportret (fragment)
1879 - 1882, Berna - Kunstmuseum

Pe coperta a IV-a : PAUL CÉZANNE -
Fotografie din 1889
CUVINT ÎNAINTE

*Rigoarea și disciplina
construcției lui picturale,
autoritatea impresionantă a
operei sale îl fac să fie cel mai
mare pionier al artei secolului al
XX-lea, omul care a știut să vadă,
dincolo de aparențele
întâmplătoare, realitatea esenți-
ală. Acesta este Cézanne în
definiția istoricului de artă Hans
L.C. Jaffé și aceasta este de fapt
adevărata semnificație a unei
opere care, pentru a împrumuta
cuvintele criticului Ra- oul-Jean*

Moulin, ne amintește că orice activitate artistică este o prelungire a activității creatoare a naturii. „Eu sînt un jalon”, spunea Cézanne în adîncă lui modestie, „alții vor veni după mine” - și într-adevăr alții au și venit; a venit practic, cel puțin pentru prima jumătate a secolului al XX-lea, toată pictura care, indiferent de tendințele și concretizările ei, poartă într-o mai mică sau mai mare măsură semnele orientării pe care i-a dat-o el.

Sedentar prin temperament, fixat cu pasiune și, cu puține excepții, pentru o viață întreagă pe meleagurile natalei Provențe, pe care propria lui personalitate le-a îmbibat într-atît incît astăzi, după cum scrie undeva John Rewald, nu mai putem vedea acolo natura decît așa cum ne-a tălmăcit-o Cézanne, lipsit deci de curiozitatea care avea să-i facă pe un Re- noir, Manet, Degas, Pissarro, Monet, Gauguin și pe atîția alții să cutureiere pămînturi îndepărtate în căutări numai de ei știute, Cézanne a fost totuși omul căutărilor de o viață, spiritul neliniștit pornit cu răbdare pe cărarea ce trebuia să ducă la o viziune proprie, viziune plină de cutezanță și de

consecințe nebănuite pentru o jumătate de secol. Căci dacă în 1879, la vârsta de patruzeci de ani, el tot îi mai mărturisea lui Emile Zola că „mă străduiesc să-mi găsesc calea în pictură”⁶, în 1904 avea să-i scrie lui Louis Aurenche că dacă senzația în fața naturii este baza necesară a oricărei concepții artistice pe care se bazează măreția și frumusețea viitoare opere, cmioașterea mijloacelor prin care ne exprimăm senzația nu este mai puțin esențială și nu se dobîndește decît după o lungă experiență. O experiență pe care a căutat-o timp de decenii, un răspuns pe care l-a așteptat cu perseverență și încăpă- ținare din moment ce, după cum rezultă din scrisorile adresate scriitorului și poetului Joachim Gasquette și unui tînăr prieten, la vârsta de 57 de ani încă mai căuta expresia „acelor senzații confuze pe care le aducem cu noi la naștere. De aici, poate, în momentul în care își va fi dat seama că ajunsese totuși la capătul cărării, acea neașteptată dar vizionară bănuială, dacă nu chiar mărturisire, că „m-am născut poate prea devreme,”⁷ că „eram pictorul generației voastre mai mult decît a alei mele...” cuprinsă

în scrisorile amintite mai sus. În prima jumătate a deceniului ce a urmat expedierii acestor scrisori, trimise către sfârșitul secolului al XIX-lea, a recreat de altfel din viguroase trăsături de penel, din raporturi de tente de o varietate infinită rezultate prin aplicarea de pete sumare construite din paste dense, acel impresionant peisaj ce reprezenta Muntele Sainte-Victoire văzut de pe dealul Lauves (1904—1906) cu panta lui lină de o parte și abruptă de cealaltă, cu văile împădurate din țăța lui. Era, într-un țel, simbolul împlinirii unei viziuni, a acelei viziuni plină de îndrăzneală și de consecințe pe cât de neașteptate pe atât de puțin previzibile pentru generațiile care au urmat.

Scrisorile adunate între scoarțele acestui volum, datate între 1859 și 1906, sau mai degrabă această selecție de scrisori, exprimă cu economie de cuvinte și de imagini ceea ce constituia într-un țel esența celor arătate mai sus. Cézanne nu a fost niciodată un literat și cu atât năi puțin - spre deosebire de stilul magistral al apogeului operei lui picturale - un stilist al cuvintelor așternute pe hârtie. Cores- pondența lui,

chiar atunci cînd evocă parteneri de talia unor Emile Zola, Pissarro, Paul Alexis, Claude Monet, Charles Camoins, Emile Bemard sau Octave Mirbeau, pe lîngă cea adresată mamei, țiului sau nepoatei sale, prietenului din copilărie Justin Gabet, tîmplar de mobilă artistică, sau administratorului vamal și colecționarului de artă Victor Choquet, este onestă și oarecum domestică. Dar ea este capabilă în același timp să exprime cu simplitate și sinceritate deplină universul sau cel puțin micul univers spiritual al unui artist consacrat trup și suțlet, o viață întreagă, penelului și pînzelor sale, prin intermediul cărora și-a găsit modalitatea în expresie și în cele din urmă și eliberarea creatoare căutată chinuitor vreme de ani. Fiindcă pe parcursul întregii sale vieți Cézanne a luptat cu sine însuși pentru a voi, pe de o parte, să iasă din impasul transcrierii senzațiilor puternice, proaspete și pline de intensitate, ce l-au adus o vreme aproape de impresionisti, iar pe de alta de a voi să le depășească caracterul ețemer și confuz, de a voi să le limpezească și să le ordoneze cu ajutorul inteligenței, ceea ce în cele din urmă a și izbutit,

ajungînd în sfera de perfecțiune a formelor geometrice și a culorii cu valoare strict picturală și dînd naștere prin aceasta la inepuizabile reacții viitoare. De aceea, cu toată aparenta ei modestie, corespondența lui Cézanne este importantă, dacă nu prin altceva, cel puțin prin valoarea ei de document, de autentic și sigur document pentru cunoașterea și din acest punct de vedere a vieții și operei, a concepției creatoare a unuia dintre marii deschizători de drumuri ai artei.

**SCRISORI DIN
TINEREȚE
1859 -1870**

CĂTRE EMILE ZOLA
(Aix) 20 iunie (1859)
Dragul meu,

Este foarte adevărat ceea ce îți scriam data trecută. încercam să mă înșel eu însumi, pe toți sfinții, că am fost foarte îndrăgostit de o anume Justine care este într-adevăr *very fine*¹ ; dar cum nu am cinstea să fiu *of a great beau-* tif-ul² (sic), m-a ocolit întotdeauna. Când îmi îndreptam privirea spre ea, își pleca ochii și roșea. Mi se pare că atunci când se întâmplă să ne întâlnim pe aceeași stradă face, ca să zic așa, stînga împrejur și o șterge fără să se mai uite în urmă. *Quanto â della donna*³ nu sînt fericit și când mă gîndesc că risc s-o întîlnesc de trei, patru ori, pe zi. Mai mult, dragul meu : într-o bună zi mă oprește un tînar care este student în anul întîi, ca și mine, și care nu este altul decît Seymard, pe care îl cunoști. „Dragul meu“, - îmi spune el apucîndu-mi mîna, agățîndu-se apoi de brațul meu și continuînd să meargă spre *rue d'Italie*: - „O să-ți arăt o fetiță drăguță pe care o iubesc și care mă iubește“. Îți mărturisesc că îndată mina trecut un nor prin fața ochilor. Presim- țeam, ca să spun așa, că n-o să-mi meargă

1 Foarte reușită (N.T.).

2 De o mare frumusețe (N.T.)

3 Cit despre doamna (N.T.)

bine, și nu m-am înșelat, căci de îndată ce sună ora douăsprezece, Justine ieși din atelierul ei de croitorie și, pe cuvîntul meu, de-a- bi/a o puteam zări, că Seymard îmi făcu semn zieînd : „lat-o“. Atunci n-am mai văzut nimic, capul mi se-nvîrtea, dar cum Seymard mă tîra după el, am atins rochia fetei(...)

Din acea clipă am văzut-o aproape în fiecare zi și deseori Seymard era cu ea... Ah ! cîte vise nu minam făcut și încă din cele mai nebunești, dar vezi așa esite : îmi spuneam, că dacă nu i-aș fi nesuferit, am merge la Paris, acolo m-aș face artist, am fi împreună. Îmi spuneam : o să fim fericiți, visam tablouri, un atelier la etajul patru, ea și cu mine, ce-am mai fi rîs. Nu doream neapărat să fim bogați ; știi cum sînt, cu cîteva sute de franci credeam că o să trăim mulțumiți. Dar, pe cuvîntul meu, era un vis prea frumos și eu, care acum sînt atît de leneș, nu sînt mulțumit decît atunci cînd beau ; aproape că nu mai pot, trupul mi-e vlăguit, nu sînt bun de nimic.

Pe cuvîntul meu, amice, țigările tale de foi sînt minunate, fumez în timp ce-ți scriu. Ah ! dar ia te uită, ea este, cum se strecoară,

plutește, da, este fetița mea, cum rîde de mine, zboară în vârtejul fumului, uite-o, urcă, coboară, zburdă, se rostogolește, dar rîde de mine. O, Justine, spune-mi cel puțin că nu mă urăști; ea rîde. Crudo, te bucuri că mă faci să sufăr. Justine, asoultănmă, dar imaginea ei se întunecă, urcă, urcă, urcă mereu, iată că dispăre. Țigara îmi cade din gură, și adorm. Mi s-a părut pentru o clipă că înnebunesc, datorită țigării tale mi-am venit în fire, încă zece zile și n-o să mă mai gîndesc la ea, sau n-o s-o mai văd în orizontul trecutului decît ca o umbră de vis.

Ah ! cu cîtă plăcere ți-aș strînge mina. Vezi, mama ta mi-a spus că ai să vii la Aix pe la sfîrșitul lui iulie. Dacă aș fi fost un bun săritor, aș fi atins tavanul, așa de tare am sărit, într-adevăr, era întuneric, era seară și timp de o clipă am crezut că înnebunesc, dar nici vorbă. Băusem doar prea mult și vedeam spi- riduși, care zburdau sub nasul meu, care dansau, rîdeau și săreau.

Cu bine, dragul meu, *P.*

CEZANNE

ZOLA CĂTRE CEZANNE¹

Paris, 30 dec. 1859

(...)Din moment ce ai tradus a doua eglogă de Virgiliu, de ce nu mi-o trimiți (...) Slavă Domnului nu sînt fată mare și n-o să mă scandalizez.

ZOLA CĂTRE CEZANNE

Paris, 5 ianuarie 1860

Am primit scrisoarea ta (...) Îmi ceri să-ți vorbesc despre iubitele mele; nu iubesc decît în vis (...). Nu l-am văzut încă pe Villevieille; cu prima ocazie am să-i vorbesc despre acel passe-partout.

...Spui că ai citit foiletonul meu. Mă tem că nu a fost mai bine înțeles decît Mon follet.

ZOLA CĂTRE CEZANNE

Paris, 3 martie 1860

(..)Ai luptat doi ani ca să ajungi unde ai ajuns; mi se pare că după atîtea eforturi izbînda nu poate fi

1 întrucît unele scrisori din corespondența lui Cézanne par a se fi pierdut, redacția a considerat potrivit să prezinte cititorului, în cadrul acestui volum (cu ca- raotere cursive) și cîteva scrisori extrase din corespondența lui Zola și Guillemet adresate lui Cézanne sau referitoare la el.

completă fără noi lupte.



***Doi arbori*, Chicago, col. Leigh B Block.**

*Imi pui o întrebare ciudată. Bineînțeles că aici, ca și aiurea, poți lucra dacă ai voință; Parisul îți oferă avantajul muzeelor, pe care nu-l poți avea în altă parte (...)
Cît despre problema pecuniară, fără îndoială că 125 de franci pe lună nu-ți vor permite un mare lux.*

ZOLA CĂTRE BAILLE

Paris, 17 martie 1860

(...)Am primit de curînd o scrisoare de la Cézanne, în care îmi spune că sora lui mai mică este bolnavă și că nu crede să ajungă la Paris înainte de primele zile ale lunii viitoare.

ZOLA CĂTRE CÉZANNE

Paris, 25 martie 1860

Vorbim deseori despre poezie în scrisorile noastre, dar cuvintele sculptură și pictură nu apar decît rar, ca să nu spun niciodată. Este o gravă lacună (...)

Trebuie să-l mulțumești pe tatăl tău, urmînd dreptul cît se poate de sînguincios. Dar trebuie să și desenezi mult și asiduu (...) îmi ceri urmarea foiletonului La mascarade. Nu pot să-ți satisfac dorința pentru simplul motiv că, pînă acum, această urmare nu există (...)

Cît despre scuzele tale, pentru că-mi trimiți gravurile, sau pentru pretinsa plictiseală pe care mi-o pricinuiesc propriile-ți scrisori, aș îndrăzni să spun că sînt de cel mai prost gust. Nici tu nu crezi ceea ce spui (...). Îmi scrii apoi că ești foarte trist; am să-ți răspund că și eu sînt foarte, foarte trist. Vîntul secolului a trecut și pe deasupra capetelor noastre (...). Apoi adaogi că: dacă eu te-am înțeles, tu nu te înțelegi.

Paris, 16 aprilie 1860

ZOLA CATRE

!ȚI CÉZANNE
!ȚI CÉZANNE *întresc pentru pachetul literar ; Un*
trésor de belle-mère (De Muscade!) (...)

Am primit scrisoarea ta.. - Ai dreptate că nu
te plîngi prea tare de soartă : deoarece, în
definitiv, așa-i precum spui : cu două
pasiuni, cea pentru femeie și cea pentru
frumos, ar fi foarte nedrept să pierzi
speranța.

Îmi trimiți cîteva versuri care degajă o tris-
tețe sumbră (...)

Îmi mai spui că uneori nu ai curajul să-mi
scrii. Nu fii egoist : bucuriile ca și durerile
tale îmi aparțin.

Altă frază din scrisoarea ta m-a impresionat
în mod dureros : „pictura pe care o iubesc,
deși nu reușesc etc. etc“

ZOLA CĂTRE CÉZANNE

(Paris), 26 aprilie 1860

Am primit scrisoarea ta în clipa asta. Mă
face să nutresc o dulce speranță. Tatăl tău
devine mai blînd ; fii ferm, fără să fii
nerespectuos. Gîndește-te că se hotărăște
viitorul tău și că fericirea ta depinde de asta.
Ceea ce spui despre pictură devine inutil de
vreme ce singur recunoști greșelile lui X.

ZOLA CĂTRE BAILLE

Paris, 2 mai 1860

Cézanne îmi vorbește de tine. Își recunoaște
vina și promite să-și schimbe firea. Deoarece
a deschis acest subiect, am intenția să-i
spun părerea mea despre felul de a se purta¹

;
nu ți-aș fi vorbit de asta, dar cred că este
inutil să aștepti luna august ca să încercați
să vă apropiați.

¹ Se pare că Cézanne se purtase foarte rece față de Baille, cu ocazia unei vizite făcută de acesta la Jas de Bouffau - proprietatea băncii Cézanne.

ZOLA CĂTRE CÉZANNE

Paris, 5 mai 1860

îmi vorbești de Baille în amîndouă scrisorile tale. De mult doresc și eu să-ți vorbesc despre acest băiat de treabă.

În ambele tale scrisori, îmi dai o vagă speranță că o să fim împreună. „Cînd îmi voi termina dreptul, poate - îmi spui - voi fi liber să fac ce vreau; poate voi putea să vin lîngă tine^e. Să dea Dumnezeu să nu fie o bucurie de o clipă; ca tatăl tău să deschidă ochii și să vadă adevăratul tău interes (...)

Îmi vorbești destul de imprecis despre o anume aventură, care ar fi avut urmări supărătoare, între Leclerc și De Julienne.

ZOLA CĂTRE BAILLE

Paris, 14 mai 1860

Cum ți-am spus: i-am scris lui Cézanne despre felul rece în care te-a primit. Cel mai bun lucru pe care pot să-l fac este să transcriu aici, textual, cele cîteva cuvinte cu care mi-a răspuns în această privință ; iată-le :

— „După ultima ta scrisoare, se pare că te temi că prietenia noastră cu Baille se răcește. Nici vorbă, căci, fir-ar să fie, e un băiat de treabă; dar știi, cu firea asta a mea, nu prea știu ce fac, așa că, dacă sînt vinovat cu ceva față de el, ei bine l să mă ierte. Altfel să știi că sîn- tem în relații foarte bune. Sînt de acord cu ceea ce spui, pentru că ai dreptate. Deci sîn- tem tot foarte buni prieteni^c.

Aș vrea în luna august să-ți arăt cîte scrisori mi-a scris Cézanne și să te fac să roșești com- parîndu-le cu cele pe care ți le-a trimis ție.

**ZOLA CĂTRE
BAILLE**

Paris, 2 iunie 1860

Bătrînul nostru Cézanne îmi spune în fiecare scrisoare să te salut din partea lui. îmi cere adresa ta ca să-ți scrie cît mai des. Mă mir că nu o știe și asta dovedește nu numai că el nu-ți scria dar că și tu păstrai aceeași tăcere. În sfîrșit cum este o cerere care dovedește bunele lui sentimente, am s-o satisfac. Iată deci o mică ceartă care a trecut în domeniul legendei. (...) Pînă una alta, sature-te de plăceri, cum spune Cézanne (...).

ZOLA CĂTRE CÉZANNE

Paris, 13 iunie 1860

Nu-mi mai vorbești despre studiile de drept. Ce mai e nou ? Ești tot certat cu el ? (...) îmi spui că recitești uneori scrisorile mele mai vechi. Este o plăcere pe care adesea mi-o ofer și eu.

ZOLA CĂTRE CÉZANNE

Paris, 25 iunie 1860

Îmi pari descurajat în ultima ta scrisoare; îți vine, nici mai mult nici mai puțin, să-ți arunci pensulele în tavan. Te plîngi de singurătatea care te înconjoară; te plictisești. Această plictiseală teribilă, nu este oare boala noastră, a tuturor, nenorocirea secolului nostru ? Descurajarea nu este tocmai una din consecințele acestui spleen care ne gîtuie ? După cum spui, dacă aș fi lingă tine, aș încerca să te consolez, să te încurajez.

Mi-am petrecut ziua de ieri cu Chaillan. Așa cum mi-ai spus, este un om cu o oarecare înclinație spre poezie ; i-a lipsit doar îndrumarea. Știu cît urăști mulțimea; așa că nu-mi vorbi decît de tine; și mai cu seamă nu te teme niciodată că mă plictisești.

(Paris), iulie 1860

ZOLA CATRE

(..) **CÉZANNE** *Scrisorile tale ba îmi dau mari speranțe, ba mă sperie de-mi vine să le rup. De pildă : în ultima mi se pare că îți ieși chiar rămas bun de la toate visurile, pe care ai putea atât de bine să le transformi în realități. Există în această scrisoare o frază pe care în zadar am încercat să o prăcesc: „Am să vorbesc degeaba, căci faptele mele îmi contrazic vorbele“.*

(...) *Alt pasaj al scrisorii tale m-a necăjit. Îți arunci uneori, îmi spui, pensulele în tavan atunci când forma nu-ți urmează ideea (...)*

ZOLA CATRE BAILLE

Paris, 25 iulie 1860

În ultima mea scrisoare (...) te întrebam mai multe lucruri. De la Aix, ai vești ? Cézanne se încapățânează să nu mi le dea (...)

ZOLA CATRE BAILLE

(Paris), iulie 1860

(...) Iată o expresie fermecătoare pe care am găsit-o într-o scrisoare a lui Cézanne : „Mi-arn luat drept doică iluziile

ZOLA CĂTRE CÉZANNE

Paris, 1 august 1860

Recitind scrisorile tale de anul trecut, am dat peste micul tău poem Hercule (...)
Am primit scrisoarea ta azi dimineață (...)
Spun, ca și tine, că artistul nu trebuie să-și refacă opera (...) în felul acesta sînt cu totul de părerea ta : lucrați conștiincios, cit se poate de bine, luați puțin la rașpel ca să se îmbine mai

***bine părțile și să prezentați un tot unitar;
apoi lăsați opera să-și trăiască soarta bună
ori rea (...) Aici, ca și tine, vorbesc despre
artist în general.***

***Îmi mai spui că Baille consideră arta ca un
fel de sacerdoțiu: asta înseamnă a gândi ca
un poet (...)***

ZOLA CĂTRE BAILLE

Paris, 21 septembrie 1860

***Spune-i scumpului meu Cézanne că sînt trist
și că nu pot răspunde la ultima lui epistolă
(...). Este aproape inutil să-mi scrie pînă ce
nu se va lămuri problema călătoriei lui.***

ZOLA CĂTRE CÉZANNE ȘI BAILLE

***Paris, 24 octombrie 1860 Am primit azi
dimineață o scrisoare de la Paul.***

CĂTRE JOSEPH HUOT¹

Paris-, 4 iunie 1861

Dragă Huot,

**Ah ! Bunul .meu Joseph, te-am uitat ! drace !
și pe prietenii, și căsuța de la țară², și pe
fratele tău, și vinul bun de Provența ; știi,
ăsta de aici nu e bun de loc. N-aș vrea să
adopt un ton elegiac în aceste cîteva rînduri,
totuși, trebuie să mărturisesc că nu sînt
prea vesel. îmi petrec și eu sărmana viață
cum pot; lucrez la Suisse ³ de la șase**

**1 J. Huot (1840—1898) prieten de tinerețe al lui Cé-
zanne, care în 1864 avea să frecventeze *VEcole des
Beaux-Arts* la Paris.**

2 Unde se întâlneau prietenii lui Huot.

**3 *L'Académie Suisse* era o academie liberă, destul de
ieftină, unde li se ofereau pictorilor modele și unde
nimeni nu corecta lucrările. Acolo Cézanne i-a
cunoscut între alții pe Guillaumin, Pissarro, Oller, cu**

dimineata pînă la unsprezece. Prînzul mă costă tot 15 centime ; nu e prea grozav ; ce vrei ? Totuși nu mor de foame.

Părăsind Aix-ul, credeam că las departe, în urma mea, plictiseala care nu-mi dă pace. Am schimbat doar priveliștea, plictiseala însă se ține de mine. Mi-am lăsat părinții, prietenii, unele obiceiuri, atîta tot. Și cînd mă gîndesc că mai tot timpul hoinăresc. Îți spun o naivitate : am văzut Luvrul, Luxemburgul și Ver-sailles-ul. Sînt formidabile, uluitoare. Tu știi ce predici conțin aceste *admirabile muzee*. Să nu crezi că am să devin parizian (...)

Am mai văzut Salonul. Pentru un suflet tînăr, care spune ceea ce gîndește, pentru un copil care începe să privească arta, cred că ăsta e într-adevăr iucruil cel mai bun. Aici se înitîlesc, se ciocnesc, toate gusturile, toate genurile. Aș putea să-ți fac descrieri atît de frumoase încît să adormi. Te rog să apreciezi faptul că te scutesc de aceasta (...)

Am văzut aproape totul și intenționez să mă mai duc. în privința asta nu-mi impun nici un fel de restricții.

Cum regretele ar fi de prisos, n-am să-ți spun că-mi pare rău că nu ești cu mine ca să vedem totul împreună, dar, ce naiba, așa e.

Domnul Vidlevieille¹, la care lucrez în fiecare zi, precum și amicul Bourk, pe care-l văd din cînd în cînd, îți transmit salutări. Chaillan² te salută foarte călduros. Salută-i

care a rămas bun prieten.

1 Villevieille, Joseph-François (1829—1915), pictor din Aix, elev al lui F. M. Granet, prieten de tinerețe al lui Cézanne.

2 Chaillan, Jean-Baptiste, pictor fără talent, pe care Cézanne l-a cunoscut în 1858 la *École de Dessin* din Aix.

pe Solari, Félicien, Rambert, Leié, Fortis. N-aș mai isprăvi dacă aș vrea să-i înșir pe toți ; informează-mă, dacă poți, de tragerea la sorți¹ în ceea ce îi privește pe toți prietenii. Respectele mele părinților tăi ; ție curaj, vermut bun, nu prea mare plictiseală și la revedere.

Cu bine dragă Huot. Prietenul tău,

PAUL CEZANNE

P. S. Salutări de la Combes cu care am cinat. Villevieille a făcut schița unui tablou uriaș, de 14 picioare înălțime, cu personaje de doi metri și mai bine.

Marele G. Doré are la Salon un tablou grozav. Cu bine încă o dată, dragul meu ; aștept plăcerea ele a goli împreună un sfânt clondir.

**PAUL CEZANNE Rue
d'Enfer 39**

ZOLA CĂTRE CÉZANNE

Paris, 20 ianuarie 1862

Nu ți-am mai scris de mult, nu prea știu de ce. Parisul nu a priit prieteniei noastre (...) Nu-i nimic, eu tot te socotesc prietenul meu (...) Dar nu doresc să-ți scriu o scrisoare de scuze. Vreau numai să răspund prietenește la scrisoarea ta (...)

Mă sfătuiești să lucrez și asta atît de insistent îneît s-ar putea crede că nu-mi place lucrul (...) Baille te-a informat bine spunîndu-ți că voi

intra, probabil foarte curînd, ca funcționar la Editura Hachette.

(...) Dacă vii, în luna martie, așa cum îmi pro- razfz, dacă voi avea slujba de

¹ Este vorba de tragerea la sorți a celor care aveau să facă armata. Cine scotea un număr bun era scutit. Și invers.

care ți-am vorbit și soarta ne e favorabilă, atunci poate o să ne bucurăm puțin de prezent.

ZOLA CĂTRE CEZANNE

Paris, 29 septembrie 1862

(...) Sînt întru totul de acord cu ideea ta: să vii să lucrezi la Paris și să te retragi apoi în Provența.

CĂTRE NUMA COSTE¹ ȘI VILLEVIEILLE

Paris, 5 ianuarie 1863

Dragul meu,

Scrisoarea asta o scriu pentru tine și pentru Villevieille. Aș fi putut să vă scriu de mult, căci sînt două luni de cînd am plecat de la Aix.

Să vă vorbesc despre nimicuri și că e vreme frumoasă ? Nu. Doar atît, soarele, pînă acum ascuns în nori, a început astăzi să scoată capul la fereastră, și viind să sfârșească în plină glorie această ultimă zi, ne aruncă înainte de a pleca cîteva raze palide.

Doresc ca această scrisoare să vă găsească sănătoși pe toți. Curaj și să încercăm să ne revedem curînd.

Ca și înainte (căci se cuvine să vă spun ce fac), merg la *Academie Suisse* dimineața de la opt la unu și seara de la șapte la zece. Lucrez liniștit, mănînc și dorm.

Mă duc destul de des să-l văd pe Dl. Chautard care este atît de drăguț și-mi corectează studiile. A doua zi de Crăciun am cinat la ei și am gustat din vinul fiert

1 Numa Coste (1843—1907), istoric, jurnalist și pictor, prieten de tinerețe al lui Cézanne și Zola, va rămîne legat de romancier dar se va vedea mai rar cu Cé- 13 zanne.

pe care i l-ați trimis. Domnule Villevieille, tinerele dumitale Fanny și Thérèse, sper că sînt sănătoase, dar voi toți ? Te rog transmite respectele mele D-nei Villevieille, tatălui și sorei dumitale. Dar tabloul dumitale, a cărui schiță am văzut-o, l-ai început ? I-am vorbit D-lui Chautard de acest lucru, te-a lăudat pentru idee și a spus că ai putea face ceva.

O Coste, tinere Coste, tot îl mai plictisești pe reverendissimul Coste cel bătrîn ? Continui să pictezi ? Dar acele seri academice cum merg, cine mai e nefericitul care îți pozează în X, sau cel care se ține de burtă ; mai există ciumele alea două de anul trecut ?

Cam de vreo lună, Lombard s-a întors la Paris. Am aflat destul de tîrziu că frecventa Atelierul Signol. Distinsul domn îi învață un anumit șablon care te obligă să pictezi la fel ca el ; este foarte frumos dar nu merită să fie admirat. Cînd te gîndești că un tînar inteligent a trebuit să vină la Paris ca să se rateze. De altfel ucenicul Lombard a făcut multe progrese. Îmi place și Félicien, comeseanul lui Truphé-mus¹.

Bietul băiat nu vede decît cu ochii și însușirile ilustrissimului său prieten.

După părerea lui, Truphème îl va detrona pe Delacroix, numai el știe ce-i culoarea. De altfel în baza unei scrisori, Félicien frecventează Belle artele. Să nu crezi că a-l i n - v i d i e z .

Chiar acum am primit o scrisoare de la tatăl meu prin care mă anunță că va sosi în curînd, la 13 ale lunii ; spune-i D-lui Villevieille să-i dea ce vrea penftru mine și în ceea ce privește pe D-L Lambert (adresa mea fiind

1 Auguste Truphème (1836—1898) pictor pensionar al orașului Aix, frate al sculptorului François Truphème.

pentru moment Intrarea *Saint Dominique d'Enfer*) să-mi scrie isau să-mi trimită prin cineva cîteva informații asupra obiectului, locului cumpărării, modului de expediere indicat; îi stau la dispoziției...). Doresc ca această scrisoare, cu care a trebuit să mă chinuiesc puțin, să vă găsească sănătoși; respectele mele părinților, salutări prietenilor. Îți strîng mîna, prietenul și confratele dumitale întru pictură,

PAUL CEZANNE

Căutați-l pe tînărul Penot și salutați-l din partea mea.

CĂTRE NUMA COSTE

Paris, 27 februarie 1864

Dragul meu,

Scuză proasta calitate a hîrtiei pe care scriu. Momentan nu am altă. Ce să-ți spun despre soarta ta nefericită, e o mare nenorocire ceea ce ți se întîmplă și-mi dau seama cît de plictisit trebuie să fii ¹. Îmi scrii că nici Jules nu a avut noroc și că este chemat să facă armata ca voluntar.

Baille era cu mine ieri seara cînd am primit scrisoarea ta ; presupun că vrei să-ți faci armata mai devreme și poți veni la Paris pentru a fi încorporat, întrucît Baille, care cunoaște destui oameni ce-au urmat aceeași școală ca el, cît și pe cei de la Saint Cyr, ar putea să te recomande locotenentului unității tale. Îți spun toate astea gîndindu-mă că poate ai vrea să te întorci aici unde ai avea, chiar și înrolat, mai multe înlesniri, - fie permisiile, fie co^voade mai mici, - ca să te poți ocupa și de pictură. Rămîne să te hotărăști tu și să vezi în orice caz dacă-ți surîde așa ceva ; totuși simt că nu e de loc

1 Numa Coste fusese înrolat în serviciul militar pentru șapte ani.

vesel. Dacă-i vezi, salută-i pe Jules, care probabil nu este prea mulțumit, și pe Penot, care ar trebui totuși să-mi dea vești despre familia și tatăl lui. Cît despre mine, dragul meu, părul și barba îmi sînt mai lungi decît talentul. Totuși nu te descuraja în privința picturii. Poți să-ți croiești un drumușor, chiar ca soldat. Sînt aici cîtiva care vin să asiste la cursurile de anatomie de la *Ecole des bozards*¹ (care trebuie să știi că a fost grozav modificată...). Lombard desenează, pictează, mai bine ca oricînd, n-am putut încă să merg să-i văd desenele despre care mi-a spus că e mulțumit. De două luni nu m-am atins de (cuvînt indescifrabil) după Deilacroix².

Am s-o retușez totuși înainte de a pleca la Aix, ceea ce nu se va întîmpla, cred, decît spre sfîrșitul lunii iulie, în afară de cazul că mă cheamă tatăl meu. Peste două luni, adică în mai, va avea loc o expoziție de pictură ca cea de anul trecut³ ; dacă ai să fii aici o s-o parcurgem împreună. în sfîrșit toate cele bune. Prezintă respectele mele părinților tăi și te rog să crezi în prietenia mea devotată.

PAUL CEZANNE

Am să-l văd curînd pe Villevieille și am să-i transmit complimente din partea ta.

CĂTRE CAMILLE PISSARRO

Paris, 15 martie 1865

Domnule Pissarro,

Scuză-mă că nu am trecut să te văd, dar plec diseară la St. Germain și mă întorc sîmbătă

1 Ortografie hazlie a cuvîntului *Beaux-Arts*.

2 Este probabil vorba de copia lui după *Barca lui Dante*.

3 Aluzie la Salonul refuzaților din 1863. Dar în 1864 expoziția pictorilor refuzați de la Salonul oficial nu va mai avea loc,



Portretul lui Camille Pissarro în fața șevaletului (detaliu) Chicago, col. B. Block.

cu Oller, ca să ducem tablourile lui la Salon ; căci a făcut o bătălie biblică, după cum mi-a scris, și tabloul mare pe care-l cunoști. Cel mare e foarte frumos, pe celălalt nu l-am văzut.

Aș fi vrut să știu dacă, în ciuda nenorocirii care te-a lovit, ți-ai terminat pânzele pentru Salon. Ar fi bine să ne vedem ; eu dimineața sînt la *Suisse* iar seara acasă. Fixează-mi însă o întîlnire care să nu te deranjeze și după ce-l văd pe Oller am să vin să-ți strîng mîna. Sîmbata o să ne ducem pânzele la baraca de pe Champs Elysées care vor exaspera tot Institutul. Sper că ai făcut

vreun peisaj frumos, îți strâng mîna
călduros.

PAUL CÉZANNE

CĂTRE HEINRICH MORSTATT¹

(Aix), 23 decembrie 1865

(Postscriptum al unei scrisori a lui A. F. Marion² către H. Morstatt, muzician german, prin care îl invită să vină de Crăciun, de la Marsilia la Aix-en-Provence.)

Subsemnatul te roagă să accepți invitația lui Fortuné de a face să vibreze nervul nostru acustic la nobilele accente ale lui Richard Wagner.

Am să te rog ceva... te rog să accepți since-rele mele complimente și să ne satisfaci dorința executîndu-te. Semnez pentru Fortuné. Bătrînul dumitale prieten,

PAUL CÉZANNE

CĂTRE D-L DE NIEUWERKERKE

Ministru al Artelor

Paris, 19 aprilie 1866

Domnule,

Am avut onoarea să vă scriu de curînd despre două pînze pe care juriul mi le-a refuzat.

Din moment ce nu mi-ați răspuns, cred că trebuie să insist asupra motivelor care m-au făcut să mă adresez dumneavoastră. De altfel, cum ați primit cu siguranță scrisoarea mea, nu mai e nevoie să amintesc aici

1 Morstatt, Heinrich (1844—1925), muzician german, își făcea între 1864 și 1867 ucenicia comercială la Marsilia, unde prin A. F. Marion cu care era prieten, l-a cunoscut pe Cézanne ; a fost mai târziu directorul unei școli de muzică la Stuttgart.

2 Antoine Fortuné Marion (1846—1900), prieten, în tinerețe, al lui Cézanne și Zola. A pictat ca amator și a suferit mult influența lui Cézanne. Acesta i-a făcut mai multe portrete.

argumentele pe care am crezut că trebuie să vi le fac cunoscute. Mă mulțumesc să vă spun că nu pot accepta sentința nelegitimă a unor confrăți cărora nu le-am acordat misiunea de a mă aprecia.

Vă scriu deci ca să insist asupra cererii mele. Doresc să expun și să fiu judecat de public. Dorința mea nu mi se pare de loc exagerată și dacă i-ați întreba pe toți pictorii care sînt în situația mea v-ar răspunde că reneagă juriul și că vor să participe într-un fel sau altul la o expoziție care ar trebui să fie accesibilă oricărui pictor ce muncește serios.

Să se reînființeze deci Salonul refuzaților. Chiar dacă ar trebui să expun numai eu singur, aş face-o, întrucît țin ca oamenii să știe cel puțin că, așa cum domnii din juriu nu vor să fie confundați cu mine, tot așa și eu nu vreau să fiu confundat cu ei.

Sper, Domnule, că de data aceasta îmi veți răspunde. Mi se pare că orice scrisoare politicoasă merită un răspuns.

Vă rog să primiți asigurarea înaltei mele consider ațiuni.

*PAUL CEZANNE rue
Beautreillis | 22*

CÂTRE EMILE ZOLA

(Aix), 30 iunie 1866

Dragul meu Emile,

Am primit cele două scrisori pe care mi le-ai adresat și în care se aflau șaiszeci de franci, lucru pentru care îți mulțumesc fiindcă atunci cînd n-am bani sînt și mai trist. Așadar, nu se întîmplă nimic neobișnuit, de vreme ce nu-mi scrii mai mult în ultima ta scrisoare. Mi-e imposibil să scap de patron. Nu prea știu în ce zi am să plec, dar probabil luni sau marți. Am lucrat puțin. Ziua lui Gloton(?) a fost duminica trecută, pe 24, și a venit cumnatul patronului, așa că au fost numai idioți. Dumont va pleca cu mine.

Tabloul nu merge prea prost, dar ziua trece

greu. Trebuie să-mi cumpăr o cutie cu acuarele ca să mai fac și altceva în timp ce nu lucrez la tablou. Am să schimb toate figurile din tabloul meu ; l-am așezat deja într-o altă poziție pe Delphin (...) și cred că așa este mai bine. (*Intercalat un desen reprezentînd un om care sapă.*) Am să le schimb și pe celelalte două. Am mai adăugat puțină natură moartă lîngă taburet, un coș cu o pînză bleu și cîteva sticle verzi și negre¹. Se usucă prea repede, nu pot să lucrez decît două ore pe zi, e enervant, dacă aș putea să lucrez mai mult aș merge mai repede.

Hotărît lucru, ar trebui să pun modelele să-mi pozeze în atelier. Am început un portret în aer liber, al lui Roussel cel tîrîn, care nu se prezintă prea prost, dar trebuie să mai lucrez la el, mai cu seamă fondul și hainele, pe o pînză de 40, puțin mai mare ca una de 25².

Am pescuit marți și ieri seara cu Delphin după sistemul cu mîinile în găuri. Am prins ieri cel puțin douăzeci, într-o singură gaură. Am prins șase, unul după altul, și o dată am prins trei deodată, unul în dreapta și doi în stînga ; erau destul de frumoși. E mai ușoară treaba asta decît pictura, dar ce realizezi cu ea ?

Dragă prietene, pe curînd și respectele mele Gabriellei³ precum și ție.

PAUL CEZANNE

Mulțumește-i lui Baille din partea mea, că doar el mă scapă de nevoile bănești.

1 Pe marginea acestei scrisori era indicat sensul în care trebuia să i se răspundă : „Ceea ce cere este imposibil, s-a văzut doar cît de dăunătoare a fost expoziția pictorilor refuzați pentru demnitatea Artei și ea nu va fi reluată.”

2 După descrierea artistului ar putea să fie vorba de *Cap de bătrîn* ale cărui haine și fondul sînt într-a- devăr în fază de eboșă.

3 Gabrielle-Eleonore-Alexandrine Meley, care a devenit în 1870 doamna Emile Zola.

Hrana devine prea sobră, pînă la urmă n-o să-mi mai dea de loc de mîncare.
Salut-o pe mama ta pa care, fir-aş să fiu, era s-o uit.

CĂTRE EMILE ZOLA

fără dată
(Aix, aprox. 19 octombrie 1866)

Dragă Emile, de cîteva zile plouă cu încăpăţinare. Guillemet 2 a sosit sîmbătă seara, a petrecut cîteva zile la mine şi ieri - marţi - a închiriat o cameră într-un local destul de bun ; îl costă 50 de franci pe lună. cu rufărie cu tot. Deşi plouă cu găleata, peisajul este superb şi am făcut puţin studiu. Cînd o să se însenineze, Guillemet o să se apuce serios de lucru. în ce mă priveşte, trîndăvia mă copleşeşte, de patru, cinci zile n-am mai făcut nimic. Am terminat un mic tablou care, cred, este mai bun decît tot ce-am făcut pînă acum ;

o înfăţişează pe sora mea Rose citindu-i păpuşii. N-are decît un metru şi dacă vrei ţi-l dau ţie ; are aceeaşi mărime ca al lui Valabregue¹. Am să-l trimit la Salon.

Locuinţa lui Guillemet cuprinde la parter o bucătărie şi un salon care dă într-o grădină ce înconjoară vilişoara. A închiriat două camere la etajul întîi şi un birou. N-a luat decît aripa dreaptă a casei. Este la începutul lui *Route d'Italie*, chiar în faţa casei în care aţi locuit şi unde se află un pin, trebuie să-ţi aminteşti. E lîngă mătuşa Costalin care ţinea o circiumă.

Dar, vezi, orice tablou făcut înăuntru, în atelier, nu se poate compara niciodată cu lucrul făcut în aer liber. Înfaţişînd scene care au loc afară, contrastele figurilor cu ţarina

¹ Antonin Valabregue, prieten, în tinereţe, al lui Cézanne şi al lui Zola, căruia Cézanne i-a făcut cîteva portrete. La Paris devine critic de artă.

sînt uimitoare și peisajul este splendid. Văd lucruri superbe și trebuie să mă hotărâsc să nu mai lucrez decît în aer liber.

Ți-am mai vorbit de o pînză pe care am să încerc s-o fac cu Marion și Valabregue porînd spre motiv (se-nțelege, peisaj). Schița de care Guillement spunea că e bună, și pe care am făcut-o după natură, e foarte bună și depășește tot ce-am făcut pînă acum. Cred că toate tablourile vechilor maeștri care au drept cadru natura au fost făcute în interior pentru că nu par să aibă aspectul adevărat și original pe care-l oferă natura. Moș Gibert m-a invitat să vizitez Muzeul Bourguignon și m-am dus cu Baille, Marion, Valabregue. Totul mi s-a părut prost. E foarte consolant. Mă plictisesc foarte mult, numai lucrînd trece mai ușor vremea, tînjesc mai puțin cînd sînt în compania cuiva. Nu-i văd decît pe Valabregue, Marion și acum pe Guillemet.

(...) Salut-o pe Gabrielle din partea mea, la fel pe Solari¹ și pe Baille care trebuie să fie la Paris cu *frater*-ul lui.

Cred că acum, după ce au trecut necazurile provocate de discuțiile cu Villemessant², te simți mai bine și-ți urez ca lucrul să nu te copleșească prea tare. Am aflat cu plăcere că ai fost introdus în marele ziar³. Dacă-d vezi pe Pissarro, spune-i complimente din partea mea. Repet, sînt într-un fel de lîncezeală, dar fără motiv. După cum știi, această stare o am în fiecare seară cînd apune soarele și apoi plouă și nu-mi explic de unde provine. Văd totu-n negru.

1 Philippe Solari (1840—1906), sculptor, prieten din tinerețe al lui Cézanne și Zola.

2 Villemessant, directorul ziarului *VÉvénement* unde Zola a publicat în mai 1866 o serie de articole despre Salon, pe care a trebuit s-o întrerupă datorită vehementelor proteste ale publicului.

3 Probabil Le *Figaro* la care Zola lucra din 1867.

Cred că într-una din zile am să-ți trimit un cîrnat, dar trebuie să se ducă mama să mi-l cumpere pentru că altfel m-ar înșela negustorul. Ar fi foarte... enervant.

Inchipuie-ți că nu mai citesc aproape de loc. Nu știu dacă ai să fii de acord, dar asta n-o să mă facă să-mi schimb părerea, încep să-mi dau seama că arta pentru artă e o glumă teribilă ; asta între noi.

(P.S.) De patru zile țin scrisoarea în buzunar și simt nevoia să ți-o trimit; cu bine, dragul meu,

PAUL CEZANNE

CĂTRE CAMILLE PISSARRO

(Aix, 23 octombrie 1866)

Dragă prietene,

Iată-mă în familie cu cele mai scîrboase ființe din lume, care constituie familia mea și sint și pisălogi pe deasupra. Să nu mai vorbim.¹

Îl văd în fiecare zi pe Guillemet și pe soția lui care au o locuință destul de bună, pe *Cours Ste-Anne 43*. Guillemet nu a început încă tablouri mari, a făcut însă cîteva pînze mici care sînt foarte bune. Ai perfectă dreptate să vorbești despre cenușiu ; el își pune pecetea pe natură dar e al naibii de greu să-l prinzi. Peisajul este foarte frumos aici, are mult stil și Guillemet a făcut un (*studiu*), ieri și azi, pe vreme întunecată, care e foarte frumos. Studiile lui mi se pare că sînt superioare celor aduse anul trecut de la Yport. Sînt în mare admirație. De altfel o să-ți dai mai bine seama văzîndu-le. Nu mai adaug nimic în afară de faptul că o să înceapă cît mai curînd o pînză mare, îndată ce se va

1 Tatăl lui Cézanne se opunea carierei artistice a fiului lui. Totuși după moartea bancherului, Cézanne își va exprima respectul și recunoștința față de tatăl lui care îi asigurase o viață lipsită de griji materiale.

face vreme bună. În scrisoarea viitoare o să-ți dau probabil vești bune.

Am pus o scrisoare la poștă pentru Zola. Lucrez puțin în fiecare zi, dar culorile sînt greu de găsit aici și sînt și scumpe. Să sperăm, să sperăm că o să se facă vînzarea. O să jertfim vițelul de aur. Nu trimiți la Marsilia. Află că nici eu. Nu mai vreau să trimit cu atît mai mult cu cît nu am rame, că trebuie să fac cheltuieli pe care prefer să le fac pentru pictură. Spun asta pentru mine, și apoi dracu să-l ia de juriu.

Soarele ne va mai dărui, cred, zile frumoase. Sînt supărat că Oller nu poate să se întoarcă la Paris, din cîte îmi spune Guillemet, căci s-ar putea să se plictisească rău de tot la Porto- Rico și apoi, fără să ai culori la îndemînă, e foarte greu să pictezi. De aceea, îmi spunea el, ar face bine să se angajeze pe un vas comercial care vine direct în Franța. Dacă cumva ne mai scrii, te rog să fii drăguț să-mi spui cum pot să-i scriu, adică adresa pe care trebuie s-o pun și cum să timbrez mai complet ca să-l scutesc de cheltuieli inutile.

Îți strîng călduros mîna și după ce voi fi supus această scrisoare lui Guillemet spre citire și-i voi arăta-o și pe a dumitale, o voi pune la cutie. Te rog transmite respectele mele familiei, Doamnei Pissarro și fratelui dumitale. Te salut.

PAUL CEZANNE

GUILLEMET CĂTRE PISSARRO

Astăzi, 23 octombrie anul de grație

1866 Dragă Pissarro,

Mă pregăteam să-ți scriu cînd am primit scrisoarea dumitale. Pentru moment sînt sănătos și Alphonsine la fel. Am făcut cîteva

studii și toamna mă va ajuta să mă apuc de marile mele tablouri. Cézanne a făcut picturi foarte frumoase. Pictează din nou blond și sînt sigur că o să fii mulțumit de două sau trei pînze pe care o să le aducă. Nu știu încă sigur cînd am să mă întorc; probabil, cînd voi termina tablourile.

Iată-te la Paris și cred că soția dumitale se simte mai bine decît la Pontoise. Copiii cum se simt ? M-am gîndit că ar fi bine ca atunci cînd te plictisești prea tare, să ne scrii. Vorbim deseori despre dumneata și ne-am bucura să te revedem. Nevastă-mea și cu mine vă transmitem mii de complimente tuturor.

Pe curînd.

*Al dumitale A.
GUILLEMET*

GUILLEMET CĂTRE ÈMILE

ZOLA (Aix), vineri, 2 noiembrie (1866)

Dragă Zola,

(...) Paul, în cele două scrisori ale lui, ți-a scris mai mult despre mine decât despre el, am să fac același lucru, adică am să-ți vorbesc mai mult despre maestru. Fizic, parcă e mai frumos, are părul lung, fața lui emană sănătate, pînă și ținuta lui face senzație pe Corso. Ești deci liniștit în privința asta. Moralul, deși în veșnică frământare, îi oferă și înseninări iar pictura, încurajată de cîteva comenzi serioase, promite să-l răsplătească pentru eforturile lui. Într-un cuvînt, „cerul viitorului pare pe alocuri mai puțin întunecat”. O să vezi cînd se va întoarce la Paris cîteva tablouri care o să-ți placă mult ; printre altele o Uvertură la Tanhäuser ; apoi un Portret al tatălui lui, stînd într-un fotoliu mare, care arată tare bine. Pictura e blondă și are aspect frumos, taică-său ar semăna cu un papă pe tronul lui dacă nu ar citi Le siècle. Într-un cuvînt, treaba merge bine și fii sigur că în curînd o să putem vedea lucruri tare frumoase.

Locuitorii din Aix îi calcă în continuare pe nervi, îi cer să-i vadă picturile ca apoi să le bîrfească ; dar a și adoptat față de ei o metodă bună : „Duceți-vă dracului” le spune el și oamenii fără temperament fug înapăimîntați. În ciuda sau poate tocmai din cauza aceasta, el trăiește un adevărat reviriment și cred că se apropie timpul cînd i se va oferi direcția muzeului. Ceea ce doresc din tot sufletul, căci sau nu-l cunosc bine sau o să vedem niște peisaje destul de reușite, lucrate cu cuțitul și care doar așa vor putea intra într-un muzeu oarecare (...)

Cît despre tînărul Marion, despre care ai auzit vorbindu-se, se leagănă în iluzia că o să i se ofere o catedră de geologie. Săpă fără preget și încearcă să ne demonstreze că Dumnezeu n-a existat niciodată și că a crede în el este

rezultatul unei scamatorii. Lucru de care nu ne sinchisim căci ne fiind vorba de pictură (...) Am primit o scrisoare de la Pissarro care este sănătos (...). Am fost deseori la baraj (...). Ne vom întoarce la Paris la sfârșitul lui decembrie (...)

Am scris pe o foaie dublă deoarece cred că Paul o să-ți scrie și el ; în același plic o să ai deci salutări de la amândoi. Îți strâng mîna. Prietenul dumitale devotat,

A. GUILLEMET

Dragă Emile,

Profit de ocazie că ți-a scris Guillemet și nea- vînd ceva nou să-ți spun îți trimit salutări. Te anunț totuși că, așa cum te temei, de altfel, tabloul meu mare cu Valabregue și Marion nu s-a făcut și că încercînd să fac o. seară în familie nu mi-a ieșit de loc. Totuși voi persevera și poate să altă dată va ieși. Am făcut cu Guillemet o a treia plimbare, e foarte frumos. Îți strîng mîna ție și Gabriellei.

PAUL CÉZANNE

Salutări lui Baille care mi-a transmis și el salutări cînd i-a scris lui Fortuné Marion, geolog și pictor.

CĂTRE NUMA COSTE

D-l Numa Coste

*Sergent, élève d'administration*¹.

Place Duplex

Loco

(Paris), miercuri 13 mai 1868

Dragă Numa,

Am pierdut adresa pe care mi-ai dat-o. Cred că scriindu-ți în Place Duplex (deși adresa e incorectă) voi avea șansa să-ți parvină. Așadar te rog să fii joi 14 la ora 5 și două minute sau așa ceva pe la Pont-Royal, cred,

¹ Acesta urmăse sfatul lui Baille și se înrolase la Paris.

în strada care dă în Place de la Concorde și de acolo vom avea plăcerea să mergem să luăm masa împreună, deoarece sîmbătă plec la Aix. Dacă ai vreo scrisoare sau altceva de trimis alor tăi, mă voi face fidelul tău Mercur.

Al tău vechi prieten.

PAUL CÉZANNE

Dacă nu poți mîine, lăsăm pe vineri la aceeași oră, cu bine.

CĂTRE HEINRICH MORSTATT

(Aix), 24 mai 1868 (Post-scriptum la o scrisoare a lui Antoine Fortuné Marion)

Dragă Morstatt,
O să avem, așadar, plăcerea să te revedem fără să trebuiască să așteptăm o lume mai bună, din moment ce după ultima duminică scrisoare mă anunți că reintri în fonduri. Sînt foarte bucuros de această împrejurare favorabilă pentru dumneata, căci tindem cu toții către artă, fără ca plictiseli de ordin material să tulbure munca atît de necesară unui artist. Îți strîng cu vie simpatie mina care nu se *(mai)* profanează în meșteșuguri filistine. Am avut fericirea să aud uvertura la *Tannhäuser*, la *Lohengrin* și la *Olandezul zburător*.
Salutări.

Al tău prieten **PAUL CÉZANNE**

CĂTRE NUMA COSTE

(Aix), în primele zile ale lui iulie (18)

68 Dragă Coste,

Am primit vești de la tine acum cîteva zile și mi-e greu să-ți povestesc ceva nou cu privire la patria de care ești lipsit.

De la sosire m-aan stabilit la țară¹. Am por-

¹ Cézanne se afla la o mare proprietate situată la 4 km

nit-o bine de cîteva ori ; m-am aventurat într-o seară, și-apoi în alta, pînă la tatăl tău. pe care nu l-am găsit, dar într-una din zile, în plină amiază, sper să-l găsesc.

Cît despre Alexis¹, a fost drăguț și a venit să mă vadă, aflînd de la marele Valabr(egue) că m-am întors de la Paris. Mi-a împrumutat chiar o mică revistă a lui Balzac din 1840 ; m-a întrebat despre tine dacă te mai ocupi cu pictura etc... știi, tot felul de lucruri care se spun într-o conversație. A promis că va mai veni să mă vadă ; nu l-am mai văzut de mai bine de o lună. Cît despre mine, și mai cu seamă de cînd am primit scrisoarea ta, mi-am îndreptat seara pașii pe Corso² ceea ce este cam împotriva obiceiurilor mele de singuratic. A fost cu neputință să-l întîlnesc. Totuși, împins de o mare dorință de a-mi face datoria, am să încerc o descindere la domiciliu. Dar în ziua aceea va trebui să-mi schimb pantofii și cămașa.

N-am mai avut vești despre Rochefort și totuși *La Lanterne* a avut răsunset.

Într-adevăr, l-am văzut puțin pe Aufan, dar ceilalți parcă se ascund. În jurul tău parcă se face un gol mare, cînd dispari pentru mai multă vreme dintr-un loc. N-am să-ți vorbesc despre el. Nu știu dacă trăiesc sau dacă pur și simplu îmi amintesc, dar totul mă face să gîndesc. Am hoinărit de unul singur pînă la baraj și la Saint-Antonin. Am dormit într-un „pod cu paie“, la niște oameni de la moară, vin bun, primire bună. Mi-am amintit acele tentative de ascensiune. N-o să le mai reluăm ? Ciudățenie a vieții, ce diversiune, și ce greu ne-ar fi, la ora asta, să fim toți trei acolo unde eram cu câțiva ani în

de Aix, Jas de Bouffan, unde artistul a pictat printre altele multe peisaje și portrete.

1 Paul Alexis (1847—1901), romancier, va fi prieten intim cu É. Zola.

2 Este vorba de Cours Mirabeau, strada principală din Aix.

urmă.

N-am nici o distracție, afară de familie, cîteva numere ale ziarului *Le Siècle* în care spicuiesc știri anodine. Fiind singur îmi este greu să mă aventurez la cafenea. Dar, cu toate astea, tot mai am speranță.

Știi, Penot e la Marsilia. N-a avut noroc și nici eu. Eram la Saint-Antonin cînd a venit să mă vadă la Aix. Am să încerc să merg la Marsilia într-o zi, și o să vorbim despre cei care nu sînt de față, și o să bem în sănătatea lor. Într-o scrisoare, mi-^a scris : „Și o să curgă halbele”.

P. S. Nu terminasem scrisoarea cînd, în plină amiază, Dethès și Alexis au picat la mine. Cred că-ți închipui că am discutat literatură și ne-am răcorit, pentru că era foarte cald în ziua aceea. Alexis a fost drăguț și mina citit niște versuri pe care le-am găsit într-adevăr foarte bune, apoi mi-a recitat cîteva strofe din alta, avînd drept titiliu *Simfonie în la minor*. Am găsit aceste versuri mai deosebite, mai originale, lucru pentru care l-am complimentat. I-am comunicat și scrisoarea ta ; o să-ți scrie, din cîte spunea. Pînă atunci, îți transmit salutări din partea lui, precum și din partea familiei mele, căreia i-am transmis scrisoarea ta, pentru oare îți mulțumesc mult, căci ea e ca o rouă într-o zi cu arșiță. L-am văzut și pe Combes care a venit la țară. Îți strîng cu căldură mîna.

Al tău prieten *PAUL CEZANNE*

CĂTRE NUMA COSTE

(Aix) pe la sfîrșitul lui noiembrie (1868)

E luni seara

Dragă Numa,

Nu pot să-ți spun exact cînd mă voi întoarce. Foarte probabil în primele zile ale lui decern- brie, cam pe la 15. Am să trec negreșit pe la părinții tăi înainte de a pleca

și am să-ți aduc tot ce vei dori.

De altfel o ladă cu rufe o să-mi fie expediată în urma mea și pot să iau cu mine tot felul de lucruri.

Nu de mult m-am întâlnit cu tatăl tău și ne-am dus să-l vedem pe Villevieille. Vorbindu-ți de el, mi-a venit ideea să mă duc să-l văd și mai cu seamă să nu-l uit la plecare. Dar am să-mi notez pe hîrtie tot ce am de făcut, cu cine trebuie să mă văd și am să bifez de fiecare dată, așa n-am să uit nimic. Mi-ai făcut o mare plăcere că mi-ai scris, asta te mai scoate din somnolența în care te afunzi. Frumoasa expediție pe care trebuia s-o facem la Sainte-Victoire în vara asta a căzut baltă, din cauza căldurii prea mari și în octombrie, din cauza ploilor ; îți închipui ce delăsare pe ai noștri. Dar ce vrei, asta este, se pare că nu sîntem întotdeauna „vibranți”, cum s-ar spune pe latinește *semper virens*, mereu viguroși sau mai bine-zis cu voință.

Vești de pe la noi n-am să-ți dau căci, în afară că s-a înființat *Galoubet* la Marsilia, nu știu să fie nimic nou. Totuși Gibert. Pater¹, pictor prost, nu i-a dat voie lui Lambert să fotografieze cîteva pînze de la Muzeul Bourguignon ceea ce-l împiedică să lucreze. Nu i-a dat voie lui Victor Combes să copieze etc. Nore e foarte leneș. Se spune că face un tablou pentru Salon. Toți ăștia nu-s decît niște zmîngălituri.

Moș Live sculptează de 58 de luni un basorelief de un metru și a rămas tot la ochiul celui de-al XXX-lea Sfînt.

Se pare că mister d'Agay, acest tînăr dezgustător pe care-l știi, s-a dus într-o zi la

¹ Gibert, Joseph (1808—1884), profesor la Școala de desen din Aix, era în același timp conservatorul Muzeului care adăposește colecția Bourguignon de Fabregoules.

Muzeul Bourguignon și tușa Combes îi spune : „dați- mi bastonul, lui moș Gibert nu-i plac astea“. „Puțin îmi pasă“ răspunde celălalt. Și nu-i dă bastonul. Sosește Gibert Pater, vrea să facă scandal, „du-te-n...“, îi strigă d'Agay. Autentică.

D-l Paul Alexis, băiat de altfel din cei mai buni și nu se poate spune mîndru, se ocupă cu poezia și altele. M-am întîlnit cu el uneori pe vreme bună și l-am văzut chiar de curînd. I-am arătat scrisoarea ta. Arde de nerăbdare să plece la Paris fără consimțămîntul patern ; vrea să împrumute niște bani, ipotecați pe barba lui taică-său, și să fugă sub alte ceruri, unde-l așteaptă de altfel marele Valab... care nu dă nici un semn de viață. Alexis deci îți mulțumește că te gîndești la el și-ți transmite salutări. I-am spus că e cam leneș și mi-a spus că dac-ai ști ce încurcături are (un poet trebuie să aibă mereu o Iliadă sau mai degrabă o Odisee personală în gestație) l-ai ierta. Îți vine să-i dai un premiu de promptitudine sau ceva asemănător, dar sînt de părere să-l ierți, căci mi-a citit niște versuri care dovedesc un talent nicidecum mediocru. A intrat bine în meserie. Îți strîng mîna oarn de departe așteptînd să ți-o strîng mai de-aproape.

Al tău vechi prieten

PAUL CEZANNE

Cuvîntul „funcționar“ mi se pare ridicol și totuși cum trebuie să-ți spun de cînd ai noua funcție ?

Nu pot să pun scrisoarea asta la cutie decît mîine după-masă.

Tot mai lucrez mult la un peisaj de pe malul Arc-ului, tot pentru Salonul viitor, care va mai avea oare loc în 1869 ?

Portretul lui Achille Empereire, 1867—1870, Paris,
col. A. Chappuis.

CĂTRE JUSTIN GABET¹

(Paris), 7 iunie 1870

Dragă Gabet,

Am primit de mult scrisoarea ta și am neglijat să-ți răspund, dar iată că-mi repar greșeala. De altfel, dragă prietene, trebuie să fi primit

vești despre mine prin Empereire² acum vreo lună, și mai curînd de la unchiul meu care mi-a promis că te caută și-ți va da un exemplar din articolul lui Stock. Am fost deci refuzat³ ca și-n trecut dar nu prea-mi pasă. E inutil să-ți spun că tot mai pictez și că mă simt bine. Am să-ți spun că sînt lucruri tare frumoase la expoziție dar și urîte. E vorba de tabloul Domnului Honore care e de efect și bine plasat. Și Solari a făcut o statuie foarte frumoasă.

Te rog să-i prezinți respectele mele Doamnei Gabet, să-l săruți pe micul Titin din partea mea. Spune-le salutări și tatălui și socrului tău. Să nu-l uităm nici pe prietenul nostru Gautier pentru care toate luminile se sting, nici pe Antoine Roche.

Dragă prietene, te sărut și spor la treabă.

Al tău vechi prieten

P.C.

1 Justin Gabet, tîmplar de mobilă artistică de la Aix. era prieten, din tinerețe, al lui Cézanne. A rămas prieten cu pictorul și atelierul lui se afla foarte aproape de strada Boulegon, unde va locui Cézanne.

2 Achille Empereire (1829—1898), pictor, prieten din tinerețe cu Cézanne.

3 Este vorba de tablourile trimise la Salonul Oficial.

PERIOADA IMPRESIONISTĂ PÎNĂ LA DESPĂRȚIREA DE ZOLA 1872 - 1886

CĂTRE CAMILLE PISSARRO

(Pontoise, 11 decembrie

1872) Domnule Pissarro,

Iau pana lui Lucien, la o oră cînd trenul ar fi trebuit să mă transporte la mine acasă¹. E un fel de-a spune pe ocolite că am pierdut trenul. Inutil să adaog că sînt mustafirul dumitale pînă mîine, miercuri.

Așadar, Doa-mnia Pissarro te invită să aduci de la Paris făină pentru micul Georges și cămășile lui Lucien de la mătușa lui, Felicie. Îți spun bună seara.

PAUL CEZANNE

11 decembrie 1872 Pontoise²

CĂTRE UN COLECȚIONAR DIN PONTOISE ³

1 Cézanne locuia la Auvers-sur-Oise, aproape de casa prietenului lor comun doctorul Gachet.

2 La această scrisoare, micul Lucien Pissarro a adăugat următoarele cuvinte :

Dragă tăticule,

Mama îți spune că ușa e spartă, să vii repede pentru că pot să intre hoții. Te rog dacă vrei să-mi aduci o cutie de culori. Pisicuța te roagă să-i aduci o scăldătoa- re. N-am scris bine pentru că nu am dispoziție.

Lucien Pissarro. 1872

3 Această scrisoare este probabil adresată D-lui Ron-

fără dată

(Auvers-sur-Oise, la începutul anului 1874)

Am să plec de la Auvers peste câteva zile spre a mă stabili la Paris. îndrăznesc prin urmare să vă amintesc de mine.

Dacă doriți să semnez pînza despre care mi-ați vorbit, vă rog s-o lăsați la D-l Pissarro, unde am să trec s-o iscălesc.

Vă rog să primiți sincerele mele salutări.

CĂTRE PĂRINȚII ARTISTULUI

fără dată

(Probabil Paris, către 1874 ¹)

Mă întrebați în ultima dumneavoastră scrisoare de ce nu mă întorc încă la Aix. Vă spun că-mi este, mai mult decît credeți, plăcut să fiu lîngă voi, dar că întors la Aix, nu mai sînt un om liber (și) atunci cînd doresc să mă întorc la Paris, trebuie întotdeauna să duc o Luptă grea ; deși nu vă opuneți prea mult, sînt afectat totuși de rezistența pe care o întîmpin din partea voastră. Aș dori foarte mult ca libertatea mea de acțiune să nu fie stîmjenită și în felul acesta aș încerca o bucurie în a-mi grăbi întoarcerea.

li cer tatii să-mi dea două sute de franci pe lună, ca să-mi pot permite să stau mai mult la Aix și mi-ar face mare plăcere să lucrez în sud unde peisajele oferă atîtea resurse picturii mele.

Vă rog să mă credeți că-l rog pe tata să-mi satisfacă această dorință, și cred că am să pot face în sud studiile pe care vreau să le

dés, băcan în *rue de la Roche* la Pontoise și care primise mai multe pînze de Cézanne drept plată a datoriilor.

1 Nu există decît ciorna acestei scrisori. Nu putem stabili data la care a fost scrisă. Dar este foarte probabil că ea a fost adresată părinților lui înainte de a se întoarce acasă în vara lui 1874.

urmez.

Iată ultimele două chitanțe.

CĂTRE CAMILLE PISSARRO

(Aix), 24 iunie 1874

Dragul meu Pissarro,

îți mulțumesc că te-ai gândit la mine în timp ce sînt atît de departe și că nu ești supărat că nu m-am ținut de cuvînt, cum ți-am spus, că am să vin la dumneata la Pontoise. De la sosirea mea, care a avut loc într-o sîmbătă seara ia sfîrșitul lunii mai, am pictat încontinuu, înțeleg toate necazurile prin care trebuie să treci. Asta înseamnă într-adevăr să nu ai noroc ; veșnic cu bolnavi acasă, sper totuși că, atunci cînd va sosi scrisoarea mea, micul Geor- ges se va simți bine.

Dar ce părere ai despre clima regiunii în care locuiești ? Nu te temi că o să aibă influență asupra sănătății copiilor dumitale ? Regret că noile împrejurări te sustrag iarăși de la studiile dumitale căci cunosc sentimentul pe care-l încearcă un pictor cînd nu poate să picteze. Acum, după ce am revăzut regiunea asta, cred că ți-ar conveni înxru totul, căci corespunde într-un mod uimitor cu studiul dumitale în plin soare și în plină vară de la bariera căii ferate.

Timp de cîteva săptămîni n-am primit știri de la puștiul meu și eram foarte îngrijorat, dar Valabregue a sosit de la Paris și ieri, marți, mi-a adus o scrisoare de la Hortense prin care-mi spune că totul e-n ordine.

Am citit în ziare despre marele succes al lui Guillemet și despre fericita întîmplare a lui Groseillez (căruia administrația) i-a cumpărat tabloul după ce a fost medaliat. Iată o dovadă că, atunci cînd urmezi calea virtuții, ești mereu răsplătit de oameni dar

nu și de pictură. Aș fi fericit dacă ai putea să-mi dai vești despre doamna Pissarro după naștere și dacă ai putea să-mi faci o notiță dacă sînt membri noi la Societatea coop¹. Dar bineînțeles în măsura în care nu te deranjează de la ocupațiile dumitale. Cînd va veni vremea, am să-ți vorbesc de întoarcerea mea și despre ceea ce voi fi obținut de la tata, care mă va lăsa să mă întorc la Paris. Și asta e mare lucru. L-am văzut zilele acestea pe directorul Muzeului de la Aix care, împins de curiozitatea stîrnită de jurnalele pariziene, care au vorbit despre cooperativă, a vrut să vadă pînă unde poate imerge primejdia picturii. Dar, spumndu-i că după produsele mele nu-și va putea face o idee foarte exactă despre progresele răului și că ar trebui să vadă lucrările marilor criminali de la Paris, mi-a răspuns : „Am să-mi pot face o idee despre primejdia în care se află pictura numai văzând atentatele dumneavoastră”. Apoi explicîndu-i de pildă că înlocuiți modelul cu studiul tonurilor și încercînd să-l fac să înțeleagă acest lucru pe viu, a închis ochii și mi-a întors spatele. Dar pînă la urmă mi-a spus că înțelege și ne-am despărțit foarte mulțumiți unul de celălalt. Este un om de treabă și m-a îndemnat să perseverez, căci răbdarea este mama geniului etc.

Era să uit să-ți spun că mama și tata mă însărcinează să-ți transmit urările lor.

Sărută-i pe Lucien și pe Georges. Mulțumirile mele Doamnei Pissarro pentru cît ați fost ele drăguți cu mine în timpul pe care l-am petrecut la Auvers. Dumitale îți strîng mîna călduros și dacă urările ar face să meargă treburile bine fii sigur că ți le-aș

1 Această „cooperativă” era „Societatea anonimă a artiștilor, pictori, sculptori, gravori” a cărei primă expoziție (15 aprilie—15 mai 1874) avusese atunci loc la Paris. Cézanne expusese mai multe pînze.

adresa.

*Al dumitale PAUL
CEZANNE*

*Jucătorii de biliard (fragment) 1870—1875, Paris, coi.
Paul Cézanne fiul.*

CĂTRE MAMA ARTISTULUI

(Paris), 26 septembrie 1874

Dragă mamă,
îți mulțumesc în primul rînd că te-ai gîndit la mine. De cîteva zile vremea e tare urîță și e foarte frig. Dar nu sufăr de nimic și-mi merge bine.

O să-mi facă plăcere lădița de care-mi vorbești ; poți s-o trimiți pe adresa *rue de Vaugi-rard 120*; eu voi sta aici pînă-n luna ianuarie. Pissarro a plecat din Paris acum o lună și jumătate, în Bretania ; știu că are o părere bună despre mine și la rîndul meu am o foarte bună părere despre mine. încep să mă consider mai tare decît toți cei din jurul meu și știi că părerea asta bună nu-i lipsită de temei. Trebuie să mai lucrez mult, dar nu ca să ajung la acel finisaj care provoacă admirația imbecililor. Acest lucru pe care vulgul îl apreciază atît nu este decît rezultatul unui meșteșug de salahor ce face ca orice operă produsă să fie neartistică și comună. Eu nu voi încerca să completez decît pentru plăcerea de a da opere mai adevărate și mai savante. Și te rog să mă crezi că întotdeauna sosește momentul cînd te impui și dobîndești admiratori mult mai fervenți, mai convinși, decît cei care nu sînt sensibili decît la o aparență deșartă.

Este o perioadă foarte proastă pentru vînzare, toți burghezii pregetă să scoată banii din buzunar, dar aceasta se va sfîrși (...).

Dragă mamă, toate cele bune surorilor.
Salutări Domnului și Doamnei Girard și mul-

țumirile mele.

Al dumitale fiu
PAUL CEZANNE

CĂTRE CAMILLE PISSARRO

(Aix), aprilie 1876

Dragul meu Pissarro,
Am primit acum două zile o mare cantitate de cataloage și de ziare privind expoziția dumitale de la Durand-Ruel¹. Probabil că le-ai citit.

Am văzut, între altele, o lungă critică a lui Wolf². Domnul Chocquet mi-a oferit plăcerea acestei vești. Tot prin el am aflat că *Japoneza* lui Monet s-a vândut cu două mii de franci. Se pare, după câte citesc în ziare, că respingerea lui Manet de la Salon a făcut mare vîlvă și că expune la el acasă.

Înainte de a pleca de la Paris, m-am întîlnit cu un anume Authier, despre care ți-am mai vorbit. El semnează articolele despre pictură cu numele de Jean-Lubin. I-am împărtășit ce mi-ai arătat în legătură cu dumneata, cu Monet etc. Dar (așa cum ai aflat probabil) el nu a vrut să scrie „imitator“ ci „inițiator“ ceea ce schimbă cu totul sensul articolului. În rest mi-a spus că se crede obligat, sau cel puțin așa crede că e bine, să nu vorbească prea rău despre ceilalți pictori de la Durand. Înțelegi de ce.

Articolul lui Blemont din ziarul *Le Rappel* mi se pare mai bun deși are prea multe reticențe și un preambul lung în care se cam

1 Este vorba de a doua Expoziție a impresioniștilor, care a avut loc la negustorul de tablouri Durand- Ruel, și la care Cézanne nu a luat parte.

2 Albert Wolf, critic de artă ostil impresioniștilor. Îi considera pe tinerii artiști impresioniști drept „alienați“.

pierde. Mi se pare că ești acuzat de „Bleu”, din cauza efectelor de ceață.

În ultimele două săptămîni a plouat foarte mult. Mă tem că peste tot a fost la fel. Pe la noi a fost atîta îngheț încît toată recolta de fructe și struguri este compromisă. Dar, pictura rămîne, acesta e avantajul artei.

Era să uit să-ți spun că am primit o anume scrisoare de refuz¹. Nu este nici ceva nou, nici surprinzător. Îți urez vreme prielnică și, dacă este cu puțință, vînzare bună.

Te rog să-i prezinți omagiile mele Doamnei Pissarro, să-l saluți pe Lucien și toată familia dumitale.

îți strîng mîna prietenește

PAUL CEZANNE

Nu-l uita pe Guillaumin², cînd ai să-l vezi, nici pe Domnul și Doamna Estriel.

CĂTRE CAMILLE PISSARRO

Estaque, 2 iulie 1876

Dragul meu Pissarro,

Trebuie să răspund cu un vîrf de fier (adică o peniță de metal) la simpatia magicului dumitale creion. Dacă aș îndrăzni aș spune că scrisoarea dumitale este plină de tristețe. Treburile cu pictura nu merg, mă tem că aceasta îți dă o stare de deprimare, dar sînt convins că nu este decît ceva trecător.

Aș vrea să nu vorbesc de lucruri imposibile, totuși fac proiecte care, după toate probabilitățile, nu se vor realiza. Mi se pare că regiunea în care mă aflu ți-ar prii de minune. Am și niște neplăceri teribile, dar cred că sînt accidentale. Anul ăsta plouă în

¹ Cézanne continuă să se trimită regulat pînze la Salonul oficial, unde toate, i-au fost totdeauna refuzate.

² Armând Guillaumin (1841—1927) pare să fie primul pictor cu care s-a împrietenit Cézanne la Paris.

fiecare săptămână două zile din șapte. Este ceva nemaipomenit în sud. Așa ceva nu s-a mai întâmplat.

Trebuie să-ți spun că scrisoarea dumatăle am primit-o la Estaque, pe malul mării. Am plecat de la Aix acum o lună. Am început două motive cu marea, pentru Domnul Chocquet, care-mi vorbise despre asta. Arată ca un carton de joc. Acoperișuri roșii pe marea albastră. Dacă se face vreme bună poate am să le termin. Până acum n-am făcut nimic. Dar există motive care, deși ar cere trei sau patru luni de lucru, le-aș putea face, căci vegetația nu se schimbă. Este vorba de măslini sau pini care nu-și schimbă frunzele. Soarele este atât de neobișnuit încât mi se pare că lucrurile își desprind siluete nu numai pe alb sau negru, dar și pe bleu, pe roșu, pe maron, pe violet. Poate mă înșel, dar cred că este antipodul modelatului. Ce fericiți ar fi aici blînzii noștri peisagiști de la Auvers, și... (un cuvînt de trei litere) acela mare de Guillemet. De îndată ce voi putea, am să petrec cel puțin o lună pe aceste meleaguri căci trebuie să fac pînze de cel puțin doi metri, ca aceea pe care i-ai vîndut-o dumneata lui Faure.

Doresc ca expoziția cooperativei noastre să fie un eșec, dacă va trebui să expunem cu Monet. Ai să zici că sînt un ticălos, tot ce se poate, dar înainte de toate stau interesele personale. Mi se pare că Meyer, care nu se bucură de succes între membrii cooperativei, devine măgar și caută, luînd-o înaintea expoziției impresioniștilor, să-i dăuneze. Ar putea să obosească opinia publică și să creeze confuzie. Mai întîi, prea multe expoziții succesive nu sînt bune, pe de altă parte, oamenii care cred că merg să vadă „impresioniști” nu vîd decît „cooperatori”. Duș rece. Dar cred că Meyer ține cu tot dinadinsul să-i facă rău lui Monet. Meyer a făcut ceva bani ? Altă întrebare : din

moment ce această expoziție reușește, Monet făcînd deci ceva bani, de ce se mai viră în capcana celeilalte ⁷¹ Din moment ce reușește înseamnă că are dreptate. Am spus - Monet - dar înțeleg prin asta : „impresioniștii“.

îmi plac apucăturile de gentilom ale domnului Guerin care se înhămează, ca un nătăfleț, cu „cooperatorii“ refuzați. Îți prezint poate aceste cîteva idei într-un mod cam dur, dar nu dispun de prea multă suplețe. Nu fii supărat pe mine și pe urmă o să mai discutăm, putem împăca și capra și varza. Deoarece succesul „impresioniștilor“ ar putea să-mi fie de folos, voi expune împreună cu ei ceea ce am mai bun și ceva neutru la ceilalți².

Dragă prietene, am să închei spunînd ca dumneata, că din moment ce există o tendință comună între cîtiva dintre noi, să sperăm că nevoia ne va obliga să acționăm împreună și că interesul și reușita vor întări legătura pe care deseori bunăvoința nu ar fi consolidat-o suficient. în sfîrșit sînt foarte mulțumit că domnul Piette este de partea noastră. Salută-l din partea mea, omagiile mele Doamnei Piette, Doamnei Pissarro, cele mai bune urări întregii familii. Dumitale îți strînge mîna și îți urez vreme bună.

închipuie-ți, citesc *La Lanterne de Marseille* și trebuie să mă abonez la *La Religion Laïque*. Mai zi ceva, dacă poți !

Aștept ca Dufaure să fie la pămînt. Dar de aici și pînă la reînnoirea parțială a Senatului, cît timp și cîte capcane.

Al dumitale PAUL

1 Această observație nu se poate referi decît la faptul că Monet a expus la Salonul oficial din 1875.

2 Cézanne mai expune într-adevăr alături de impresioniști în 1877. „Ceilalți“ se referă probabil la Salonul Oficial

CÉZANNE

Dacă ochii oamenilor de aici ar arunca priviri capabile să ucidă de mult m-aș fi dus pe copcă. Nu le place mutra mea.

P.C.

Pot în sfârșit să mă întorc la Paris la sfârșitul acestei luni ; dacă poți să-mi răspunzi înainte, scrie-mi : *Paul Cézanne, casa Girard (numită Belle), Place de VEglise, la Estaque, suburbie a Marsiliei*

Portretul lui Camille Pissarro, pe la 1877, Paris, Lu- vru

CĂTRE EMILE ZOLA

(Paris), 24 august 1877

Dragă Zola,

Îți mulțumesc mult că ai fost drăguț cu mine. Te rog să-i spui mamei că nu doresc nimic și 45 că s-ar putea să-mi petrec iarna la Marsilia.

Dacă în decembrie vrea să-mi găsească o mică locuință cu două camere, nu prea scumpe, în- tr-un cartier unde nu sînt totuși prea multe asasinate, o să-mi facă un serviciu. Ar putea să trimită acolo un pat și ce mai trebuie pentru dormit, iar două scaune le poate lua cu ea de la Estaque ca să evite o cheltuială prea mare. Aici vremea, trebuie să-ți spun, este deseori răcoroasă datorită binefăcătoarelor averse (...) Merg în fiecare zi în parcul Issv unde fac cîteva studii și nu sînt prea nemulțumit. Dar se pare că o dezolare profundă domnește în tabăra „impresionistă” (...) Trăim vremuri foarte tulburi și nu știu cînd biata pictură își va regăsi strălucirea.

Marguery a fost mai puțin dezolat în această ultimă excursie la Tholonet ? Nu l-ai văzut pe Houchard, pe Aurelien ? Afară de doi-trei pictori eu nu am văzut pe niimeni.(...)

De o lună și jumătate noul roman al lui

Daudet apare în *Le Tem/os*, după cum am aflat din niște afișe galbene, chiar la Issy. Știu de asemenea că o piesă a lui Alexis va fi reprezentată la *Gymnase*.

Doamnei Zola îi priesc băile de mare, iar tu te lupți cu talazurile amare ? Salutări tuturor și îți strâng mina prietenește. Aștept să ne revedem după ce vă întoarceți de pe malurile însozite.

Vă mulțumește pictorul
îndatorat *PAUL CEZANNE*

CĂTRE EMILE ZOLA

(*Paris*), 28 august 1877

Dragul meu Emile,

Apelez din nou la tine rugîndu-te să-i spui mamei să nu se frămînte. Am revenit asupra proiectului meu. Într-adevăr combinația aceea pare să prezinte cîteva dificultăți în ce privește execuția. Am renunțat.

Totuși vreau să ajung în luna decembrie sau în primele zile ale lui ianuarie la Aix.

Îți mulțumesc sincer. Transmit cu această ocazie salutări familiei tale. Aseară, ducîndu-mă pe *rue Clauzei* la negustorul meu de culori ¹, m-am întîlnit cu scumpul nostru *Empereire*.

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(*Estaque*), 23 martie 1878

Dragă Emile,

Văd că se apropie timpul cînd voi fi obligat să mă întrețin singur, dacă voi fi în stare și de asta. Relațiile dintre mine și tata sînt extrem de încordată și sînt în situația de a-mi pierde cu totul renta. O scrisoare de la domnul Chocquet, în care-mi vorbea de

1 ..Moș" Tanguy, negustor de culori și de tablouri.

„Doamna Cézanne și de micul Paul” i-a dezvăluit definitiv situația mea tatei, - care de altfel mă pîdea bănuitor - și care s-a repezit să desfacă și să citească scrisoarea, deși scria pe eia : „D-lui Paul Cézanne - artist pictor”.

Fac deci apel la bunăvoința ta, dacă îți este posibil, să cauți în jurul tău sau printre cunoscuți să-mi găsești un adăpost pe undeva. Ruptura nu s-a produs definitiv între mine și tata dar cred că nu vor trece nici două săptămâni și totul se va lămuri.

Scrie-mi (trimitînd scrisoarea D-lui Paul Cézanne, post-restant), indiferent de hotărîrea pe care o vei lua cu privire la rugămintea mea. Sincere salutări Doamnei Zola, iar ție îți strîng prietenește mîna.

PAUL CÉZANNE

îți scriu de la Estaque, dar mă întorc în seara aceasta jia Aix.

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(Aix), 28 martie (1878)

Dragă Emile,

Cred că și tine că nu trebuie să mă grăbesc să renunț la alocația paternă. Dar printre cursele și greutățile pe care le-am întîmpinat și de care am scăpat pînă acum, prevăd că marea dezbatere va fi aceea privitoare la bani și la întrebuintarea pe care trebuie să le-o dau.

Este mai mult decît probabil că nu voi primi decît 100 de franci de la tata, deși mi-a promis 200 cînd eram la Paris. Am să apelez deci la amabilitatea ta, cu atît mai mult cu cît copilul e bolnav de două săptămîni, are o febră mucoasă. îmi iau toate precauțiile ca tata să nu ajungă să aibă probe sigure, lartă-mă că-ți atrag atenția asupra unui lucru : plicurile și hîrtia ta de scris sînt prea groase ; am plătit la poștă 25 de centime pentru că depășeau greutatea - și scrisoarea ta nu

cuprindea decît o hîrtie dublă. N-ai vrea ca pe viitor, să nu pui decît o hîrtie îndoită ?

Prin urmare, dacă tata nu-mi dă destul, am să recurg la tine în prima săptămînă a lunii viitoare și am să-ți dau adresa Hortensei căreia am să te rog să i-i trimiți.

Salutări Doamnei Zola și ție-ți strîng mîna.

PAUL CEZANNE

Va avea loc probabil o expoziție a impresioniştilor; am să te rog să dai natura moartă care se află în sufrageria ta ¹. Am primit chiar o invitație pentru 25 ale lunii în *rue Lafitte*. Nu m-am prezentat, bineînțeles.

O *pagină de dragoste* a fost tipărită în volum ?

CATRE ÉMILE ZOLA

(Aix), miercuri seara, 1878

Dragă Emile,

Îți mulțumesc mult că mi-ai trimis ultimul tău volum² și pentru dedicație. Nu am ajuns prea departe cu lectura. Mama este foarte bolnavă și stă în pat de zece zile, starea ei e din cele mai grave. Am ajuns la sfîrșitul descrierii apusului de soare la Paris și la dragostea reciprocă dintre Hélène și Henri.

Nu este cazul să-ți aduc eu laude pentru carte, căci poți să-mi răspunzi precum Courbet : artistul conștient își aduce singur laude mult mai juste decît cele eare-i vin dinafară.

Deci, ceea ce-ți voi spune nu este altceva decît ceea ce am văzut eu în operă. Mi se pare că este un tablou mai blînd decît cel dinainte, dar temperamentul sau forța

1 Este probabil vorba de cea cu scoicile și pendula neagră. Această lucrare nu a figurat în Expoziția impresioniştilor și nici în anii următori Cézanne n-a mai expus cu ei.

2 Este vorba de romanul *O pagină de dragoste* din seria *Familia Rougon-Macquart*.

creatoare este aceeași. Și pe urmă, dac i nu comit o erezie - pasiunea eroilor este gradată foarte judicios. Mi se mai pare că și locurile sînt imprgnate de pasiunea care frămîntă personajele și, prin aceasta, sînt mai strîns legate de actori, prezentînd mai mult interes în ansamblu. Ele prind parcă viață și participă, ca să spun așa, la suferințele ființelor vii. De altfel, după indicațiile unor ziare, va fi cel puțin un succes literar, îți strîng mîna și te rog să transmiți complimente Doamnei Zola.

PAUL CÉZANNE

Ai observat probabil că în scrisorile mele nu răspund totdeauna la scrisorile tale, asta pentru că îți scriu deseori înainte de a le primi de la tine, deoarece nu mă pot duce regulat la poștă să le ridic.

P.C.

— O idee de ultim moment, respectî preceptul lui Horațiu în ce privește personajele tale :

Qualis ab incepte processerit, et sibi constet¹ (sic)

Așa se întorc lucrurile pe lumea asta, dar probabil că puțin îți pasă.

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(Aix), 4 aprilie 1878

Dragă Emile,

Te rog să-i trimiți șaizeci de franci Hortensei pe următoarea adresă :

D-nei Cézanne, *rue de Rome* 182, Marsilia, în ciuda caracterului sacrosanct al tratatelor, nu am putut obține de la tata decît 100 de franci, deși crezusem că nu-mi va da nimic. A aflat de la diverse persoane că am un copil și caută să mă prindă în toate chipurile posibile. Spune că

1 Să se mențină așa cum a poruit de la început (N.T.)

vrea să mă descotorosească de el. Nu mai adaug nimic. Ar trebui să-ți vorbesc prea mult, pentru ca să-ți explic ce fel de om este, dar la el aparențele sînt înșelătoare (poți să mă crezi pe cuvînt). Dacă poți să-mi scrii, mi-ar face plăcere. Am să încerc să mă duc la Marsilia ; m-am strecurat marți, acum o săp- tămînă, ca (să-l văd) pe ăla mic, este mai bine și am fost nevoit să mă întorc pe jos la Aix pentru că era o greșeală în mersul trenurilor pe care-l aveau eu ; trebuia să fiu acasă la cină - am întârziat un ceas.

Complimente Doamnei Zola, îți strîng
mîna.

PAUL CEZANNE

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(Aix), 14 aprilie 1878

Dragă Emile,

Mă întorc de la Marsilia, așa că înțelegi de ce îți răspund așa de tîrziu. Nu am primit scrisoarea ta decît joia trecută. Îți mulțumesc pentru ce mi-ai trimis. Scriu sub ochii tatei.

Am făcut drumul spre Marsilia în tovărășia Domnului Gibert. Oamenii ăștia văd bine, dar au ochi de profesori. Trecînd cu trenul pe la țară la Alexis, un motiv uluitor apare spre răsărit : Sainte-Viotire și stînci'le care domină Beaurecueil. Am spus : „Ce motiv frumos” ; el a răspuns : „liniile se leagănă prea tare”. În legătură cu *Circiuma*, despre care el a deschis de altfel discuția, a spus lucruri pline de bun simț și laudative, dar tot din punctul de vedere al meșteșugului ! Apoi după o pauză îndelungată : „ar fi trebuit să fi făcut studii serioase - a continuat el - să fi urmat *VEcole Normale*. Vorbindu-i de Richepin a spus : „ăsta n-are viitor”. Ce logică ! doar asta a făcut. Totuși

el este fără îndoială cel care se ocupă cel mai mult și cel mai bine de artă într-un oraș de 20 000 de suflete.

Am să fiu foarte cuminte, n-am să pot fi șmecher.

Transmite complimente Doamnei Zola și-ți mulțumesc.

PAUL CEZANNE

Elevii lui Viilevieille mă insultă când trec pe lângă mine. Am să-mi tai părul, este poate prea lung. Lucrez ; rezultatele sînt neînsemnate și prea îndepărtate de sensul general.

CĂTRE EMILE ZOLA

(Aix, mai 1878)

Dragă Emile,

Pentru că ești așa de drăguț și vrei să mă ajuți, te rog să-i mai trimiți Hortensei șaizeci de franci, pe aceeași adresă, *rue de Rome 183*. Îți mulțumesc dinainte, știu că în momentul de față trebuie să fii ocupat cu noul tău volum, dar mai târziu, când ai să poți, dacă vrei să-mi vorbești de situația artistică și literară, mi-ai face mare plăcere. Am să fiu, în felul acesta, mai departe de provincie și mai aproape de Paris.

Te rog să-i prezinți omagiile mele Doamnei Zola.

Cu mulțumiri

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Aix), 8 mai 1878

Dragă Emile,

Îți mulțumesc din nou pentru ce mi-ai trimis. Te asigur că mi-ai făcut un foarte mare serviciu și mi-ai luat o grijă.

Mama este acum în afară de pericol, poate

să umble de două zile, ceea ce o ajută să doarmă mai bine, noaptea. A fost foarte obosită timp de o săptămână. În sfârșit, cred că vremea bună și îngrijirile o s-o pună definitiv pe picioare. Scrisoarea ta am ridicat-o abia ieri seară, miercuri, așa că înțelegi de ce a trecut atît timp pînă să-ți răspund.

În ceea ce privește noua mea pînză îți mulțumesc. îmi dau foarte bine seama că nu putea să fie primită, din pricina punctului de plecare care este prea departe de scopul urmărit, adică de reprezentarea naturii.

Am terminat *O pagină de dragoste*. Aveai foarte mare dreptate cînd spuneai că nu se poate citi în foileton. Nu sesizasem legătura, părea trunchiat, pe cînd, dimpotrivă, acțiunea este condusă cu mare îndemînare. Are un profund sens dramatic. Nu băgasem de seamă nici că acțiunea se petrece într-un cadru restrîns, condensat. Este într-adevăr regretabil că arta nu este mai apreciată și că este nevoie, ca să a- tragi publicul, de o supralicitare care ce e drept uneori se poate să dăuneze. I-am citit scrisoarea ta mamei și îți trimit ca și mine salutări.

Salutări întregii tale familii.

PAUL CEZANNE

CATRE EMILE ZOLA

(Aix), 1 iunie 1878

Dragă Emile,

Iar îți adresez rugăminta mea lunară. Doresc să nu te obosească prea mult și să nu ți se pară indiscretă. Întrucît oferta ta mă scoate mereu dintr-o încurcătură mare, apelez din nou la tine. Familia mea, excelentă de altfel pentru un biet pictor care n-a știut niciodată să facă nimic, este poate cam zgîrcită, este un mic defect, foarte

scuzabil, fără îndoială, în provincie.
Acum vine consecința inevitabilă a unui
astfel de preambul, te rog să fii drăguț să-i
trimiți șaizeci de franci Hortensei care, de
altfel, se simte bine.

Cumpăr de la Lambert, librarul democrat ro-
manul *Circiuma*, ilustrat. *UEgalité*, ce
apare la Marsilia, îl publică în foileton.

Eu mai lucrez cîte puțin, Oamenii politici
ocupă un loc teribil. Dar Alexis ce mai face ?
îți strîng mîna și complimente Doamnei
Zola.

PAUL CÉZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Aix), marți, iulie 1878

Dragă Emile,

Te rog să-i mai trimiți, dacă ești bun, încă
șaiszeci de franci Hortensei. S-a mutat,
adresa ei actuală este *Vieux Chemin de
Rome, 12*.

Cred că peste vreo zece zile mă duc la
Estaque. Girard, zis Belle, -a ieșit din clinica
în care a fost internat, din cauza unei
tulburări mintale trecătoare.

Se pare că a fost o încăierare serioasă la
Marsilia. Un tînăr numit Coste, consilier
municipal, s-a remarcat dînd frîu liber
reteveiului pe omoplații clericali.

Începe să fie o căldură înăbușitoare. Lucrezi
în momentul de față ? S-au dat decorații la
30 mai ? Ziarele de aici nu spun nimic, dar
astă-seară cred că o să am *Le Bien Public*
de luni. Îți strîng mîma și rog pe Doamna
Zola să primească salutările mele.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Estaque), 16 iulie 1878

Dragă Emile,

Sînt la Estaque de o săptămînă. M-a luat cu hapa domnul Girard și am aflat din gura lui că vei primi vizita socrului său care va merge la Paris vinerea asta. Ne-am mutat din casa noastră de la Estaque, stau acum chiar lîngă Girard, la Isnard. Poate îmi spui, în viitoarea ta scrisoare, în ce stadiu mai sînt treburile cu decorarea ta, despre care n-am văzut nimic în *Le Petit Marseillais*.

Au început căldurile mari.

Îți mulțumesc că ai fost drăguț și i-ai trimis din nou bani Hortensei.

Am aflat, mai tîrziu, că s-a sfîrșit cu *Le Bien Public*. Ai vreun alt ziar în care să poți pleda pentru teatrul tău ? Este păcat că această foaie nu a reușit să fie ceea ce și-a propus.

Îi prezint omagiile mele Doamnei Zola, iar pe tine te salut.

L'am văzut pe Guillaumin, grădinarul, care s-a întors de la Cannes, unde patronul lui vrea să instaleze o pepinieră.

(Estaque), 29 iulie 1878

Dragă Émile,

înainte de a părăsi Parisul, am lăsat cheia de la apartamentul meu unui cizmar, anume Guil-laume. Iată ce cred că s-a întîmplat : au venit probabil niște provinciali la băiatul ăsta, ou ocazia Expoziției, și el i-a găzduit la mine. Proprietarul meu, foarte supărat că mu a fost întrebant, îmi trimite, împreună cu chitanța de pe ultima lună, o scrisoare destul de înțepată prin care-mi aduce la cunoștință că apartamentul meu este ocupat de persoane străine. Tata citește scrisoarea cu pricina și deduce că ascund femeii la Paris. începe să semene cu un vodevil în genul lui Clairville. Altfel totul merge bine, caut casă la Marsilia pentru iarna asta, ca să pot lucra, iar la Paris am să mă duc la primăvară, prin martie de pildă. Acum vremea se strică și nu cred să-mi pot folosi prea bine timpul în aer liber. Pe de altă

parte, aş fi la Paris în timpul Expoziției de pictură. Te felicit pentru achiziția ta¹ și am să profit de această ocazie, cu consimțământul tău, ca să cunosc mai bine regiunea ; și dacă existența n-o să-mi fie imposibilă, fie la La Roche, sau la Bennecourt, sau ceva mai aproape sau mai departe, am să încerc să-mi petrec acolo un an sau doi, așa cum am făcut la Auvers. Te rog să-i trimiți ca și pînă acum șaizeci de franci Hortensei, deși mă gîndesc destul de serios să te scap de acest impozit lunar. Dacă am să pot face o călătorie de-o lună la Paris, prin septembrie sau octombrie, am s-o fac. I-am transmis mamei care e cu mine urările tale care i-au făcut mare plăcere.

Îți string mîna, salutări Doamnei și mamei

¹ Este vorba de o proprietate pe care Zola o cumpărase la Medan.

tale care este desigur cu tine. Și plimbări
plăcute pe lac.
Hortense locuiește tot pe *Vieu Chemin de
Rome 12*, la Marsilia.

CATRE EMILE ZOLA

(Estaque), 27 august 1878

Dragă Emile,

Apelez și luna aceasta la amabilitatea ta,
ru- gîndu-te să-i trimiți șaizeci de franci
Hortensei, pînă la 10 septembrie, în *Vieux
Chemin de Rome 12*.

N-am găsit încă locuință la Marsilia, căci
nu vreau să fie prea scumpă. Aș vrea să-mi
petrec acolo toată iama dacă tata ar
consimți să-mi dea bani. Aș putea astfel să
termin niște studii pe care le fac la
Estaque, de unde voi pleca cît mai tîrziu.

Îți mulțumesc anticipat și te rog să
primești tu, precum și întreaga ta familie,
sincerele mele salutări.

PAUL CEZANNE

CATRE EMILE ZOLA

(Estaque, vara 1878)

(fără dată)

Dragă Emile,

Hortense l-a văzut pe Achille Empereire
cînd s-a dus la Aix. Familia lui se află într-
o situație din cele mai penibile : trei copii,
iarnă, fără bani etc., îți închipui. În
consecință te rog : 1) deoarece fratele lui
Achille este în relații proaste cu foștii lui
superiori de la administrația tutunului, fii
drăguț și retrage actele privitoare la
cererea lui, dacă nu se poate obține nimic
în termen scurt; 2) vezi dacă poți găsi sau
să-l ajuți să găsească un post oarecare, la
docuri de pildă ; 3) Achille te roagă și el
pentru un post cît de mic.

Așadar dacă poți să faci ceva pentru el, fii
drăguț și fă-o, știi că merită și este un

băiat de treabă, că este călcat în picioare de toată lumea și-l părăsesc toți șmecherii. Asta e. De altfel tot voiam să-ți scriu, pentru că mi se pare că nu mai am vești de la tine de mult. Am înțeles că nu s-a întâmplat nimic nou. Dacă-mi scrii din când în când va fi pentru mine o plăcere și totodată o distracție în șirul ăsta de zile uniforme. Situația mea e aceeași ca și înainte. Te rog transmite salutările mele soției și mamei tale.

Scrie-mi la D-l A. Figuet, etc.

Al tău PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Estaque), 14 septembrie 1878

Dragă Emile,

Îți pot scrie acum într-o stare de spirit mai relaxată și dacă am putut să îndur câteva mici neplăceri fără să sufăr prea mult, asta o datorez mîinii tale prietenești pe care mi-ai întins-o. Iată și ultima năpastă oare s-a abătut asupra mea.

Tatăl Hortensiei i-a scris în *rue de VOuest* (la Paris), pe numele de D-na Cézanne. Proprietarul meu se grăbește să-i trimită scrisoarea la Jas de Bouffan. Tata o desface și citește, îți dai seama ce se întâmplă. Eu contest cu violență, și cum, din fericire numele Hortensei nu apărea în scrisoare, afirm că este adresată unei femei oarecare.

Am primit volumul tău de teatru, n-am citit încă decît cinci acte, trei din *Moștenitorii*, *Ra- bourdin* și două din *Bobocul de trandafir* ; găsesc că sînt foarte interesante, mai ales *Bo- bocul de trandafir*. *Moștenitorii Rabourdin* au ceva comun cu Molière pe care-l reciteam iarna trecută. Nu mă îndoiesc că vei reuși perfect în teatru. Cum n-am citit nimic de tine în ge-

nul ăsta, nu-mi închipuiam că scrii dialoguri așa de bune și de vii.

L-am întâlnit pe Huot, arhitectul, care mi-a lăudat mult romanul tău *Familia Rougon-Ma-cquart*, și mi-a spus că este foarte apreciat de oamenii care se pricep.

M-a întrebat dacă ne vedem, am spus : cîteo- dată ; dacă îmi scrii; am spus : chiar în ultima vreme. Stupoare ! și am crescut în ochii lui. Mi-a dat cartea lui de vizită cu invitația să merg să-l văd. Așa că, vezi, este bine să ai prieteni și nu se va putea spune despre mine ce-i spunea stejarul trestiei¹ : „Și încă de te-ai naște (La adăpostul frunzișului meu etc...”. Mama îți mulțumește și este foarte mișcată de urările tale. Pelouze s-a întors la Paris : nimic nu merge bine. Salutări lui Alexis și spume-i că numai pe muncă se bazează societățile comerciale și reputațiile artistice.

Complimente Doamnei Zola și-ți mulțumesc mult.

PAUL CÉZANNE

Nota-Bene: Tata mi-a dat luna asta 300 de franci. Mi se pare că-i face cu ochiul unei slujnicuțe fermecătoare pe care avem la Aix ; eu și mama sîntem la Estaque.

Ce de rezultate !

CĂTRE EMILE ZOLA

Estaque, 24 septembrie 1878

Dragul meu Emile,

Am primit scrisoarea ta în momentul cînd făceam o supă cu fidea care-i place atît de mult lui Lantier². Voi rămîne și voi lucra la Estaque tot timpul iernii. Mama a plecat de o săp-

¹ Eroul romanului *Circiuma* (N.T.).

tămîna pentru culesul viei, dulceturi și mutarea de la Aix ; vor locui în oraș în spatele lui Marguery sau pe aproape. Sînt singur lia Estaque. Mă duc să dorm în seara asta la Marsilia și mă întorc mîine dimineată.

Marsilia este capitala uleiului Franței, așa cum Parisul este cea a untului : nici mai idee ce arogantă este această populație feroce, nu are decît un instinct, acela al banului ; se spune că cei de aici cîștigă mult dar sînt tare urîți la înfățișare, iar în amestecul de oameni veniți de pretutindeni, datorită numeroaselor căi de comunicație, dispar trăsăturile izbitoare ale tipurilor. Peste cîteva sute de ani nu vei mai avea de ce să trăiești, totul va fi o apă și un pămînt. Dar puțina frumusețe care mai rămîne, îți bucură inima și-ți încîntă privirea.

L^am văzut de departe pe Domnul Marion în ușa Facultății de științe. (Să mă duc oare să-l văd, va fi greu să mă hotărăsc.) Nu cred că este sincer în artă, poate numai împotriva voinței lui.

Cînd am spus că lucrarea ta *Moștenitorii Ra- bourdin* îmi amintește de Molière, nu citisem încă prefața. De altfel poate că-mi amintește mai mult de Régnard. Dacă aş putea pune mina pe Dan-ooourt, am să-l citesc. Mai am puțin din *Thérèse Raquin*. Probabil că în ziua cînd o să pui mina pe cîteva subiecte foarte personale și caracteristice, succesul va fi evident, cum s-a întîmplat și cu romanul *Circiuma*. Într-adevăr, ți se face o nedreptate căci, dacă piesele în sine nu plac, s-ar putea recunoaște forța, legătura între personaje și cît de strîns se desfășoară totul.

Îți strîng mina și îți mulțumesc mult. Complimente Doamnei Zola și lui Alexis.

***PAUL CEZANNE* Gîndește-te la Darnagas
și la coada de iepure.**

CĂTRE EMILE

ZOLA (*Estaque*), *luni 4 noiembrie 1878*

Dragă Emile,

Îți scriu această scrisoare la Paris în credința că te-ai întors. Iată ce justifică scrisoarea mea : Hortense e la Paris cu treburi urgente și te-aș ruga să faci să-i parvină 100 de franci, dacă accepți să-mi acorzi acest avans, căci iar sînt la ananghie dar cred că am să ies la liman. În- formează-mă dacă poți să-mi satisfaci și această cerere. Dacă nu, am să încerc să mă descurc, în orice caz, îți mulțumesc, iar dacă-mi scrii vorbește-mi puțin și despre artă. Cred că tot am să mă întorc la Paris pentru cîteva luni, anul viitor în februarie sau martie.

Am văzut acum în *Le Petit Journal* că se va reprezenta *Circiuma*. Cine a făcut această adaptare, pentru că nu cred că ai făcut-o tu ? Banii îi vei trimite pe adresa : Dl. Antoine Guillaume, *rue de Vaugirard 105*, care îi va da Hortensei.

Salutări ție ca și Doamnei Zola și lui Alexis.

PAUL CEZANNE

CĂTRE GUSTAVE CAILLEBOTTE¹

Estaque, 13 noiembrie 1878

Dragă confrate,

Cînd vei afla că sînt foarte departe de Paris mă vei scuza că nu mi-am îndeplinit obligația care mi se impunea, cînd ai fost din nou lovit. Am părăsit Parisul de vreo nouă luni și scrisoarea dumatăle mi-a parvenit într-un colț al Franței, după lungi ocoluri și după mult timp.

¹ Gustave Caillebotte, pictor care a expus împreună cu „impresioniștii” și s-a împrietenit cu cei mai mulți dintre ei. Averele lui i-a permis să le cumpere multe din tablourile lor.

Te rog, în durerea dumitale, să primești expresia recunoștinței mele pentru serviciile pe oare le-ai adus cauzei noastre și asigurarea că particip la durerea dumitale ; deși nu ți-am cunoscut mama, știu prea bine golul pe care-l produce pierderea persoanelor ce ne sînt dragi. Dragă Caillebotte, îți strîng cu afecțiune mîna și te rog să-ți îndrepti spre pictură timpul și grijile, pentru că e cel mai sigur mijloc de a ne uita amărăciunea.

Transmite-i salutări tatălui dumitale și mult curaj dacă e cu puțință.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

Estaque, 20 noiembrie (1878)

Dragul meu Emile,

Acum cîțva timp am aflat de la Paris că ai fost drăguț și mi-ai avansat cei o sută de franci pe care ți i-am cerut. De atunci s-a scurs o săptămîină și nu mai am vești de la Paris. Puștiul e cu mine la Estaque, dar e un timp oribil de cîteva zile.

Ești cu siguranță foarte ocupat. Aștept să se însenineze ca să-mi reiau căutările în pictură. Am cumpărat o carte foarte ciudată, care este o împletire de observații de mare finețe, care îmi dau seama că-mi scapă deseori, dar ce de anecdote și de fapte adevărate ! Și oamenii care se respectă spun că autorul e paradoxal... Este o carte a lui Stendhal : *Istoria picturii în Italia*. Ai citit-o, fără îndoială, în caz contrar mi-aș permite să ți-o semnez. Am ci- tit-o în 1869, dar nu atent, o recitesc acum pentru a treia oară. Am cumpărat în întregime *Circiuma* ilustrată. Dar cu siguranță, editorul ar fi avut de câștigat dacă ilustrația ar fi fost miai bună. Cînd am să stau cu tine de vorbă, am să te întreb dacă nu ești de

aceeași părere cu mine în ceea ce privește
pictura ca mijloc de exprimare a senzației.
Amintește-ți de mine, sînt tot la Estaque.
Nu uita s-o saluți din partea mea pe
Doamna Zola, îți strîng mîna ție și lui
Alexis.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(*Estaque*), 19 decembrie 1878

Dragă Emile,

Într-adevăr, am uitat probabil să-ți spun
că în luna septembrie m-am mutat din *rue
du Vieux Chemin de Rome* și locuiesc
acum, cel puțin Hortense, pe *rue Ferriere*
32. În ceea ce mă privește sta/u tot la
Estaque unde am primit ultima ta
scrisoare.

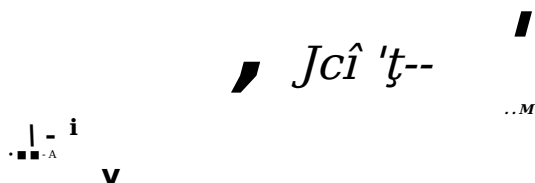
Hortense s-a întors de la Paris de patru
zile, ceea ce mă liniștește puțin, căci
puștiul era cu mine și putea să ne
surprindă tata. Parcă ar exista o
conspirație care vrea să-i dezvăluie tatei
situația, iar mîrlanul de proprietar se
amestecă și el. Hortense a primit, acum
mai bine de o lună, banii pe care te rugam
să-i trimiți și-ți mulțumesc, căci avea
foarte mare nevoie de ei. A avut o mică
aventură la Paris. Nu o încredințez hîrtiei,
am să ți-o povestesc cînd mă întorc, de
altfel nu e mare lucru. În sfîrșit cred că
mai rămîn cîteva luni și că o să plec spre
Paris la începutul lui martie. Aici credeam
că voi gusta liniștea cea mai desăvîrșită,
dar dimpotrivă conflictul meu cu
autoritatea paternă mă frămîntă foarte
tare. Autorul zilelor mele e obsedat de
ideea să-mi dăruiască independența. Nu
există decît o cale și anume să mă
fericească cu două, trei mii de franci mai
mult pe an și să nu amîne pînă după

moartea mea să-mi dea moștenirea,
pentru că voi muri înaintea lui, cu
siguranță. După cum spui, există aici
cîteva aspecte foarte frumoase. Ar trebui
să le redau, dar nu prea mă pricep, căci
am început să văd

natura cam târziu, ceea ce nu mă împiedică să o privesc cu mult interes.

Vă urez tuturor sărbători fericite de Crăciun. Marțea viitoare mă duc să stau două zile la Aix. Nu mi-ai vorbit de isprăvile tale de vânător, oare focul tău și-al armei tale n-au fost de lungă durată ? Îți strâng mâna.

PAUL CEZANNE Te rog, când vrei, să-mi scrii tot la Estaque.



!

Estaque, creion și acuarelă, Rodesia, Museum of Art.

CĂTRE MARIUS ROUX¹

Ciornă fără dată (prin 1878)

Dragul meu compatriot,

Deși relațiile noastre amicale au fost cam sporadice, în sensul că nu am bătut prea des

¹ Marius Roux (1838—1905), romancier și jurnalist, prieten în tinerețe al lui Zola. Romanul la care face aluzie Cézanne se numește *Prada și Umbra* și a apărut în 1878.

la ușa ta ospitalieră, totuși nu ezit azi să mă adresez ție. Sper că o să binevoiești să faci diferența între om și mica mea personalitate de pictor impresionist și că n-ai să-ți amintești decît de coleg. Nu invoc pe autorul *Pradei și Umbrei* ci pe locuitorul Aix-ului sub al cărui soare am văzut amîndoi lumina zilei. îndrăznesc astfel să ți-l trimit pe eminentul meu prieten și compozitor Cabaner¹. Te-aș ruga să te arăți favorabil cererii lui și pentru mine am să te rog în cazul că-mi va veni cîndva ziua Salonului.

Te rog să accepți, în speranța că cererea mea va fi bine primită, expresia mulțumirilor mele și a simpatiei de confrate.

*P. CEZANNE
Pictor semper
virus*

Pot să-i prezint omagiile mele Doamnei Roux ?

CĂTRE VICTOR CHOCQUET²

Estaque, (28 ianuarie)

1878 Dragă domnule Chocquet,

Apelez la amabilitatea dumneavoastră pentru a intra în posesia cîtorva informații. Iată despre ce este vorba. Bineînțeles dacă puteți obține susmenționatele informații fără prea multă bătaie de cap și deranj, căci altfel m-aș fi adresat bunului Tanguy, dar cred că voi avea o satisfacție mai mare și

1 Cabaner, compozitor, prieten cu Renoir, Cézanne, Jean Richépin etc.

2- Victor Chocquet, administrator al vămilor și pasionat colecționar. Prin Renoir a făcut cunoștință cu Cézanne. Chocquet a devenit unul din admiratorii lui cei mai fervenți achiziționînd multe din pinzele sale.

lămuriri mai complete de la dumneavoastră. Să trec deci la obiect. Aș vrea să știu cum procedează un artist când vrea să trimită un tablou la administrația Bele-arteior în vederea supunerii lui aprecierii juriului, și după aceea, dacă se întâmplă așa cum mă tem, ca tabloul să fie refuzat, blinda administrație se obligă să expedieze opera artistului mai ales dacă acesta locuiește în provincie ? E de prisos să mai a- daug că artistul știe că trebuie să suporte costul transportului dus-întors al operei.

Am îndrăznit să apelez la dumneavoastră numai spre a face un serviciu unuia din compatrioții mei. Nu mă gîndesc la mine, căci eu mă voi duce la Paris cu mica mea caravană în primele zile ale lui martie anul curent. Vremea a fost foarte ploioasă anul acesta în regiunea noastră, dar de două săptămîni e foarte blîndă.

Domnule Chocquet, vă rog să primiți scuzele mele și să transmiteți omagiile mele Doamnei Chocquet. Soția mea și băiatul vă transmit salutări.

Prea supusul
dumneavoastră *PAUL*
CÉZANNE

CĂTRE VICTOR CHOCQUET

Etaque, 7 februarie 1879

Domnule Chocquet,

Vă mulțumesc, deși puțin cam târziu, pentru amabilitatea pe care ați avut-o de a-mi da informațiile solicitate în ultima mea scrisoare. Cred că colegul meu a fost satisfăcut de promptitudinea cu care administrația superioară răspunde subordonaților săi.

Sînt fericit să aflu de reușita lui Renoir și aș vrea să cred că o situație specială și nu prea nefericită pentru el l-a ținut departe

**de dumneavoastră în ultima vreme.
Soția mea, căreia îi revine grija să se
ocupe de alimentația noastră zilnică, știe
ce împovărător este și împărtășește
frământările Doamnei**

Chocquet, prezentându-i ca și supusul
dumneavoastră, salutările ei cele mai
respectuoase. Cît despre băiat ■— este
teribil în toate privințele și ne pregătește
griji pentru viitor, închei urîndu-vă
sănătate și, totodată, rămîn cu
recunoștință devotatul dumneavoastră

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

Estaque, februarie 1879

Dragul ;meu Élmile,
Trebuia să-ți scriu de mai multă vreme
căci am aflat din *Le Figaro* și *Le Petit
Journal* marele succes al *Circiumei* pe
scenă și voiam să te felicit. Cred că n-o să
mai trebuiască să stau decît vreo două
săptămîni la Estaque, după care voi merge
la Aix, de unde voi pleca la Paris. Dacă ai
nevoie de ceva sau vreun comision aici în
provincie, îți stau la dispoziție. Mama mi
se alătură în a-ți trimite salutări, precum
și Doamnei Zola și mamei tale. Îți strîng
mîna.

PAUL CEZANNE

CĂTRE CAMILLE PISSARRO

(Paris), 1 aprilie 1879

Dragul meu Pissarro,
Cred că în urma dificultăților pricinuite de
pînzele pe care le-am trimis la Salon, ar fi
foarte potrivit pentru mine să nu îiau
parte la Expoziția impresionistilor.
Pe de altă parte, aş evita grijile și deranjul
de a transporta cele cîteva pînze ale mele.
De altfel plec de la Paris peste cîteva zile.
Te salut așteptînd momentul să-ți pot
strînge mîna.

Melun, 3 iunie 1879

PAUL
CEZANNE

CĂTRE EMILE

~~Zola~~ Dragă Emile,

Iată că a venit luna iunie, pot să vin să te văd, așa cum mi-ai sugerat oarecum în ultimul timp ? Mă duc la Paris la opt ale lunii și, da- că-mi scrii înainte de această dată, am să folosesc prilejul de a te vizita la tine la țară, la Médan. Dacă dimpotrivă crezi că trebuie să amin această mică excursie, anunță-mă în orice caz.

Am fost la 10 mai la tine în *rue de Boulogne*, dar mi s-a spus că de câteva zile ai plecat la țară.

Poate că ai aflat că am făcut o mică vizită insinuativă amicului Guillemet¹ care se spune că a căutat să influențeze juriul în favoarea mea, dar vai, fără înțelegere din partea acestor judecatori cu inimă de fier.

Cu acest prilej îți amintesc că mi-ai trimis broșura ta despre *Republică și Artă*. Din întâm- plare Cabaner mi-a spus lucruri asemănătoare asupra situației, dar pe un ton mai trist. În sfârșit, i-am trimis lui Guillaumin de aici, de la Melun, broșura pe care dorea s-o citească. Vom avea oare zile frumoase, timpul nu pare să ne promită așa ceva. Am intrat în apă, și totuși nu mi s-a părut prea rece.

O salut pe Doamna Zola ca și pe tine. Vești despre ce faci și despre ce ai făcut le aflu din *Le Petit Journal* și *La Lanterne*.

Îți strâng mîna.

PAUL CÉZANNE

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(Melun), joi 5 iunie 1879

Dragă Emile,

Ne-am înțeles, aşadar, pentru marți între orele 4 și 4,30.

1 Pictorul Antoine Guillemet făcea, în vremea aceea parte din juriul Salonului oficial.

Am să mă duc la Paris luni și chiar în
cursul celei de a doua zi am să te caut în
rue Boulogne.
Îți strâng mîna,

PAUL CÉZANNE

CĂTRE ÉMILE ZOLA

Melun, 23 iunie 1879

Dragul meu Émile,

Am ajuns teafăr la gara Triel și mîna pe
care o fluturam pe geam, cînd am trecut
prin fața castelului tău, trebuie să-ți fi
revelat prezența mea în trenul pe care nu
l-am pierdut¹. De atunci am primit, cred
vineri, scrisoarea care- mi fusese scrisă pe
adresa ta. Îți mulțumesc, era o scrisoare
de la Hortense. În lipsa ta volumul tău
Urile a sosit aici și am cumpărat un
număr din *Voltaire* ca să citesc articolul
tău despre Vallès.

Chiar acum am terminat de citit și-l
găsesc superb. Cartea lui Jacques Vintgras
trezise în mine multă simpatie pentru
autor. Sper că va fi mulțumit.

Te rog să prezinți omagiile mele Doamnei
Zola (mamei tale), de asemenea nevastei
tale, mulțumirile mele sincere.

Îți strâng mîna și-ți doresc multă sănătate.

PAUL CEZANNE

Dacă Alexis e pe la tine salută-l. Cînd vei
avea ocazia, să-mi spui la ce adîncime s-a
găsit apă în puț.

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(Melun), 24 septembrie 1879

Dragul meu Émile,

Iată ce mă face să-ți scriu, cu toate că nu
s-a întîmplat nimic de cînd m-am despărțit
de tine în iunie care să mă determine să
scriu o scrisoare, deși ai fost drăguț în
ultima ta misivă și mi-ai cerut vești.

¹ Trenul traversa la Médan proprietatea lui Zola.

Fiecare zi seamănă atât de mult cu cea care urmează îneît nu ştiu ce-aş putea să-ţi spun. Dar iată ce doresc : să merg să văd *Circiuma*. Pot să-ţi cer trei locuri ? - Dar asta nu-i tot, mai este încă ceva plictisitor momentul anume pentru care îţi cer toate astea, adică pentru 6 ale lunii octombrie. Te rog să examinezi dacă ceea ce te rog nu ridică dificultăţi prea mari. Pentru că mai întâi nu eşti la Paris. Nu voi fi nici eu şi mă tem că n-o să fie uşor să facem să coincidă momentul cînd mă voi duce la Paris, cu obţinerea biletului. Aşadar, dacă e vreo încurcătură, spun- ne-imi. nu te teme să mă refuzi, mai cu seamă că înţeleg perfect că trebuie să fi fost deja foarte asaltat de cereri asemănătoare. Am aflat prin *Le Petit Journal* că piesa lui Alexis a fost reprezentată cu succes.

Tot mă mai străduiesc să-mi găsesc calea în pictură. Natura îmi prezintă cele mai mari dificultăţi. Dar nu mă simt prea prost, după bronşita din 77 care a recidivat, si m-a scuturat timp de o lună. Îţi doresc să fii departe de orice plictiseală de acest gen. Sper că prezenta te va găsi pe tine şi pe ai tăi sănătoşi. Tatăl meu şi-a pierdut asociatul, acum cîtva timp, dar ai mei sînt din fericire cu toţii bine. Îţi strîng mîna şi te rog să-i prezinţi sincerele mele salutări Doamnei Zola, soţia ta, şi mamei tale.

Al tău devotat, **PAUL
CEZANNE**

CĂTRE EMILE ZOLA

(Melun), 27 septembrie 1879

Dragă Emile,

Îţi mulţumesc din suflet. Trimite-mi la Melun biletele. Nu mă duc la Paris decît în ziua de 6, dimineaţa.

Accept cu plăcere invitația ta pentru Médan. Mai cu seamă în acest moment cînd la țară natura e cu adevărat surprinzătoare. Mi se pare că este mai multă liniște. Iată senzații pe care nu pot să le exprim, e mai bine cînd le încerci. Salutări tuturor și mulțumirile mele. Îți strîng mîna.

Al tău devotat PAUL
CÉZANNE

CĂTRE ÉMILE ZOLA

Melun, 9 octombrie 1879

Dragul meu Émile,

Am fost să văd *Circiuma*, lucru de care sînt foarte mulțumit. Aveam un loc foarte bun și n-am dormit cîtuși de puțin, deși de obicei mă culc curînd după ora opt. Spectacolul nu lîn- cezește de loc ; dar aș îndrăzni să spun, după ce am văzut piesa asta, că actorii mi se par atît de excepționali încît aduc succes chiar și unei piese care nu este decît cu numele piesă. Gu ei fornia literară pare să fie de prisos. Sfir- șitul lui Coupeau este într-adevăr extraordinar și actrița care o face pe Gervaise e foarte simpatică. De altminteri toți joacă foarte bine. Uimitor este că a trebuit să facă o păcătoasă de melodramă din marea Virginie, această obligatorie concesie trebuie să fi consolat umbra lui Bouchardie, care fără de asta nici nu s-ar fi recunoscut.

Am văzut că se anunță iminenta apariție a lui *Nana*, la 15, cu o pînză mare care acoperă toată cortina.

Îți mulțumesc mult și să-mi scrii cînd con- frații mei în ale pensulei late vor termina. Complimente Doamnei Zola și mamei tale.

Îți strîng mîna, PAUL

CÉZANNE

Melun, 18 decembrie 1879

Dragul meu Emile,

Am primit ultimele tale două scrisori : una prin care mă anunți că s-a strîns multă zăpadă, prin cealaltă că nu se dezgheață de loc. Nu-mi vine greu să cred. în ceea ce privește frigul, nu am de ce să te invidiez. Miercuri au fost aici 25 de grade. Și ceea ce nu este prea vesel e că nu pot să-mi procur combustibil.

Probabil că de sîmbătă n-o să mai am cărbuni și voi fi obligat să mă refugiez la Paris. Este o iarnă grozavă. îmi vine caim greu să mă gîn- desc la luna iulie, frigul mă aduce prea tare la realitate.



Peisaj, Chicago, The Art Institute.

Ne-am înțeles deci pentru luna ianuarie, dacă totuși nu te deranjez. Dacă mă duc la Paris o să-ți dau adresa mea.

îți strîng mîna și te rog să prezinți omagiile mele Doamnei Zola și mamei tale.

PAUL CÉZANNE

*fără dată (Melun,
februarie 1880)*

Dragul meu Emile,

Am cam întârziat să-ți mulțumesc pentru ultimul tău volum pe care mi l-ai trimis. Dar atracția ce o exercită tot ce e nou m-a făcut să-l devorez și ieri am terminat de citit *Nana*. Este un volum minunat, dar mă tem că prin- tr-o înțelegere premeditată ziarele au refuzat să vorbească despre el. Într-adevăr nu am văzut nici un articol sau anunț în nici una din cele trei fițuici pe care le cumpăr. Această constatare m-a cam supărat, pentru că ar fi indiciul unui prea mare dezinteres față de artă sau semnul unei false pudori și voite nepăsări pe care ziarele n-o arată cînd e vorba de alte subiecte.

Acum, poate că vîlva pe care trebuia s-o stîr- nească apariția volumului *Nana* nu a ajuns pînă la mine și atunci este vina pîrlitelor noastre de ziare, lucru cu care m-aș consola, li prezint omagiile mele Doamnei Zola, și ție îți mulțumesc. Am să vin să te văd în luna martie.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

Melun, 25 februarie 1880

Dragul meu Emile,

Am primit azi dimineată volumul pe care l-a scos Alexis. Vreau să-i mulțumesc și, cum nu știu adresa lui, apelez la amabilitatea ta ca să-i transmiți că sînt foarte mișcat de această simpatie. Acest volum completează colecția literară pe care mi-ai făcut-o și pentru un timp am cu ce să mă distrez și să mă ocup în serile de iarnă. De altfel sper că-l voi vedea pe Alexis cînd mă voi întoarce la Paris și am

să-i mulțumesc și eu.

Prietenul nostru Antony Valabr  gue a publicat la editorul Lemerre un fermecător volum intitulat *Mici poeme pariziene*. Probabil că ai un exemplar. Ziarul meu îl comentează favorabil. S-ar părea însă că D-ra de Keisimes, din Pontoise sau din împrejurimi, te-a cam maltratat. Pons, cel al lui Sainte-Beuve, ar spune că ar face mai bine dacă ar împleti ciorapi,    i str  ng călduros m  na   i o rog pe Doamna Zola să primească respectuoase salutări.

Prietenul tău
devotat *PAUL*
CÉZANNE

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(Paris), 1 aprilie 1880

Dragul meu Émile,
După ce am primit scrisoarea ta azi de dimineată, 1 aprilie, con  in  nd-o pe cea a lui Guillemet, pic la Paris   i aflu la Guillaumin că „Impresioni  tii” s-au deschis. Mă reped p  n   acolo. Alexis dă peste mine, doctorul Gachet ne invită la masă   i-l opresc pe Alexis să vină la tine. Pot să-mi permite să ne invit pe to  i la tine la masă s  mb  t   seara ?   n caz contrar, fii drăguț   i informează-mă. Eu stau în *rue de VOuest 3Z, Piaissance*. R  m  n îndatorat, fostul tău coleg de Liceu din 1854.
Te rog să-i prezin  i omagiile mele Doamnei Zola.

PAUL CÉZANNE

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(Paris), 10 mai 1880

Dragul meu Émile,
   i trimit alăturate copia unei scrisori pe

care Kenoir și Monet o vor adresa ministrului artelor ca să protesteze că li s-au așezat în mod ne

favorabil tablourile și să ceară pentru anul viitor o expoziție a grupului impresionistilor puri. Iată ce mi se cere să te rog să faci :

Să publici scrisoarea asta în ziarul *Le Voltaire* punînd ca introducere sau ca încheiere cîteva cuvinte despre manifestările anterioare ale grupului. Aceste cîteva cuvinte ar avea menirea să demonstreze importanța impresionistilor și valul de curiozitate reală pe care l-au provocat¹.

Nu mai spun că soluția care ți se va părea potrivită cu această cerere nu va influența întru nimic bunele sentimente pe care le ai față de mine și bunele relații pe care le-ai statornicit între noi. Căci sînt în situația, ca în multe alte rînduri, să-ți cer lucruri care ar putea să te plictisească. Nu sînt decît un purtător de cu- vînt și atîta tot.

Am aflat ieri nefericitul eveniment al morții lui Flaubert. De aceea mă tem ca scrisoarea mea să nu pice într-un moment tare nepotrivit.

O rog pe Doamna Zola și pe mama ta să primească sincerele mele omagii. Îți strîng prietenește mîna.

PAUL CEZANNE

*Domnule Ministru,
Doi artiști cunoscuți sub numele de
impresio- niști se adresează
dumneavoastră cu încredere spre a
obține permisiunea de a expune la Pa-
latul Champs Elysees în condiții*

¹ Zola va publica în *Le Voltaire* o serie de articole despre *Naturalismul la Salon*, ca răspuns la cererea lui Cézanne, dar spiritul lor nu corespunde decît prea puțin intervenției dorite.

**CĂTRE EMILE
ZOLA**

*acceptabile. Vă rog să primiți,
Domnule Ministru, omagiile și înalta
noastră considerațiune.*

(Paris), sîmbătă 19

iunie 1880 Dragul meu Emile,

Trebuia să-ți mulțumesc pentru penultima ta scrisoare în legătură cu ceea ce te rugam pentru Monet și Renoir. Puțin din neglijență și pentru că luna iunie se apropie de sfîrșit, nu ți-am răspuns. În sfîrșit pentru că ultima ta scrisoare îmi sosește abia astăzi, căci adresa nu era exactă. Trebuie scris 32, *rue de VOuest* și nu 12. încă o dată îți mulțumesc foarte mult. Am reușit să-mi cumpăr ziarul din ziua de 19. Am să merg la *Le Voltaire* să-mi procur numărul din 18.

Monet are aicum la D-l Charpentier, la „Viața Modernă”, o expoziție foarte frumoasă. Nu știu dacă vin într-adevăr căldurile mari, dar de îndată ce nu te voi deranja, scrie-mi și am să vin la Medan cu plăcere. Și dacă nu te temi că am să stau prea mult, am să-mi permit să aduc o mică pînză și să pictez un motiv, totul numai dacă nu te deranjez.

Îi mulțumesc mult Doamnei Zola pentru teancul mare de petice pe care mi le-a dat și care îmi folosește. Merg în fiecare zi pe cîmp să pictez puțin.

L-am văzut pe excelentul Solari. Mîine mă duc la el, a fost de trei ori la mine și eram plecat. Mîine, duminică, am să mă duc să-i strîng mîna. Nu-i merge prea bine. Nu poate să întoarcă norocul spre el. Și cîți oameni reușesc avînd mai puțină energie decît el. Dar e vorba de felul omului și, în ceea ce mă privește îi mulțumesc lui Dumnezeu că am un tată

CĂTRE ÉMILE

vesnic.
ZOLA

Te rog s-o saluți pe Doamna Zola din partea mea, precum și pe Doamna Zola, mama ta.

Îți strâng mîna.

(Paris), 4 iulie 1880

Dragă Emile,

Am răspuns la 19 iunie la scrisoarea ta din 16. Te întrebam dacă pot să vin la tine, ca să pictez. Dar bineînțeles nu voiam să te incomodez. De atunci n-am mai primit vești de la tine și cum au trecut aproape două săptămîni îmi permit să te rog să-mi scrii ca să știu ce să fac. Dacă vrei să vin, să-ți dau bună ziua, voi veni, sau dacă-mi spui dimpotrivă n-am să vin încă. Am citit începînd cu numărul II articolele pe care le-ai scris în *Le Voi-taire*, și-ți mulțumesc în numele meu și al confrăților. Monet, după cîte am auzit, a vîndut cîteva din pînzele expuse la domnul Charpen-tier, iar Renoir are cîteva comenzi de portrete. Îți rămîne îndatorat devotatul tău prieten. Adresa mea este 32, *rue de VOuest* și nu 12 cum ai scris din greșală.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

Sîmbătă 18 (80)

Dragă Emile,

Am primit chiar acum exemplarul pe care mi l-ai trimis¹. Am să mă delectez cu el îndată ce se va lăsa liniștea serii. Te rog să fii interpretul sentimentelor de

¹ Este vorba de *Serile de la Medan*, culegere de nu-vele ale lui Zola, ~~Maupassant~~, Alexis, Huysmans etc.

CBZANNE

CĂTRE EMILE

ZOLA

**simpatie artistică care-i leagă pe
senzitivi, - în ciuda mijloacelor diferite
de exprimare, - pe care-i văd pe lângă
confrății tăi și să le mulțumești că ți s-
au asociat spre a-mi oferi acest volum j?
e care-l bănuiesc bogat în manifestări
pline de idei și de vigoare.**

Al tău prieten, provensalul în care maturitatea nu a precedat vârsta. Să nu uit să-i prezint omagiile mele Doamnei și s-o rog să mă considere sluga ei prea plecată.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Paris), 28 octombrie 1880

Dragă Emile,
Azi dimineață, Solari mi-a adus scrisoarea pe care mi-ai trimis-o. Aflasem din *Le Journal* că ai pierdut-o pe mama ta și că trebuia să te duci la Aix, de aceea nu m-am dus la Medan. Trebuia să-ți scriu ca să te întreb dacă intenționezi să vii la Paris luna viitoare, dar din moment ce spui că sosești curînd aici, voi aștepta pînă atunci, în afară de cazul că dorești să vin să te văd ; îți stau la dispoziție pentru orice aș putea să fac pentru tine. Înțeleg cît de tristă îți este situația, îți urez ca sănătatea ta să se resimtă totuși cît mai puțin, același lucru îl doresc și soției tale. Vă rog să primiți sincerele mele salutări și vă strîng prietenește mîna.

PAUL CEZANNE

32, rue de VOuest.

CĂTRE EMILE ZOLA

12 aprilie 1881

Dragă Emile,
Peste cîteva zile trebuie să aibă loc vînzarea în favoarea lui Cabaner. Vreau să te rog să scrii o mică notiță, așa cum ai scris la vînzarea lui Duranty. Căci nimeni nu se îndoiește că simpla prezență a numelui tău o să atragă publicul și amatorii și o să favorizeze vînza- 77 rea.

Iată câteva nume de artiști care și-au oferit operele :

Manet - Degas - Frank Lamy - Pissarro - Bérard - Gervex - Guillemet - Pils - Cordey etc. și sluga ta.

Pe mine m-au însărcinat, ca fiind una din cele mai vechi cunoștințe ale tale, să-ți cer acest lucru.

Îți strâng prietenește mîna și te rog să prezinți omagiile mele Doamnei Zola.

Al tău prieten

PAUL CÉZANNE

CÂTRE THÉODORE DURET (7)¹

*fără data (Aprilie
1881)*

Iată scrisoarea foarte binevoitoare pe care mi-a trimis-o Zola.

Vă rog să-i trimiteți și dvs. notele necesare. Rămîn, în continuare, onorata dvs. slugă.

PAUL CÉZANNE

(Cuvintele ce urmează se află pe dosul unei scrisori a lui Zola către Cézanne, datată Médan, 16 aprilie 1881) :

Dragul meu Paul,

Sînt de acord să fac notița pe care mi-o ceri ; dar mi-ar trebui neapărat niște amănunte. Trebuie să vorbesc despre Cabaner, dar în ce fel ? Să spun că este suferind, că este în sud, că vînzarea se face spre a-i veni în ajutor ? Într-un cuvînt, trebuie să spun că e lipsit de mijloace ? îl cunosc foarte puțin și n-aș vrea

¹ Această scrisoare a fost găsită printre hîrțile celebrului istoric al impresioniștilor Théodore Duret (1838—1927), cu care Zola se împrietenise înainte de 1868. Dar nu este sigur că ea a fost adresată lui Théodore Duret.

să-l jignesc. Răspunde-mi repede care este părerea ta și dacă putem să înduioșăm publicul cu soarta lui, vorbind deopotrivă de luptele sale artistice și de talentul lui. Asia ar fi, cred eu, nota justă. Dar aș vrea ca organizatorii vânzării să mă autorizeze să spun acest lucru.

Aștept scrisoarea ta ca să fac notița.

***Al tău prieten
EMILE ZOLA***

CĂTRE EMILE ZOLA

Pontoise, 7 mai 1881

Dragă Emile,

Sînt de două zile la Pontoise. De cînd ai fost drăguț și mi-ai scris că ești de acord să scrii legenda lui Cabaner, nu l-am mai văzut pe Frank Lamy, unul dintre organizatorii vânzării, cred, în favoarea nefericitului muzician.

Aș vrea să aflu dacă ai primit datele după care trebuia să lucrezi și dacă ai făcut notița pe care am fost însărcinat să ți-o cer. Am primit din partea lui Huysmans și-a lui Ceard, ca și de la tine, cînd au apărut, ultimele voastre volume, de care am fost încîntat. Cred că Ceard o să aibă o mare vogă pentru că mi se pare a fi foarte amuzant, fără să vorbesc de calitatea vederilor și-a observațiilor cuprinse în cartea lui.

Îți mulțumesc mult că m-ai pus în legătură cu aceste persoane remarcabile și am să te rog să-i prezinți omagiile mele Doamnei Zola.

***Te salut PAUL
CEZANNE***

Locuiesc acum pe *Qui du Pothuis, 31*, la Pontoise (Seine-et-Oise).

În momentul ăsta am aflat că Doamna Beliard este foarte bolnavă. Totdeauna este

**CĂTRE VICTOR CHEROS
CHOCQUET** află că soarta năpăstuiește
persoanele care-ți sînt simpatice.

Pontoise, 16 mai (18) 81

Domnule Chocquet,

Am aflat că pînza de 40 pe care Domnul Tanguy v-a dat-o nu are ramă și v-aș fi foarte îndatorat dacă ați vrea s-o luați. Vă mulțumesc dinainte și vă rog să primiți scuzele mele pentru noul deranj pe care vi-l pricinuiesc. Domnule Chocquet, sîntem cu toții bine și de cînd am sosit beneficiem de toate variabilitățile atmosferice pe care cerul vrea să ni le ofere. Domnul Pissarro, pe care l-am văzut ieri, ne-a dat vești despre dumneavoastră și sîntem fericiți că sînteți bine.

Nevasta mea și Paul junior mă însărcinează să vă transmit cele mai afectuoase cuvinte ; permiteti-mi să vă transmit cele mai sincere salutări dumneavoastră și Doamnei Chocquet, fără să uit pe Domnișoara Lisbeth. Vă salut și vă strîng mîna cu afecțiune.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

Pontoise, 20 mai 1881

Dragul meu Emile,

După ce ai fost drăguț și mi-ai răspuns, a avut loc vînzarea în favoarea lui Cabaner. Și eu am presupus, și acum am confirmarea din cele pe care le spui, că Frank Lamy a fost în legătură cu tine. Îți mulțumesc pentru prefața pe care ai scris-o cu privire la acel metafizician care ar fi trebuit să scrie o operă demnă de a deveni publică a dat fiindcă are unele vederi teoretice cu adevărat ciudate și paradoxale, fără a fi lipsite de o anumită savoare. Mă așteaptă o oarecare neplăcere. Sora mea, însoțită de cumnatul meu, vor veni la Paris escortați, cred, de sora lui Mărie Cornii. Să mă vezi

conducându-i la Luvru și în alte locuri cu tablouri.

Bineînțeles, după cum spui, faptul că stau la Pontoise nu mă va împiedica să vin să te văd, dimpotrivă, am aranjat să merg pe jos la Medan. Sper să fiu în stare de acest lucru.

Il văd destul de des pe Pissarro, i-am împrumutat volumul lui Huysmans, care îi place mult.

Am început mai multe studii pe vreme întunecată și pe timp cu soare. Îți urez să-ți reca- peți ritmul obișnuit de lucru, care cred că, în ciuda tuturor alternativelor, este singurul refugiu în care stă adevărata mulțumire de sine. Te rog să-i prezinți omagiile mele Doamnei Zola, iar ție îți strâng mîna prietenește.

PAUL CEZANNE

Toate cele bune compatriotului meu Alexis, pe care nu l-am văzut de mult și pe care în mod sigur ai să-l vezi înaintea mea.

CĂTRE EMILE ZOLA

(Pontoise), marți, iunie 1881

Dragă Emile,

Voiam să-ți mulțumesc că mi-ai trimis ultimul tău volum, amînînd mereu s-ar fi putut să las să treacă multă vreme, dacă nu s-ar fi întîm- plat ca astăzi să mă trezesc înainte de ora patru. Am început să-l citesc dar nu l-am terminat încă, deși cred că am citit o bucătică bună, căci am citit pe sărite, din cauza secțiunilor, un studiu de ici, unul de colo. Cel al lui Stendhal mi s-a părut foarte frumos.

Cînd m-am dus la Paris, am găsit acasă o carte a lui Rod¹ pe care mi-a trimis-o și care se citește ușor. Am parcurs-o în întregime.

Nu-i cunoșteam adresa și n-am putut să-i mulțumesc pentru exemplarul pe care mi l-a trimis. În caz că vrei să-i scrii, să-mi dai și adresa lui pentru ca să mă pot achita față de el.

Sora și cumnatul meu au venit să petreacă câteva zile la Paris. Duminică dimineța, cum sora mea era bolnavă, a trebuit să-i imbarc din nou spre Aix. În prima duminică a lunii îi însoțisem la Versailles, orașul marelui rege, să vedem jocul de ape.

Îți doresc sănătate, fiind lucrul cel mai de preț, mai ales când trăiești și în bune condiții, îmi permit să-i prezint omagiile mele Doamnei Zola, iar ție îți strâng mîna.

PAUL CÉZANNE

Lucrez cîte ceva dar cu multă delăsare.

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(Pontoise), luni (iulie) 1881

Dragă Émile,

Am aflat la Auvers că Alexis a fost rănit într-un duel în care, ca de obicei, dreptatea a fost lezată. Dacă nu te deranjează prea tare, mi-ar face plăcere să-mi dai vești despre bunul nostru compatriot.

Nu pot merge la Paris decît în primele zile ale lui august și atunci mă voi putea informa de sănătatea lui.

Tot printr-o întîmplare am aflat anterior de dezbaterea pricinuită de Wolf în legătură cu articolul pe care l-ai scris despre Maupassant și Alexis.

Te voi ruga să prezinți omagiile mele Doamnei Zola și, așa de hărțuit cum ești, îți urez să fii sănătos ; dacă Alexis este pe lîngă tine, căci tot sper ca rana lui să nu fie gravă, asigură-l de sentimentele mele frățești.

Fostul tău coleg *PAUL*

CATRE ÉMILE
ZOLA

CÉZANNE
(*Pontoise*), 5 august 1881

Dragă Émile,
în timp ce marți dimineața eram lângă Alexis, scrisoarea ta îmi sosea la Pontoise. Am aflat deci din ambele părți că treburile lui Alexis s-au încheiat într-un mod nu prea supărător pentru el. L-am văzut pe compatriotul meu complet restabilit și mi-a arătat articolele care au precedat și au urmat după duelul lui.

Pe adresa mea din Paris sosise o scrisoare de la Caserta, semnată de un oarecare Etorre- Lacquanitin, sau așa ceva, care-mi cere să-l ajut să-și procure o mulțime de articole critice referitoare la operele tale recente, ca și la cele anterioare *Familiei Rougon-Macquart*. Probabil că-l cunoști pe acest autor care vrea să facă un studiu critic asupra operei tale. Alexis, căruia i-am arătat această scrisoare, mi-a spus că a primit una asemănătoare și va răspunde pentru amândoi.

Cîteva mici încurcături m-au determinat să amînin vizita la Médan, dar am să vin cu siguranță la sfîrșitul lui octombrie. Cam pe atunci trebuie să plec la Pontoise și poate că mă voi duce să stau cîtva timp la Aix. înainte de a face acest drum, voi veni, dacă îmi scrii, să stau un timp la voi.

Îți strîng mîna prietenește, Doamnei Zola omagiile mele, și-ți urez băi bune.

Al tău prieten PAUL
CEZANNE

CĂTRE ÉMILE ZOLA

Pontoise, 15 octombrie 1881

Dragă Émile

Se apropie timpul cînd trebuie să plec la Aix înainte de a pleca așa vrea să te salut. Deoarece a sosit vremea rea, îți scriu la Médan presupunînd că trebuie să te fi întors de la

Grandcamp. Așadar, dacă nu există vreo piedică, voi ajunge la tine pe la 24 sau 25 ale lunii acesteia. Dacă poți să-mi scrii câteva rânduri referitor la asta, mi-ar face plăcere.

Te rog să-i prezinți omagiile mele Doamnei Zola, sperînd că v-ați întors sănătoși. Îți strîng mîna,

Al tău devotat prieten

PAUL CEZANNE



Desen

CĂTRE PAUL ALEXIS

Estaque, 15 februarie 1882

Dragă Paul,

Cu o întârziere cam mare îți mulțumesc pentru volumul biografic¹ pe care mi l-ai trimis, căci sînt la Estaque, patria *Oursins*-ilor. Exem

¹ Alexis publicase : *Emile Zola, note ale unui prieten*, în care este pe larg evocată tinerețea comună a pictorului și romancierului.

plarul pe care ai fost drăguț și mi l-ai trimis a nimerit la Aix în mîinile celor impuri dintre aliații mei. Nici prin gînd nu le-a trecut să mă anunțe. L-au scos din plic, l-au tăiat, l-au parcurs în toate sensurile și eu așteptam liniștit. Dar în sfîrșit, am aflat. L-am cerut și acum iată-mă în posesia lui. Îți mulțumesc foarte mult pentru emoțiile plăcute pe care mi le oferi prin amintirea lucrurilor trecute. Ce să-ți mai spun. N-am să-ți spun ceva nou, recunoscînd ce aluat minunat se află în frumoasele versuri ale celui care consimte în continuare să fie prietenul nostru¹. Dar să știi că sînt foarte trist. Nu i-o spune. Ar crede că sînt în mizerie. Asta să rămînă, tacit, între noi. în consecință, dragă Alexis, primește expresia sentimentelor mele compatriotice și amicale.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

Estaque, 28 februarie 1882

Dragă Emile,

Am primit alaltăieri volumul de istorie literară pe care ai binevoit să mi-l trimiți. Așa că îți scriu să-ți mulțumesc și, în același timp, să te anunț că după o ședere de patru luni în sud, mă voi întoarce la Paris peste vreo săptămînă. Deoarece cred că ești la Medan, am să vin să te salut la tine acasă. Dar în prealabil am să trec prin *rue de Boulogne* să văd dacă nu cumva te-ai întors. Salutări Doamnei Zola, și-ți strîng prietenește mîna.

Cu recunoștință PAUL
CÉZANNE

(Paris), 2 septembrie 1882

Dragă Émile,

¹ în apendicele acestei biografii Alexis publicase numeroase versuri din tinerețe ale lui Zola.

CĂTRE EMILE ZOLA - ai spus în luna aprilie, cred că
ZOLA la reședința ta de la țară. De aceea îți
trimit acolo scrisoarea asta. Cum la Paris
nu m-ai am de stat decât o lună pot să vin la
tine la Médan ? Dacă, așa cum obișnuiai
acum doi ani, vei veni pe La 10 sau 12 la
Paris, vrei să mă anunți ? Aș trece pe La
tine să-ți strâng mîna. Și am să aflu atunci
dacă pot să pornesc spre reședința ta de la
țară.

Sper ca scrisoarea mea să te găsească
sănătos, închei prezentînd omagiile mele
Doamnei Zola și te rog să primești sincerele
mele salutări.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

*(Aix), Jas de Bouffan
Marți, 14 noiembrie
1882*

Dragă Emile,
Am primit ieri volumul pe care mi l-ai trimis
și-ți mulțumesc. De cînd am sosit la țară n-
am fost nicăieri și nu l-am întîlnit decît pe
Gibert, directorul muzeului la care trebuie
să mă duc. M-am întîlnit și cu grasul de
Douphin cu care eram colegi și cu micul
Baille - amîndoi avocați, acesta din urmă
are o mutră de desăvîrșită secătură
judiciară. Dar aici nimic nou, nici o
sinucidere obișnuită măcar.

Dacă vei avea cumva nevoie de ceva de aici,
scrie-mi. Aș fi fericit să-ți pot fi de folos cu
ceva. Lucrez tot puțin deși nu fac nimic
altceva. O rog pe Doamna Zola să primească
omagiile mele. Mama vă trimite
complimente. Vă salut și vă strâng mîna.

Prietenul vostru *PAUL
CEZANNE*

Nu l-am văzut de loc pe bravul Alexis ; cînd
o să te duci să-l vezi, transmite-i din partea
mea salutări.

CĂTRE EMILE ZOLA

*(Aix) Jas de Bouffan, 27 noiembrie
(1882) Dragă Emile,*

M-am hotărât să-mi fac testamentul, pentru că se pare că pot să-l fac, titlurile de rentă ce-mi sînt atribuite fiind pe numele meu¹. Așa că vreau să-ți cer un sfat. Ai putea să-mi spui sub ce formă trebuie să fac acest act ? Doresc, după moarte, jumătate să las din rentele mele mamei, iar cealaltă jumătate băiatului. - Dacă știi ceva în privința asta, te rog să mă pui la curent. Deoarece dacă mor pe neașteptate m-ar moșteni surorile și cred că mama ar fi frustată, iar băiatul (fiind recunoscut cînd l-am declarat la primărie) ar avea și el dreptul la jumătate din succesiune, dar poate nu fără să i se conteste.

În cazul cînd aș putea face un testament olograf, vreau să te întreb dacă ai vedea vreun inconvenient în rugămintea mea de a fi depozitarul unui duplicat al actului, pentru că aici mi-ar putea fi sustras. Asta voiam să-ți expun. Te salut, și nu uita să prezinți omagiile mele Doamnei Zola.

Al tău prieten
PAUL CÉZANNE

CĂTRE NUMA COSTE

(Aix), 6 ianuarie 1883

Dragă Coste,

Cred că tu mi-ai trimis ziarul *UArt Libre*. L-am citit cu cel mai viu interes. Îți mulțumesc și îți spun cît de mult apreciez elanul gene

¹ Tatăl lui Cézanne, voind să-și scutească copiii să plătească taxe de moștenire, înainte de a se retrage de la banca lui, în 1871, își pusese averea pe numele lor.

ros cu care aperi o cauză, de care nu sînt
de loc străin.
Rămîn compatriotul și aș îndrăzni să spun
confratele tău¹.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Aix), sîmbătă 10 martie 1883

Dragă Emile,

Îți mulțumesc cu destulă întîrziere pentru
romanul pe care mi l-ai trimis. Iată totuși
circumstanța atenuantă a acestei întîrzieri.
Sosesc de la Estaque unde trebuia să petrec
cîteva zile. Renoir trebuind să organizeze o
expoziție de pictură, după aceea a lui Monet,
care are loc acum, mi-a cerut să-i trimit
două peisaje pe care le lăsase anul trecut la
mine. I le-am expediat miercuri ; iată-mă
deci la Aix unde a nins toată ziua de vineri.
Azi dimineată cîmpul prezenta un efect de
zăpadă foarte frumos. Dar zăpada se topește.
Sîntem tot la țară. Sora mea Rose și cu
bărbatul ei sînt din luna octombrie la Aix,
unde ea a născut o fețiță. Toate astea nu
prea au haz. Cred că vociferările mele vor
avea drept rezultat că nu vor mai veni vara
asta la țară. Îi fac o bucurie mamei. N-am să
reșesc pentru multă vreme să mă întorc la
Paris, cred că am să mai petrec aici cinci sau
șase luni. Dar tu nu mă uita, și am să te rog
să-l saluți pe Alexis din partea mea.

Te rog să prezinți atît din partea mea, cît și
din a mamei respectuoasele mele salutări
Doamnei Zola.

Îți mulțumesc mult.

Al tău prieten **PAUL**

CEZANNE

Estaque, 19 mai 1883

¹ Numa Coste continua să picteze și expunea destul de
regulat la Salonul oficial.

CĂTRE ÉMILE

ZOLA Întrebasesem, parcă în luna decembrie 1882, dacă pot să-ți trimit *testamentum meum*. Ai spus că da. Aș vrea să știu dacă ești la Médan, cum este probabil, pentru că în cazul acesta ți l-aș trimite recomandat. Cred că așa și trebuie să fac. Iată ce s-a întâmplat după nenumărate tergiversări. Mama și cu mine ne-am dus la un notar din Marsilia, care m-a sfătuit să fac un testament olograf și, dacă vreau, s-o las pe mama legatar universal. Așa am și făcut. Când mă voi întoarce la Paris, dacă mă vei duce la un notar, o să mai cer o consultație și o să-mi refac testamentul. Am să-ți explic atunci oral, ce mă determină să fac acest lucru. Și acum după ce ți-am expus toate lucrurile grave, am să termin scrisoarea rugându-te să-i prezinți omagiile mele Doamnei Zola, iar ție îți strâng mîna. Dacă urările sînt de folos, să fiți sănătoși, pentru că se întâmplă lucruri nu prea vesele. Cuvintele astea îmi sînt inspirate de catastrofa lui Manet¹; altfel mă simt bine. Închei și-ți mulțumesc pentru acest nou serviciu.

PAUL CEZANNE

Era să uit să-ți dau adresa mea.

Cézanne. *Quartier du Château*, deasupra gării, la Estaque (Marsilia)

CĂTRE ÉMILE ZOLA

(Estaque), 25 mai 1883

Dragul meu Emile,

Acum că sînt sigur că ești la Médan, îți trimit actul de care ți-am vorbit, mama are o copie. Dar mă tem că toate astea n-o să servească

¹ Manet murise la cîteva zile după ce i se amputase un picior.

la mare lucru, pentru că astfel de testamente sînt ușor atacate și anulate. E mai bine să cunoști pe cineva din rîndul autorităților civile dacă se întîmplă ceva.

N-am să mai vin la Paris decît la anul; am închiriat o casuță cu grădină la Estaque tocmai deasupra gării și la poalele unui deal ale cărui stînci încep din spatele meu o dată cu pinii, îmi petrec timpul pictînd. Sînt aici perspective frumoase, dar nu formează chiar un motiv. Totuși cînd apune soarele și se urcă pe înălțimi, se desfășoară o perspectivă frumoasă a unei părți a Marsiliei și a insulelor, totul învăluit de un efect foarte decorativ.

Nu-ți vorbesc despre tine, dat fiind că nu știu absolut nimic, numai atunci cînd cumpăr *Le Figaro*, mai întîlnesc lucruri referitoare la oameni pe care îi cunosc ; astfel în ultima vreme am citit un articol greoi despre curajosul Des- boutins¹. Am «afiliat totuși că Gaut apreciază în mod deosebit ultimul tău roman (dar ești probabil la curent). Mie mi-a plăcut foarte mult, dar aprecierea mea «nu e prea literară. Îți mulțumesc mult de tot și cele mai bune urări Doamnei Zola, lui Alexis și celor în viață. Îți strîng sincer mîna.

Al tău din tot sufletul,

PAUL CEZANNE

Actul e antidatat deoarece am cumpărat coala timbrată anul trecut.

CĂTRE PHILIPPE SOLARI

Estaque, 10 iulie 1883

Dragul meu Solari,

Am primit scrisoarea pe care mi-ați trimis-o cu ocazia căsătoriei fiicei tale cu Domnul Mou- rain. Te rog, în această împrejurare, să fii interpretul celor mai bune sentimente ale

¹ Marcellin Desboutins, pictor-gravor (1823—1902).

mele pe lângă tinerii căsătoriți și să le împărtășești urările de fericire și prosperitate pe care le fac pentru viitorul lor.

Îți trimit felicitări ție precum și Doamnei Solari, salutări lui Bébé Emile¹ care trebuie să fie mulțumit. Îți strâng prietenește mîna.

Vechiul tău coleg de excursii

PAUL CÉZANNE

P.S. - Soția mea precum și groaznicul meu băiat vă fac și ei aceleași urări.

CĂTRE EMILE ZOLA

Estaque, 26 noiembrie 1883

Dragă Emile,

Am primit cartea pe care te-ai obligat să mi-o trimiți. Dar iată o nouă întârziere care mă face să-ți mulțumesc mult mai târziu pentru că de la începutul lui noiembrie m-am întors la Estaque unde vreau să stau pînă în ianuarie. De cîteva zile mama a venit și ea aici. Săptămîna trecută, Rose, care este căsătorită cu Maxime Cornii, a pierdut un copil pe care-l avusese, cred în septembrie sau în octombrie. Fapt este că micuțul nu a dus-o mult timp. Altfel toate merg ca în trecut. - Dacă Alexis nu e departe de tine, îi trimit cele mai bune urări. Salutări Doamnei Zola, ție sănătate.

Salutări și încă odată mulțumirile mele pentru că-ți amintești de mine.

Al tău prieten sincer **PAUL
CÉZANNE**

CĂTRE EMILE ZOLA

Aix, 23 februarie 1884

Dragul meu Emile,

Am primit cartea pe care ai binevoit să mi-o trimiți în ultima vreme, e vorba de *Bucuria de a trăi* care a apărut în *Le Gil Blas*, deoarece am văzut cîteva fragmente în acest

¹ Emile Solari, fiul sculptorului Philippe Solari, scriitor, fiul lui Emile Zola.

jurnal. Îți mulțumesc pentru carte și pentru că nu mă uiți, deși sînt departe. N-aș avea nimic să-ți spun, dacă, zilele trecute, cînd mă aflam la Es[^]taque, n-aș fi priimit o scrisoare autografă de la prietenul nostru Vailabregue, Antonv, infor- mîndu-mă de prezența lui la Aix, unde am alergat imediat ieri și unde am avut plăcerea să-i strîng mîna azi, sîmbătă. Am dat o raită prin oraș - amintindu-ne de cîtiva dintre cei pe care i-am cunoscut - dar ce departe sîntem ca senzații ! Aveam capul plin de impresii asupra acestei regiuni care mi se pare cu totul extraordinară. Pe de altă parte i-am văzut pe Monet și pe Renoir care se duseseră să-și facă vilegiatura la Genova, în Italia, către sfîrșitul lunii decembrie.

Cele mai bune urări lui Alexis, compatriotul meu, deși n-am auzit să se vorbească de el de un car de vreme.

Îți prezint toate mulțumirile și omagiile mele Doamnei Zola, sperînd că sînteți sănătoși.

Te salut sincer PAUL

CEZANNE

(La 29 martie 1884, A. Guillemet îi scrie lui Zola : „Am primit un bilețel de la Cézanne în care-mi dă în grijă un cap pe care l-a trimis la la Salon. Din păcate capul a fost refuzat“).

CĂTRE EMILE ZOLA

(Aix), 27 noiembrie 1884

Dragă Emile,

Am primit cele două volume pe care ai avut bunăvoința să mi le trimiți. Îți mulțumesc și-ți spun că nu se petrece nimic deosebit în orașelul în care am văzut lumina zilei. Doar că (și asta nu te afectează prea mult) arta se transformă teribil ca aspect exterior și îmbracă o



Peisaj cu arbori desfrunziți, Chicago, The Art Institute,

formă îngustă și meschină, în timp ce lipsa de armonie se manifestă din ce în ce mai mult, prin însăși coloritul discordant și, mai rău, prin aфонia tonurilor (...)

Neavînd nimic nou să-ți spun și cum n-aș vrea să mă repet, rămîn prietenul tău devotat, fără să uit să-i prezint omagiile mele Doamnei Zola.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Estaque), 11 martie 1885

Dragă Emile,

Am primit volumul pe care ai binevoit să mi-l trimiți acum vreo zece zile. Niște dureri nevralgice destul de puternice care nu mă lăseau lucid decît în răstimpuri, m-au făcut să uit să-ți mulțumesc. Dar capul mi-a trecut și merg pe dealuri să mă plimb, acolo privesc spectacolul frumos al unor panorame. Îți doresc sănătate pentru că presupun că restul nu-ți lipsește.

Îți strîng prietenește mîna,

Ciornă nedatată (primăvara 1885)

V-am văzut și mi-ați îngăduit să vă sărut;
din acel moment o tulburare profundă a

CEZANNE

**CĂTRE STĂPÎNIRE PE MINE. O să scuzați faptul
DOAMNĂ¹ prieten pe care îl frămîntă neliniștea
a îndrăznit să vă scrie. Nu știu cum să
calific această îndrăzneală pe care poate o
găsiți foarte mare, dar puteam oare să
rămîn sub împovărarea care mă
copleșește ? Nu e mai bine să exprimi un
sentiment decît să-l ascunzi ?**

De ce, rhi-am spus, să păstrezi tăcerea
asupra ceea ce te chinuie ? Nu este oare o
ușurare, oferită chinului, aceea de a-i fi
permis să se exprime ? Și dacă durerea
fizică pare să găsească alinare în țipetele
nefericitului, mu este firesc, Doamnă, ca
tristetele morale să caute o ușurare în
mărturisirea făcută unei ființe adorate ?
Știu bine că această scrisoare, pe care o
trimit la întîmplare, și prematur poate,
pare indiscretă, neavînd de partea ei decît
bunătatea. (...)

CĂTRE EMILE ZOLA

(Aix), Jas de Bouffan, 14 mai

1885 Dragul meu Emile,

îți scriu și te rog să fii draguț să-mi
răspunzi. Aș dori să-mi faci niște servicii,
mici pentru tine și mari pentru mine.
Anume să primești cîteva scrisori ale mele
și să mi le trimiți prin poștă la adresa pe
care ți-o voi anunța ulterior. Sînt sau
nebun sau normal. *Trahit sua quemque
voluptas* !¹ Recurg (la tine) și implor
dezlegare de la tine ; cei înțelepți sînt
fericiți !

¹ Pe fiecare îl conduce plăcerea lui proprie (N.T.).

Nu îmi refuza acest serviciu, căci nu știu la cine să mă adresez.
Dragă prietene, îți strâng călduros mâna.

Prietenul tău devotat **PAUL
CEZANNE**

Nu reprezint nimic și nu pot să-ți fac nici un serviciu, dar voi pleca înaintea ta și am să-ți mijlocesc pe lângă Atotputernicul un loc bun.

CĂTRE EMILE ZOLA

La Roche-Guyon, 15 iunie 1885

Dragă Emile,
Am sosit azi de dimineață la La Roche. Dacă primesc vreo scrisoare trimite-mi-o: post-restant, la La Roche-Guyon, prin Bon-niere (Seine et Oise).

Aseară m-am cam îndopat cu bunătați. Te rog să primești mulțumirile mele și salutări.

PAUL CEZANNE

Doamnei Zola însănătoșire.

CĂTRE EMILE ZOLA

La Roche-Guyon, 27 iunie 1885

Dragă Emile,
Iată că luna iunie se apropie de sfârșit. Când va sosi ora plecării tale la Medan și vei fi instalat, vrei să mă anunți ? Nevoia de schimbare mă cam enervează !
Fericite sînt sufletele fidele !
Omagiile mele Doamnei, ție îți mulțumesc anticipat pentru amabilitatea manifestată în legătură cu scrisorile mele de la Aix.

La Roche-Guyon, 3 iulie 1885

Dragă Emile,
Viața mea aici devine destul de grea din pricina unor împrejurări neprevăzute. Ai vrea să-mi spui dacă poți să mă primești la tine ? În cazul că nu ești instalat încă la

**PAUL
CEZANNE**

CĂTRE EMILE

ZOLA Mădăn, fii draguț și anunță-mă printr-un biletel.

Îți strâng prietenește mîna și-ți mulțumesc mult.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

La Roche-(Guyon), 6 iulie 1885

Dragă Emile,

Vreau să te rog să mă scuzi. Sînt un mare idiot. Inchipuie-ți că uitam să ridic scrisorile tale de la post-restant. Iată de ce ți-am scris a doua scrisoare pe un ton atît de insistent. Îți mulțumesc de mii de ori.

Te rog să prezinți omagiile mele Doamnei Zola. De îndată ce vei putea, scrie-mi un biletel. *Grande Rue, Cézanne, la Renoir, La Roche.*

Al tău prieten **PAUL
CEZANNE**

Dacă-ți sosește totuși o scrisorică de la Aix, fii draguț și trimite-mi-o post-restant; anunță-mă cu un bilet la domiciliu și pune o cruciuliță într-unul din colțurile scrisorii.

CĂTRE EMILE ZOLA

11 iulie 1885

Dragă Emile,

Plec azi la Villennes. Am să trag la han. Am să trec să te văd de îndată ce sosesc ; vreau să te întreb dacă n-ai putea să-mi împrumuți

„Nana“ ca să pictez, am s-o pun la loc după ce voi termina lucrul¹.

Nefăcînd nimic, mă plictisesc mai tare.

Al tău prieten **PAUL
CEZANNE**

Să nu-ți închipui nimic rău relativ la hotărîrea mea. Sînt numai obligat să mă mut. Și pe urmă, cînd ai să fii liber, n-o să fiu decît la un pas depărtare de tine.

CĂTRE EMILE ZOLA

(Vernon), 13 iulie 1885

Dragă prietene,
E imposibil în această săptămînă de sărbători să găsești un adăpost la Villennes. Nici la „Sophora“, nici la „Berceau“, nici la „Hotel du Nord“. Îți strîng mîna, sînt la Vernon, la „Hotel de Paris“. Dacă pînzele mele pentru tablouri îți parvin, te rog să le iei și să le păstrezi la tine. Îți mulțumesc.

PAUL CEZANNE „Hotel de
Paris“, Vernon, (Eure)

CĂTRE EMILE ZOLA

Vernon, 15 iulie 1885

Dragă Emile,
Cum te-am anunțat printr-un bilet trimis la 13 a.c., sînt la Vernon. Nu sînt mulțumit de condițiile pe care le am. Nu este exact ce-mi trebuie. M-am hotărît să plec spre Aix cît se poate de repede. Am să trec pe la Medan să-ți strîng mîna. Ți-am lăsat în păstrare niște acte pe care aș vrea să le iau, dacă se află la Paris, într-o zi cînd servitorul tău va merge

1 „Nana“ era numele unei bărci a lui Zola de care Cézanne se folosea ca să meargă pe insula așezată în fața locuinței romancierului și din care a pictat o perspectivă a castelului Médan.

în *rue de Boulogne*. Ai putea să-i spui să mi le aducă ? La revedere și-ți mulțumesc de pe acum. Ai să mă scuzi din nou că trebuie să vin la tine în împrejurările actuale, dar mi se pare foarte mult să mai aștept șapte-opt zile. Permite-mi să-ți strâng prietenește mîna.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Vernon), 19 iulie 1885

Dragă Emile,

Am să vin miercuri la Medan, așa cum mi-ai spus. Am să încerc să plec de dimineată. Aș fi vrut să mă mai pot consacra picturii, dar eram în cea mai mare perplexitate, pentru că din moment ce trebuie să cobor în sud mi-am spus : cu cît mai repede cu atît mai bine. Pe de altă parte poate că e mai bine să aștept puțin. Sînt nehotărît. Poate c-am să mă descurc.

Te salut prietenește,

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Aix), Jas de Bouffan, 20 august

1885 Dragă Emile,

Am primit noua ta adresă sîmbăta trecută. Ar fi trebuit să-ți răspund imediat dar asperitățile pe care le întîlnesc în cale sînt pentru mine ca niște munți și mi-au sustras atenția.

Ai să mă scuzi. Sînt la Aix și mă duc în fiecare zi la Gardanne.¹

Am să te rog să prezinți omagiile mele

¹ Gardanne, orașel cu un aspect destul de pitoresc, situat la vreo 14 km. de Aix, pe pîrnîșul unui deal. Cézanne a pictat deseori orașul și peisajele din împrejurimi.

Doamnei Zola și să n>u uiți că-ți sînt prieten.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

(Aix), *Jas de Bouffan*, 25 august

1885 *Dragă Emile,*

A început comedia. Am scris la La Roche-Guyon în aceeași zi în care ți-am triihis un bilețel ca să-ți mulțumesc că te-ai gîndit la mine. De atunci nu mai am nici o veste ; de altfel, în ceea ce mă privește, simt izolarea cea mai completă. Bordelul din oraș, sau altul, dar nimic mai mult. Plătesc, cuvîntul e murdar, însă am nevoie de liniște și cu acest preț trebuie s-o am.

Am să te rog să nu răspunzi, scrisoarea mea trebuie să fi sosit la timp.

Îți mulțumesc și te rog să mă scuzi.

Încep să pictez, asta pentru că nu mai am aproape de loc necazuri. Mă duc în fiecare zi la Gardanne și mă întorc seara la țară la Aix.

Dacă aş avea cel puțin o familie indiferentă, totul ar fi fost minunat, îți strîng prietenește mîna,

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE ZOLA

Gardanne, 4 aprilie 1886

Dragă Emile,

Am primit de curînd *Opera* pe care ai binevoit să mi-o trimiți, li mulțumesc autorului *Familiei Rougon-Macquart* pentru această bună dovadă de aducere aminte și-i cer să-mi permită să-i strîng mina cu gîndul la anii de demult.

Al tău prieten, în amintirea vremurilor care s-au scurs

PAUL CEZANNE ¹

¹ Această scrisoare este nu numai ultima ca dată printre cele găsite în hîrtille lui Émile Zola, dar ea pare

CĂTRE VICTOR CHOCQUET

Gardanne, 11 mai 1886

Domnule Chocquet.

Mișcat de ultima dumneavoastră scrisoare voiam să vă răspund destul de repede dar, deși nu sînt ocupat, datorită sănătății mele șubrede și timpului nepotrivit, am amînat mereu !

Deci n-aș vrea să insist prea mult, vreau să spun în sens moral, dar în sfîrșit din moment ce Delacroix a servit drept intermediar între dumneavoastră și mine, mi-aș permite să spun următorul lucru : că aș fi dorit să am acel echilibru intelectual care vă caracte

să fie efectiv ultima pe care Cézanne i-a scris-o. De altfel tonul este sensibil diferit de cel al altor misive trimise romancierului. Se crede că motivul acestei rupturi a fost tocmai publicarea romanului *Opera*, singurul din seria *Familiei Rougon-Macquart* care are un oarecare caracter autobiografic. Apar colegi ai lui Zola ca Baille, Valabrégue, Alexis, Solari, Zola însuși și multe trăsături ale lui Cézanne în pictorul Claude Lantier. Asemănarea cu acesta din urmă, artist genial dar incomplet, confuz, neputincios, nebun, într-un cuvînt ratat, i-a dezvăluit probabil lui Cézanne cît de puțin înțelegea Zola eforturile lui. Acest volum i-a pricinuit o mare deziluzie și o profundă durere și, după mai bine de treizeci de ani de raporturi din cele mai afectuoase, a preferat să se despartă de el decît să accepte concesii nedemne de prietenia care-i legase. .

sizează și vă permite să atingeți cu siguranță scopul propus. Scrisoarea dumneavoastră alăturată celei a D-nei Chocquet, dovedește un mare echilibru vital. Așa că, dat fiindcă această necesitate este izbitoare pentru mine, discut cu dumneavoastră despre ea. Hazardul nu m-a înzestrat cu asemenea trainică alcătuire. Și este singurul meu regret în ce privește lucrurile pămîntești. Cît despre rest nu mă pot plînge. întotdeauna cerul, nesfîrșitul naturii mă atrag și-mi oferă ocazia să privesc cu plăcere.

în ceea ce privește realizarea urărilor pentru lucrurile cele mai simple și care s-ar părea că trebuie să vină de la sine, o soartă nefericită pare să se încapățîneze împotriva reușitei, căci aveam niște butuci de viță de vie dar înghețuri intempestive mi-au tăiat firul speranței. Și dorința ar fi fost tocmai de a avea un frunziș frumos, așa că n-aș putea să vă urez decît reușita plantațiilor și o frumoasă dezvoltare a vegetației : verdele fiind una din culorile cele mai vii și care e cît se poate de bună pentru ochi. Ca să închei, am să vă spun că tot mă mai ocup de pictură și că s-ar putea scoate comori din această regiune care nu a găsit încă un interpret pe măsura bogățiilor pe care le desfășoară.

Domnule Chocquet, aș dori ca această scrisoare să fie bine primită și să nu vă obosească ; acum mi-aș permite să vă trimit salută-rile noastre cele mai sincere pe care să le împărtășească și D-na Chocquet, precum și expresia urărilor noastre de sănătate.

Sînt ca și în trecut al dumneavoastră supus

PAUL CEZANNE Băiatul e la școală și
mama lui e sănătoasă.

SCRISORI DESPRE ARTĂ 1889 - 1906

CÂTRE ROGER MARX¹

Paris, 7 iulie 1889

Domnule,

Vă scriu ca să vă mulțumesc pentru bună-voința pe care ați avut-o de a vă ocupa de mine. Regret că scrisoarea mea nu v-a parvenit. Vă reînnoiesc sincer mulțumirile mele și vă rog să-i prezentați Domnului Antonin Proust toată gratitudinea mea.

Vă rog să primiți, Domnule, asigurarea sentimentelor mele cele mai sincere.

PAUL CEZANNE

CÂTRE OCTAVE MAUS (Bruxelles)²

Paris, 27 noiembrie 1889

Domnule,

După ce am luat cunoștință de măgulitoarea dumneavoastră scrisoare, aș vrea mai întâi să

Studiu pentru jucătorii de cărți, desen și acuarelă,

1 R. Marx (1859—1913), literat și critic de artă, a fost unul dintre primii care i-au luat apărarea lui Cézanne. La Expoziția centenară din 1900, el i-a rezervat operelor pictorului un loc de cinste, care a scandalizat pe artiștii oficiali și publicul.

2 O. Maus, artist de avangardă la Bruxelles, animator al grupului celor „Douăzeci”, la a căror expoziție din 1890 Cézanne a trimis trei tablouri.

Rodezia, Museum of Art.

**vă mulțumesc și răspund cu plăcere amabilei
dumneavoaștre invitații.**

**îmi va fi totuși permis să resping acuzația de
d i s p r e ț ou oare țină gratificați în legătură
cu refuzul meu de a lua parte la expozițiile
de pictură ?**

**Mă folosesc de acest prilej pentru a vă spune
că numeroasele studii pe care le-am făcut**

neavînd decît rezultate negative și temîndu-mă de critici prea justificate, m-am hotărît să lucrez în tăcere pînă în ziua cînd voi fi capabil să apăr din punct de vedere teoretic rezultatul încercărilor mele. în fața plăcerii de a mă afla într-o tovarășie atît de plăcută, nu ezit să-mi modific hotărîrea și vă rog să primiți, Domnule, mulțumirile și salutările mele de confrate.

PAUL CEZANNE

CĂTRE VICTOR CHOCQUET

Paris, 18 decembrie 1889

Domnule Chocquet,
Am să apelez la bunăvoința dumneavoastră, bine înțeles dacă ideea care mi-a venit vi se pare acceptabilă. Invitat de „Asociația celor Douăzeci” de la Bruxelles să iau parte la expoziția lor, și fiind luat pe neașteptate, îndrăznesc să vă cer *Casa spînzuratului*¹. îmi permit să alătur acestui bilețel prima scrisoare de la Bruxelles pe care am primit-o și care vă va face să înțelegeți situația mea față de această asociație, după ce voi fi adăugat că am acceptat amabila solicitare.

Mama și băiatul meu se alătură în a vă transmite, Domnule Chocquet, salutările cele mai sincere iar Doamnei Chocquet vă rog să-i prezentați omagiile mele.

Al dumneavoastră
PAUL CEZANNE

Alfort, 26 martie 1894

Domnule,
Ieri am citit lungul studiu pe care l-ați scris

¹ Acest tablou pictat la Auvers, în 1873, a fos expus la prima expoziție a impresionistilor în 1874. Cumpărat la lichidarea Chocquet de Isaac de Camondo, a intrat la Luvru cu colecția pe care acesta a donat-o.

CĂTRE GUSTAVE GEFFROY în lumină încercările mele în
pictură¹ Aș vrea să vă exprim recunoștința
pentru simpatia pe care am găsit-o la dumneavoastră.

PAUL CEZANNE

**CĂTRE UN FURNIZOR DE VOPSELE ȘI
UNELTE DE PICTURĂ, LA MELUN**

(ciornă)

21 septembrie 1894

Ieri, 20 1. c., am luat de la dumneavoastră patru pânze de pictat dintre care trei de 20 și una de 25. Primele trei cu 2 fr. 50, cea de 25 cu 2 fr. 80. În total 10,30 fr. și nu 11,50, cum am plătit din greșală.

Cred că o să țineți seama de asta la viitoarea mea călătorie la Melun.

PAUL CEZANNE

CĂTRE GUSTAVE GEFFROY

Paris, 31 ianuarie 1895

Domnule,

Am continuat să citesc studiile din cartea dumneavoastră *Le coeur et Vesprit* (Inima și mintea), pe care ați binevoit să-mi scrieți o frumoasă dedicație. Dar înaintînd în lectură, am aflat de onoarea pe care mi-ați făcut-o. Acum vă rog să-mi păstrați și pe viitor aceeași simpatie pe care pun mare preț.

PAUL CEZANNE

*Portretul lui Richelieu, după o statuie a lui Bernini,
1890—1895, Basel Kunstmuseum.*

CĂTRE GUSTAVE GEFFROY

Paris, 4 aprilie 1895

Dragă Domnule Geffroy,
Zilele cresc, temperatura a devenit mai blîndă. Diminețile nu am treabă pînă la ora la care omul civilizat se așază la masă. Am în

tenția să ur-c pînă la Belleville ea să vă
ștrîng mîna și să vă expun un proiect la care
am renunțat și apoi l-am reluat de mai multe
ori.¹ (...)

Cu prietenie

PAUL CEZANNE, pictor din înclinație.

CĂTRE FRANCISCO OLLER²

(Aix), Jas de Bouffan, 5 iulie 1895

Domnule,

Tonul autoritar pe care-l adoptați față de
mine de la o vreme și felul puțin cam
degajat în care v-ați permis să vă purtați în
momentul plecării dumneavoastră, nu îmi
plac cîtuși de puțin.

Sînt hotărît să nu vă primesc în casa tatălui
meu.

Lecțiile pe care vă permiteți să mi le dați au
dat astfel roade. Adio deci.

P. CEZANNE

CĂTRE CLAUDE MONET

Aix, 6 iulie 1895

Dragă Monet...

A trebuit să părăsesc Parisul, deoarece
sosise termenul fixat pentru călătoria mea la
Aix. Sînt lîngă mama care are o vîrstă
înapoiată și o găsesc înfirmă și singură.

A trebuit să părăsesc pentru moment studiul
pe care-l întreprinsesem la Geffroy, care s-a
pus atît de generos la dispoziția mea și sînt
cam stînjenit de rezultatul slab pe care l-am
obținut, mai cu seamă după atîtea avînturi
și descurajări succesive. Iată deci că am
picat din nou în sud, de care n-ar fi trebuit

1 Proiectul consta în intenția de a-i face portretul lui G.
Geffroy, care va fi realizat ceva mai tîrziu.

2 Fire sucită, Cézanne se supără pentru că el însuși nu
respectase locul de întîlnire cu Oller, pentru a pleca
împreună la Aix-en-Provence.

poate niciodată să mă îndepărtez ca să mă
arunc în căutarea nimerică a artei.

CĂTRE JOACHIM GASQUET*
În închietare vreau să-ți spun cât de fericit
am fost de sprijinul moral pe care l-am găsit
la dumneata și care constituie un stimulent
pentru pictură. Mă voi întoarce deci la Paris,
ca să-mi termin lucrarea pe care i-am
promis-o lui Geffroy.

Exprimându-mi regretele că am plecat fără
să te revăd, rămân al dumitale prieten,

PAUL CEZANNE

CĂTRE FRANCISCO OLLER

(Aix), Jas de Bouffan, 17 iulie 1895

Domnule,

Scrisoarea dumitale cam caraghioasă nu mă
surprinde de loc. Dar mai întâi ca să lichidez
niște socoteli cu dumneata - ar fi trebuit să
nu uiți anumite socoteli pe care a trebuit să
le lichidez la D-l Tanguy. Să trecem sub
tăcere încercarea care nu a reușit la D-na
Ch. În sfârșit, nu înțeleg în ce măsură pot fi
răspunzător de pierderea de bani pe care
spui că ai suferit-o în timpul șederii du-
mitale la Lyon.

Poți să-ți iei pînza din atelierul din *rue
Bona- parte* pînă la cincisprezece ale lunii
ianuarie. Te consider achitat de avansul de
bani pe care ți l-am făcut și de rest.

Doresc ca datorită schimbării atitudinii du-
mitale să-ți poți prelungi șederea la doctorul
Aguiar.

Adio.

(Aix, 30 aprilie 1896)

Dragă domnule Gasquet,

Te-am întîlnit aseară pe bulevard, erai în-
soțit de Doamna Gasquet.

Dacă nu mă înșel păreai foarte supărat pe
mine.

Dacă ai putea să mă vezi înăuntrul meu,
omul dinăuntru, te-ai îngrozi. E posibil oare

să nu vezi în ce stare tristă am ajuns ? Nu sînt stăpîn pe mine, nu mai exist, și dumneata vrei să fii filozof, tocmai dumneata să fii cel care să mă dea gata ? Îi blestem pe X... și pe cei cîțiva nemernici care, ca să scrie un articol de cincizeci de franci, au atras atenția publicului asupra mea. Toată viața am muncit ca să pot să-mi cîștig existența, dar credeam că se poate face pictură bună fără să atragi atenția asupra vieții tale particulare. Fără îndoială, un artist dorește să se înalțe pe plan intelectual cît mai mult, dar omul trebuie să rămînă în întuneric. Plăcerea trebuie s-o găsească în studiu. Dacă mi-ar fi fost dat să realizez ceva cum aș mai fi rămas în colțul meu cu cîțiva colegi de atelier cu care m-aș fi dus să bem o bere. Mai am un bun prieten din timpurile acelea, ei bine, n-a reușit, cu toate că era, fir-ar să fie, mai pictor decît toți neisprăviții cu medalii și decorații, încît îți vine să turbezi; și vrei ca la vîrsta mea să mai cred în ceva ? De altfel sînt ca și mort. Dumneata ești tînăr, te înțeleg că vrei să reușești. Dar mie, ce-mi rămîne de făcut în situația mea ? Să trăiesc retras. Dacă nu mi-ar fi plăcut enorm aceste locuri, nu aș fi fost aici. Dar te-am plictisit destul și, după ce ți-am explicat situația în care mă aflu, sper că nu

¹ J. Gasquet (1873—1921) scriitor și poet, era fiul unui coleg de liceu al lui Cézanne ; ei legaseră o strînsă prietenie din 1896.

P.
CEZANNE

ai să mă privești ca pe un om ce-a comis un atentat la securitatea dumată.

Te rog, dragă Domnule, ținând seama de vîrsta mea înaintată, să primești cele mai bune sentimente și urări pe care ți le pot adresa.

PAUL CEZANNE

CĂTRE JOACHIM GASQUET

(Vichy, iunie 1896)

(Fragment)

(...) vremea ploioasă și închisă s-a înseninat cînd am sosit noi. Soarele strălucește și speranța rîde în suflet. Am să merg curînd la studiu.

CĂTRE PHILIPPE SOLARI

Talloires, 23 iulie 1896

Dragă Solari,

Cînd eram la Aix, mi se părea că va fi mai bine altundeva, acum sînt aici și regret Aix-ul. Viața începe să fie pentru mine de-o monotonie sepulcrală. Am trecut pe la Aix, acum trei săptămîni, l-am văzut pe Gasquet tatăl, fiul era la Nîmes. Am stat o lună, în iunie, la Vichy, unde se mănîncă bine. Nici aici nu se mănîncă rău. Locuiesc <la *Hotel de VAbbaye*. Ce superbă rămășiță a timpurilor trecute; un peron de cinci metri lățime, o ușă minunată, o curte interioară, cu stîlpi formînd de jur împrejur o galerie; urci o scară mare, camerele dau într-un culoar imens, totul monahal. Băiatul tău va fi în curînd la Aix. Spune-i că mă gîndesc la el, la plimbările noastre la Peirieres, la Sainte-Vieoire și dacă-l vezi pe Gasquet, care înoată probabil în bucuria revederii paterne, transmite-i complimente. Tatălui tău înalta mea considerațiune.



Ca să-mi omor timpul pictez, nu e prea faimos, dar lacul e grozav, fiind înconjurat de dealuri mari. Mi se spune că au vreo două

mii de metri, nu se poate compara cu meleagurile noastre, deși ce să spun, e destul de frumos. Dar cînd te-ai născut prin părțile noastre, ce mai încolo și încoace, nimic nu-ți mai spune mare lucru. Ar trebui să ai un stomac bun să-i tragi o beție bună, vorba lui Pierre : „vița este mama vinului“, îți mai amintești ? Mă gîndesc că la sfîrșitul lui august trebuie să mă îndrept din nou spre Paris. Cînd te mai văd ? Dacă băiatul tău trece la întoarcere prin Annecy, anunță-mă.

îți strîng mina. Vechiul tău

prieten *PAUL CEZANNE*

Jo¹ mi-a trimis numărul 2 al Revistei către sfîrșitul lui iunie cînd mai eram încă la Vichy. Dragul meu, mi-ar face plăcere să primesc vești de acolo.

Adresa mea de aici : Hotel de VAbbaye, Tal-loires prin Annecy (Haute-Savoie).

Gasquet mi-a spus că ai făcut lucruri foarte reușite, mă bucur.

CĂTRE JOACHIM GASQUET

(Talloires, sfîrșitul lui iulie, 1896)

(Fragment)

(...) Este o zonă temperată. Altitudinea dealurilor înconjurătoare este destul de mare. Lacul are în acest loc două strîmtori și pare să se preteze la exercițiile liniare ale tinerelor *misses*. E tot natură, fără îndoială, dar cam în felul cum am învățat să o vedem în albumele tinerelor călătore (..)

(...) Ar fi nevoie de pana descriptivă a lui Chateau(briand) pentru ca să-ți faci o idee despre vechea minăstire în care locuiesc.

CĂTRE JOACHIM GASQUET

(Paris, iarna 1896)

(Fragment)

¹ j] Peisaj cu pod și arbori, către 1895—1900,

(...) Am căutat timp de mai multe zile un atelier pentru iarnă. Împrejurările mă tem că mă vor reține cîtva timp la Montmartre unde se află șantierul meu. Sînt la o aruncătură de pușcă de Sacré-Coeur ale cărei campanile și clopoței se avîntă spre cer.

CĂTRE EMILE SOLARI

Paris, 30 noiembrie 1896

Dragă Solari,

Am regretat mult că n-am fost în *rue des Dames* cînd ai trecut pe acolo. Nu văd decît un fel de-a repara lucrurile, să-mi dai o în- tîlnire, mîine de exemplu. Un loc bine stabilit, o oră precisă pe care te las să le fixezi tu. Sînt liber de la ora patru seara. Așadar, un cuvîntel te rog.

Al dumitale prieten

PAUL CÉZANNE

Fragrnente de scrisori

CĂTRE JOACHIM GASQUET ȘI UN TINĂR PRIETEN

(...) Nu pot să spun că îți invidiez tinerețea, este cu neputință, ci vlaga dumitale, inepuizabila dumitale vitalitate.

(...) Sînt la capătul puterilor. Ar trebui să am mai multă judecată și să înțeleg că la vîrsta mea iluziile nu mai îmi sînt permise și că mă vor duce la pierzanie.

(...) În momentul de față, continui să caut expresia acelor senzații confuze pe care le avem din naștere. Dacă mor, totul se va sfîrși; dar ce importanță are asta !

(...) M-am născut poate prea devreme. Eram mai mult pictorul generației voastre decît al generației mele (...) Ești tînăr, ai vitalitate, o să imprimi artei dumitale un impuls pe care numai cei care resimt emoția pot să i-l dea. Eu îmbătrînesc. Nu o să am timp să mă exprim (...) Să lucrăm (...)

...Citirea modelului și realizarea lui se lasă uneori așteptată.

CĂTRE ANTOINE GUILLEMET

Paris, 13 ianuarie 1897

Dragă Guillemet,

Fiind reținut în cameră de vreo două săptămîni de o gripă persistentă, n-am primit decît alaltăieri scrisoarea prin care îmi dă-deai întîlinire și cartea poștală care-mi confirma vizita ta plăcută. Nu-mi rămîne decît să-mi exprim toate regretele că nu m-ai găsit la atelier unde ai venit să mă vezi și să-ți spun cît de contrariat sînt de neplăcuta împrejurare care m-a împiedicat să te anunț în ce stare sînt și să pot merge la atelier. Primește scuzele mele pentru toate acestea.

Gu aceeași prietenie

PAUL CEZANNE

CĂTRE PHILIPPE SOLARI

Paris, 30 ianuarie 1897

Dragă Solari,

Am primit cu plăcere amicala ta scrisoare. E inutil să-ți spun că n-am primit-o pe aceea pe care pretinzi că mi-ai scris-o la sfîrșitul lui decembrie. Nu l-am mai văzut pe Emile de la sfîrșitul lunii trecute. De la 31 trecut,

am stat ferecat în casă din cauza gripei ;
~~CĂTRE PHILIPPE~~
~~SOLARI~~
Și n-am ieșit încă, deși mă simt mai bine. De
îndată ce voi putea, îi voi scrie un bilețel lui
Emile ca să ne întâlnim.

Acum să vorbim despre Gasquet. Cererea lui
mă mișcă profund și împărtășește-i dorința
mea de a-i oferi cele două pînze Domnului
Dumesnil. În acest scop am să te rog să
mergi cu Gasquet la sora mea, *rue de Mon-
naie 8* și s-o rogi să vă ducă la Jas, unde se
află pinzele de care ți-am vorbit. Am să-i
scriu surorii mele despre asta.

În afară de puțină lincezeală inerentă situa-
ției, restul merge bine, dar dacă aș fi știut
să-mi organizez viața, acolo mi-ar fi convenit
mai mult. Familia mea mă obligă la prea
multe concesii.

Te sărut și transmite salutările mele prieten-
nilor pe care-i vezi.

Al tău prieten *PAUL
CEZANNE*

P. S. O găsești pe sora mea la ea, fie pe la
ora zece dimineța, ora dejunului, fie pe la
șase seara, ora cinei.

CĂTRE EMILE SOLARI

Mennecy, 24 mai 1897

Dragă Solari,
Trebuie să plec în curînd la Aix. Această
plecare va avea loc după toate probabilitățile
în noaptea de 31 mai spre întâi iunie, de va
voi Dumnezeu. Sîmbătă 29 1. c. voi merge la
Paris. Dacă ești liber și vrei să ne vedem
înainte de plecare, vino te rog în *rue St.
Lazare 73*, la ora convenită.

Cu prietenie *PAUL
CEZANNE*

Hôtel de la Belle Étoile, Mennecy lîngă
Cor-beil (Seine et-Oise)

(fără dată)

(*Tholonet, sfîrșitul lui august*)

1897) Dragă Solari,

Duminică, dacă ești liber și dacă-ți face plăcere, vino să ieși masa la Tholonet, la restaurantul Berne. Dacă vii de dimineață ai să mă găsești pe la ora opt lângă carieră, acolo unde ai făcut un studiu penultima oară când ai venit.

Cu prietenie *PAUL
CEZANNE*

CĂTRE EMILE SOLARI

Tholonet, 2 septembrie 1897

Dragă Solari,

Am primit scrisoarea dumitale din 28 august trecut. Nu am răspuns imediat. Îmi spuneai într-adevăr că-mi vei trimite o revistă care mi-ar fi oferit plăcerea de a citi unele din poeziile dumitale. Am așteptat mai multe zile, dar n-am primit nimic.

Am recitat scrisoarea dumitale și acum îmi dau seama că nu am înțeles bine și că era doar o relatare a serbărilor de la Orange.

Numești revista în care ai scris *Revista necunoscută*. Este titlul ei, așa trebuie să o cer de la poștă din moment ce nu mi-a parvenit ?

Pe de altă parte ești într-adevăr foarte amabil că-ți amintești, prins fiind de ocupațiile și preocupările pariziene, de cele câteva ore petrecute în Provența ; este adevărat că marele vrăjitor, vreau să spun soarele, era în scenă. Dar tinerețea, speranțele dumitale au contribuit mult să te faci să vezi locurile noastre sub o lumină favorabilă. Duminica trecută tatăl dumitale a venit să stea o zi cu mine - săracul, l-am plictisit cu teorii despre pictură. Trebuie să aibă o fire bună că a rezistat. Dar văd că mă întind cam mult. Îți strâng prietenește mâna urîndu-ți succes și la revedere.

P. CEZANNE

CĂTRE EMILE SOLARI

SOLARI *Tholonet, 8 septembrie 1897*

Dragul meu Solari,

Am primit *V'Avenir artistique et littéraire* pe care ai fost drăguț să mi-l trimiți. Îți mulțumesc.

Tatăl dumitale o să vină să mănânce o rață cu mine duminica viitoare. O să fie cu măslina (rața bineînțelese). Ce păcat că n-o să fi cu noi ! Nu mă uita nici pe viitor și permite-mi să mă consider prietenul dumitale.

P. CÉZANNE

CĂTRE EMILE SOLARI

(Aix), Jas de Bouffan, 2 noiembrie

1897 Dragă Solari,

Am primit scrisoarea prin care mă anunți că te vei căsători în curînd. Nu mă îndoiesc că ai să găsești în viitoarea dumitale tovarășe punctul de sprijin necesar oricărui om care are în față o carieră lungă și deseori spinoasă. Îți urez realizarea legitimelor dumitale speranțe, îmi împărtășești și dificultățile pe care le în- tîmpini pentru a-ți croi drum, pentru a prezenta lucrările dumitale. Gîndindu-mă la asta aș vrea să-mi relatezi dificultățile pe care le întîmpini. Ceaș mai putea să adaug decît că sînt plin de simpatie față de eforturile dumitale, dar te sfătuiesc să te înarmezi cu curaj, pentru că ai nevoie de el pentru a reuși.

Cînd îți vor sosi aceste cîteva cuvinte vei fi aflat, desigur, de moartea sărmanei mele mame.

Reînnoindu-mi îndemnurile de curaj și de muncă, te salut.

Cu cordialitate *PAUL
CEZANNE*

Acum cîteva zile am avut plăcerea să-l văd pe tatăl dumitale care mi-a promis să coboare la Jas.

CĂTRE LOUIS LE BAIL¹

Montgeroult, luni seara (1898)

Dragă Domnule,

Tocmai m-am trezit și-mi amintesc că, într-o împrejurare asemănătoare cu cea în care am fost zilele trecute², întorsesem vizita pe care am primit-o. Sînt foarte contrariat de situația neplăcută în care m-am pus. Deși nu am onoarea să mă cunoașteți de multă vreme, îndrăznesc să vă rog să-mi veniți în ajutor pentru a repara gafa pe care am făcut-o. Ce trebuie să fac, spuneți-mi vă rog, am să vă fiu foarte recunoscător.

Primiți expresia celor mai bune sentimente.

*P. CÉZANNE
Marine, (1898)*

Domnule,

Felul puțin cam liber în care vă permiteți să

1 Louis le Bail, tînăr pictor care locuia atunci la Marines, aflînd că Cézanne lucra prin împrejurimi, s-a dus de mai multe ori la el și s-au împrietenit.

2 Baronul Denis Cochin, amator de artă, întîlnise, într-una din plimbările sale călare, pe Cézanne, care picta la Montgeroult. Piciorul, neștiind că este un admirator al talentului său, nu i-a făcut o primire prea bună. Louis le Bail i-a semnalat puțin mai tîrziu identitatea colecționarului, posesor a mai multor opere ale lui Cézanne.

vă prezentați la mine nu-mi place. Vă rog pe viitor să vă anunțați.¹

Vă rog să dați persoanei care vi se va prezenta paharul și pînza care au rămas în atelierul dumneavoastră.

Primiți, Domnule, distinsele mele salutări.

PAUL CEZANNE

CĂTRE EMILE SOLARI

Paris, 25 februarie (1899 ?)

Dragă Emile,

Două ședințe de model mă obosesc suficient pentru o zi întreagă. Și această stare de lucruri durează de mai multe săptămîni. Mîine, duminică - repaus.

Nu vrei să vii la atelier în cursul după amiezii ? Sînt acolo între orele două și patru.

Cu prietenie PAUL

CEZANNE

CĂTRE EGISTO PAOLO FABBRI²

Paris, 31 mai 1899

Domnule,

Numărul studiilor mele pe care le găzduiți mă asigură de marea simpatie artistică pe care o aveți pentru mine. Vă mulțumesc din inimă.

Hirsch.

Paris, 28 mai 1899

Domnule,

Am fericirea să posed șaisprezece dintre operele dumneavoastră - ele sînt pentru mine tot ceea ce este mai nobil în arta modernă. Și deseori, privindu-le, am dorit să vă comunic direct emoția pe care o resimt.

1 Iată ce se întimplase : Cézanne îl rugase pe Louis le Bail să-l trezească în fiecare zi după siestă, pe la era 3 ; acesta, conform înțelegerii, găsindu-l adormit, intrase în camera lui Cézanne după ce bătuse de mai multe ori la ușă.

2 E. P. FABBRI (1866—1933), colecționar italian, care strînsese înainte de 1899 o importantă colecție a operei lui Cézanne. Scrisoarea care i-a adresat-o pictorul constituie răspunsul la următoarea scrisoare a lui Fabbri :

CAIRE LOUIS LE
BAIL

*Stiu însă că sînteți deranjat de multă lumeși, între-
bîndu-vă dacă aș putea să vin să vă văd, aș
părea
poate indiscret. Totuși îmi place să cred că
într-o*

*bună zi o să am plăcerea și onoarea să vă cunosc; și,
indiferent de ce se va întîmpla Domnule, vă rog să
primiți expresia profunde mele admirații.*

EGISTO FABBR1

Nu aş putea să mă sustrag dorinţei atât de măgulitoare de a mă cunoaşte - pe care o manifestaţi ; îndoiala de a te prezenta sub aşteptări faţă de ceea ce se aşteaptă de la o persoană pe care o crezi la înălţimea oricărei situaţii este fără îndoială o scuză pentru a trăi retras.
Vă rog să primiţi, Domnule, expresia respectului meu.

*PAUL CEZANNE 15, rue Hegesippe
Moreau - ViUa des Arts*

CĂTRE HENRI GASQUET¹

(Iunie 1899)

(Fragment)

...sentimentele pe care fiul tău le-a trezit în mine, vechiul tău coleg de la liceul Saint-Joseph, căci în noi n-a adormit vibraţia senzaţiilor provocate de bunul soare din Provenţa, vechile noastre amintiri din tinereţe despre aceste zări, aceste peisaje, aceste linii nemai-întîlnite, care lasă în noi atîtea impresii profunde...

CĂTRE ROGER MARX

Aix, 10 iulie 1900

Domnule,

Am onoarea să vă trimit indicaţiile pe care aţi binevoit să mi le cereţi :

Născut la Aix-en-Provence în 1839.

Vă rog să primiţi, Domnule, asigurarea distinsei mele consideraţiuni.

*PAUL CEZANNE
Aix, 5 iunie 1901*

Domnule,

Am aflat din presă de manifestarea simpatiei artistice pe care mi-o purtaţi, expusă la Sa-

¹ Prieten din tinereţe al lui Cézanne.

Ionul Societății Naționale a Bele-artelor.
CĂTRE MAURICE
DENIS
Vă rog, să primiți expresia sincerei mele
recunoștințe și s-o împărtășiți artiștilor care
s-au grupat în jurul dumneavoastră în
această împrejurare.

PAUL CEZANNE

CĂTRE AMBROISE VOLLARD¹

Aix, 23 ianuarie 1902

Dragă Domnule Vollard,

Am primit acum câteva zile lădița cu vin pe care ați binevoit să mi-o trimiteți. Între timp mi-a sosit și ultima dumneavoastră scrisoare. Continui să lucrez la buchetul de flori, la care voi zăbovi cu siguranță pînă la cincisprezece sau douăzeci februarie. Am să-l ambalez cu grijă și am să vi-l expediez în *rue Laffitte*. La sosire o să vă rog să-l încadrați și să-l înregistrați.

Timpul este foarte schimbător ; uneori un soare frumos e urmat pe neașteptate de vreme întunecată, apăsătoare și de vînt, ceea ce compromite continuarea peisajului.

¹ Ambroise Vollard, negustor de tablouri, a fost primul care a organizat în 1895 o expoziție a operelor lui Cézanne.

Paul și soția mea mi se alătură în a vă mulțumi, iar eu o fac din toată inima, pentru minunatul dar pe care mi-l faceți cu opera marelui Maestru.¹

Vă rog să primiți expresia celor mai bune sentimente.

PAUL CEZANNE

CĂTRE CHARLES CAMOIN²

Aix, 28 ianuarie 1902

Dragă Domnule Camoin,

S-au scurs multe zile de când am avut plăcerea să vă citesc scrisoarea trimisă. Am puține lucruri să vă spun ; se vorbește mai mult în- tr-adevăr, de pictură, și poate că e miai bine când o faci direct, la obiect, decît cu teorii speculative în care te pierzi deseori. M-am gîndit în repetate rînduri la dumneavoastră în lungile mele ore de singurătate. D-l Aurenche a fost numit casier la Pierrelatte în Dauphine. D-l Larguier³, pe care-l văd destul de des, mai cu seamă duminica, mi-a transmis scrisoarea dumneavoastră. Se gîndește cu nerăbdare la momentul cînd va fi lăsat la vatră, peste șase sau șapte luni. Băiatul meu, care este aici, a făcut cunoștință cu el și deseori ies și petrec împreună ; vorbesc puțin de literatură și de

1 Este vorba de un *Buchet de flori*, acuarelă de E. Delacroix, după care Cézanne va face o copie. Vollard spune că nu era vorba decît de un schimb la care Cézanne consimțise cu generozitate.

2 Pictorul C. Camoin, făcîndu-și stagiul militar la Aix în același timp cu Léo Larguier, i-a fost recomandat lui Cézanne de A. Vollard. Bătrînul maestru s-a împrietenit repede cu tînărul lui confrate, care pare să fi beneficiat în mod deosebit de simpatia și încrederea lui.

3 Poetul Léo Larguier făcuse cunoștință cu Cézanne în timp ce-și făcea stagiul militar la Aix.

viitorul artei. După terminarea armatei, D-l Languier se va întoarce probabil la Paris să-și continue studiile (științe morale și politice) în *rue Saint Guillaume*, unde profesează printre alții D-l Hanoteaux, fără să părăsească totuși poezia. Fiul meu se va întoarce și el la Paris, va avea deci plăcerea să facă cunoștință cu dumneavoastră când vă veți înapoia în capitală. Vollard a trecut pe la Aix acum vreo două săptămîni. Am primit vești de la Monet și cartea de vizită a lui Louis Leydet, fiul senatorului din circumscripția Aix. Acesta din urmă e pictor ; acum este la Paris și are aceleași idei ca dumneavoastră și ca mine. Vedeți că o eră nouă se pregătește pentru artă, după cum presimțiți; continuați să studiați fără încetare, Dumnezeu va face restul. Închei, urîn- du-vă curaj, studii bune, iar succesul nu poate să nu încununeze eforturile dumneavoastră. Credeți-mă, cu toată sinceritatea, alături de dumneavoastră. Trăiască patria, mama noastră comună și pămînt al speranței ; primiți caldele mele mulțumiri pentru că v-ați amintit de mine.

Al dumneavoastră devotat

PAUL CEZANNE

CĂTRE CHARLES CAMOIN

Aix, 3 februarie 1902

Dragă Domnule Camoin,

Am primit abia sîmbătă ultima dumneavoastră scrisoare și am trimis răspunsul meu la Avignon. Astăzi 3, găsesc în cutia mea de scrisori misiva din 2 februarie pe care mi-ați trimis-o de la Paris. Languier a fost bolnav săptămîna trecută și reținut la infirmerie, ceea ce explică întîrzierea în transmiterea scrisorii dumneavoastră.

De vreme ce sînteți la Paris și maeștrii de la

Luvru vă atrag, faceți studii după marii maestri decoratori, Veronese și Rubens, dar faceți ca și cum ați picta după natură - ceea ce eu nu am știut să fac decît incomplet. Dar e un lucru bun să studiați mai ales natura. După cele ce am văzut de dumneavoastră o să progresați repede. Mă bucur că aud că-l apreciați pe Vollard care este un om sincer și serios în același timp. Vă felicit sincer că sînteți lîngă mama dumneavoastră. în momentele de tristețe și de descurajare, dînsa va fi pentru dumneavoastră cel mai sigur sprijin moral și izvorul cel mai viu unde veți putea regăsi curajul de a vă dedica artei dumneavoastră. Tocmai aceasta trebuie să încercați să ajungeți să faceți, nu fără energie și alene, ci în mod calm și continuu, ceea ce nu poate să nu ducă la o stare de clarviziune, foarte utilă pentru a vă conduce cu fermitate în viață. Vă mulțumesc pentru felul cu totul frățesc cu care priviți eforturile pe care le-am făcut ca să mă exprim în mod lucid în pictură¹.

în speranța că voi avea într-o zi plăcerea să vă revăd, vă strîng cordial și afectuos mîna.
Bătrînul dumneavoastră confrate,

PAUL CEZANNE

CĂTRE CHARLES CAMOIN

Aix, 11 martie 1902

Vollard, nu mă îndoiesc, va continua să facă pe intermediarul între mine și public. Este un om cu mare fler, cu ținută și care știe să se comporte.

¹ Camoin îi scrisese lui Paul Cézanne că în poemul *Farurile* în care Baudelaire pro-slăvește splendoarea operelor lui Rubens, Leonardo, Rembrandt, Michelangelo, Puget, Watteau, Goya și Delacroix, lipsea acum o strofă. Acest pasaj al scrisorii lui Cézanne conține răspunsul la această aluzie.

CĂTRE MAURICE DENIS *Aix, 17 martie 1902*
Domnule și dragă confrate,
La scrisoarea dumneavoastră din 15, de care
sînt foarte mișcat, vă răspund că voi scrie
imediat lui Vollard să pună la dispoziția
dumneavoastră pînzele care veți aprecia că
pot figura la „Independenți”.
Vă rog să mă considerați prietenul dumnea-
voastră sincer.

PAUL CEZANNE

CĂTRE AMBROISE VOLLARD

Aix, 17 martie 1902
Dragă Domnule Vollard,
Primesc de la Maurice Denis o scrisoare în
care apreciază ca o dezertare faptul că mă
abțin să iau parte la Expoziția
independentilor, îi răspund lui Maurice
Denis, spunîndu-i că vă rog să puneți la
dispoziția lui pînzele pe care i le puteți
împrumuta și să alegeți ceea ce poate să
facă cît mai puțin rău.

PAUL CEZANNE

Mi-e parcă greu să mă despart de tinerii
care mi-au arătat atîta simpatie și nu cred
că ex- punînd voi compromite cu ceva cursul
studiilor mele.

PAUL CEZANNE

în cazul că vedeți vreun inconvenient, v-aș
ruga să mi-l comunicați.

CĂTRE AMBROISE VOLLARD

Aix, 2 aprilie 1902
Dragă Domnule Vollard,
Mă văd obligat să amîn expedierea pînzei
Trandafiri. Deși aș fi dorit mult să trimit lu-
crări la Salonul din 1902, amîn și anul
acesta executarea proiectului. Nu sînt
satisfăcut de

rezultatul obținut. Pe de altă parte, nu renunț la continuarea studiului, care mă va obliga la eforturi ce, îmi place să cred, nu vor fi sterile. Am construit un atelier pe un mic teren cumpărat în acest scop.¹ Îmi continui deci cercetările și vă voi împărtăși rezultatul obținut de îndată ce studiul îmi va da puțină satisfacție.

Al dumneavoastră prieten

PAUL CEZANNE

CĂTRE JOACHIM GASQUET

(Aix, iulie 1902)

Fragment

(...) îi disprețuiesc pe toți pictorii în viață în afară de Monet și Renoir, și vreau să izbutesc prin muncă.

DOMNIȘOAREI PAULE CONIL, NEPOATA ARTISTULUI

Aix, 1 septembrie 1902

Draga mea fină,

Am primit afectuoasa ta scrisoare din 28 august. Îți mulțumesc mult că te-ai gândit la bă- trînul tău unchi; faptul acesta mă mișcă și-mi amintește în același timp că mai sînt încă pe lumea aceasta.

Îmi amintesc perfect de Establon și de malurile altădată atît de pitorești ale râului Estaque. Din nefericire ceea ce se numește progres nu este decît invazia bipedelor care nu au liniște pînă nu transformă totul în cheiuri odioase luminate cu gaz și - -ceea ce e și mai rău - cu lumină electrică. Ce timpuri trăim !

Cerul care prevestește furtună a răcorit puțin atmosfera și mă tem că apa, nemaifiind așa de caldă, nu vă mai permite să vă scăldați cu

¹ Este vorba de un atelier pe care și l-a construit pe dealul Lauves.

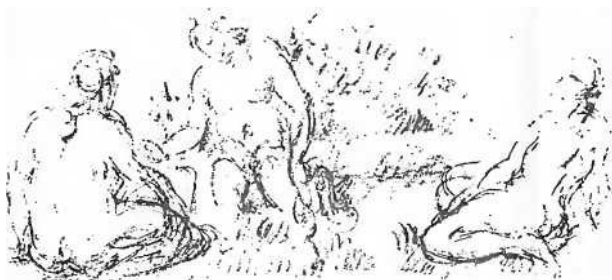
aceeași plăcere, dacă totuși vă mai permite această igienică distracție.

Joi am fost la mătușa Marie.¹ Am întâlnit-o acolo pe Thérèse Valentin, căreia i-am comunicat scrisoarea, precum și surorii mele.

Aici nu e nimic nou. Mica Marie a curățat atelierul care e gata și unde mă instalez încetul cu încetul. îmi face plăcere să mă gândesc că veți binevoi să-l onorați cu vizita voastră când vă veți întoarce.

Salută-le pe surorile tale din partea mea precum și pe micul Louis. Vă sărut.

Unchiul vostru **PAUL
CEZANNE**



Baigneuses, New York, col. Ira Haupt.

CĂTRE AMBROISE VOLLARD

Aix, 9 ianuarie 1903

Dragă Domnule Vollard,
Lucrez cu îndârjire, întrevăd Țara făgăduinței. Voi fi oare ca marele conducător al evreilor sau voi putea să pătrund în ea ?

Dacă sînt gata la sfîrșitul lui februarie, am să vă trimit pînza ca s-o încadrați și să o îndreptați către un port primitor.

A trebuit să las deoparte florile dumneavoastră de care nu sînt prea

¹ Sora lui Cézanne care nu se căsătorise.

mulțumit. Am un atelier
la țară. Acolo lucrez. Mă simt mai bine decît
la oraș.

Am realizat progrese. De ce așa de târziu și
atît de greu ? Să fie arta un sacerdoțiu care
cere oameni puri ce să i se dedice total ?
Regret distanța care ne desparte căci aș
apela deseori la dumneavoastră oa să mă
sprijiniți puțin din punct de vedere moral.
Trăiesc singur, oamenii..., oamenii... sînt de
nedescris, e clanul intelectualilor, de ce
teapă, Doamne ! Dacă mai trăiesc, o să mai
vorbm de toate astea. îți mulțumesc că ți-ai
amintit de mine.

PAUL CEZANNE

CĂTRE CHARLES CAMOIN

Aix, 22 februarie 1903

Dragă Domnule Camoin,
Foarte obosit, la 64 de ani, vă rog să-mi scu-
zați întîrzierea cu care vă răspund. Nu vă
spun decît două cuvinte.

Fiul meu, în prezent la Paris, este un m a r e
f i l o z o f. Nu vreau să spun prin asta că
este egalul sau rivalul lui Diderot sau
Rousseau. Onorați-l cu vizita dumneavoastră
în locuința sa din *rue Ballu 31* : lîngă Place
Clichy, unde se află statuia generalului
Moncey. Cînd am să-i scriu, o să-i vorbesc de
dumneavoastră ; este destul de sălbatic, un
i n d i f e r e n t, dar băiat bun. Prin el îmi voi
ușura dificultatea pe care o am de a înțelege
viața.

Vă mulțumesc pentru ultima dumneavoastră
scrisoare. Dar trebuie să lucrez. Totul este,
mai cu s e a m ă î n a r t ă, teorie dezvoltată
și aplicată în contact cu natura.

Vom mai vorbi de toate acestea cînd voi avea
plăcerea să vă revăd.

Aceasta este scrisoarea cea mai sinceră pe
care v-am scris-o pînă acum.

Credo

Cu prietenie *PAUL*

CEZANNE

Cînd am să vă văd, am să vă vorbesc mai sincer decît oricine despre pictură. Nu am nimic de ascuns în artă.

Numai forța inițială, *id est*¹ temperamentul îl poate duce pe cineva spre scopul pe care trebuie să-l atingă.

P. CEZANNE

CĂTRE FIUL LUI

(Aix, martie 1903)

Fragment

(...) Inutil să mi-l trimiți², căci în fiecare zi primesc altele asemănătoare pe sub ușă, fără să mai vorbesc de numerele din *VIntransigent* care mi se trimit prin poștă.

CĂTRE JOACHIM CASSAQUET

(Aix, septembrie 1903)

Fragment

Trebuie să mai lucrez șase luni la o pînză pe care am început-o. Va merge la Salonul artiștilor francezi să-și găsească soarta care îi este hărăzită.

CĂTRE CHARLES CAMOIN

Aix, 13 septembrie

1903 Dragă Domnule Camoin,

Sînt fericit că primesc vești de la dumneavoastră și vă felicit că puteți să vă consacrați în întregime studiului.

Credeam că v-am spus că Monet locuiește la Giverny ; vă doresc ca influența artistică pe care acest maestru o exercită asupra celor

1 Adică. (N.T.).

2 Este vorba de un articol la lui Henri Rochefort, apărut în *VIntransigent* din 9 martie 1903 sub titlul semnificativ : „Dragostea de urît” și care se referă la vînzarea colecției lui Émile Zola, în care Cézanne era reprezentat cu zece opere. Acest articol, foarte injurios pentru pictor și pentru romancier, a făcut multă vîlvă.

care-l înconjoară mai de departe sau mai de aproape, să se facă simțită în măsura strict necesară pe care poate și trebuie s-o aibă asupra unui artist tânăr și dornic să lucreze. Cou- ture le spunea elevilor lui : *Frecvențați picturi alese, sau : Duceți-vă la Luvru.* Dar după ce i-ai văzut pe marii maestri care sălășluiesc acolo, trebuie să te grăbești să ieși și prin contact cu natura să dai viață instinctelor, senzațiilor artistice care dorm în tine. Regret că nu sînt cu dumneavoastră. Vîrsta nu ar avea importanță dacă alte considerente nu m-ar împiedica să părăsesc Aix-ul. Sper totuși că voi avea într-o zi plăcerea să vă revăd. Languier e la Paris. Fiul meu e la Fontainebleau cu mama lui.

Ce să vă uez ?... Studii bune după natură este cel mai bun lucru.

Dacă-l întîlniți pe maestrul pe care amîndoi îl admirăm transmiteți-i cele mai bune urări. ¹ Nu-i prea place, cred, să fie plictisit, dar la lumina sincerității poate se va destinde puțin.

Cu prietenie **PAUL
CEZANNE**

CĂTRE LOUIS AURENCHE

Aix, 25 septembrie

1903 Dragă Domnule Aurenche,

Sînt foarte fericit să aflu de nașterea fiului dumneavoastră ; o să vedeți ce rînduire vă va aduce în viață.

Paul, care este la Fontainebleau, vă va transmite oral la întoarcerea lui, nu vă pot spune cînd, complimentele mele ; lucrez cu îndîrjire și dacă soarele Austerlitz-ului picturii ar străluci pentru mine, am veini cu toții să vă strîn- gem mîna.

Vă rog să-i transmiteți Doamnei Aurenche felicitările și salutările mele cele mai

¹ Este vorba de Claude Monet.

respectuoase.

P. CEZANNE

CĂTRE LOUIS AURENCHE

Aix, 25 ianuarie 1904

Dragul meu Domn Aurenche,
Vă mulțumesc mult pentru urările pe care
dumneavoastră și familia ni le faceți pentru
noul an.

Eu vă rog să primiți urările mele și să le
transmiteți familiei.

Îmi vorbiți în scrisoare de realizarea mea în
artă. Cred că reușesc în fiecare zi mai mult,
deși cu greu. Căci dacă senzația puternică a
naturii - pe care eu o resimt cu toată pute-
rea —■ este baza necesară a oricărei
concepții artistice, pe care se bazează
măreția și frumusețea operei viitoare,
cunoașterea mijloacelor prin care exprimăm
senzația noastră nu este mai puțin esențială
și nu se dobîndește decît după o lungă
experiență.

Aprobarea celorlalți este un stimulent de
care este bine uneori să te îndoiești.
Sentimentul propriei noastre forțe ne face
modești.

Sînt bucuros de succesele prietenului nostru
Larguier. Pe Gasquet, care stă tot timpul la
țară, nu l-am mai văzut de mult.

Primiți, Domnule Aurenche, asigurarea celor
mai bune sentimente.

PAUL CEZANNE

CĂTRE LOUIS AURENCHE

Aix, 29 ianuarie 1904

Dragă Domnule Aurenche,
Solicitudinea dumneavoastră mă mișcă mult.
Mă simt în momentul de față destul de bine.
Dacă n-am răspuns mai devreme primei
dumneavoastră scrisori, explicația este
simplă. După o zi întreagă de lucru, spre a

învinge dificultățile realizării după natură, simt nevoia, spre seară, să țină odihnesc și nu mai am acea libertate de spirit care e necesară cînd scrii. Nu știu cînd am să am ocazia să mă îndrept din nou spre Paris. Dacă se va întîmpla, n-am să uit că sînt așteptat la Pierrelatte de către prieteni. Dacă veniți la Marsilia, o să am, desigur, ocazia să vă văd.

Primiți, Domnule Aurenche, expresia celor mai bune sentimente.

P. CEZANNE

CATRE ÉMILE BERNARD¹

Aix en Provence, 15 aprilie

1904 Dragă Domnule Bernard,

Cînd vei primi această scrisoare, vei fi primit probabil, foarte probabil și una din Belgia, pe adresa din *rue Boulegon*. Sînt încîntat de mărturia de simpatie artistică pe care binevoiești s-o exprimi în scrisoarea dumitale.

Permite-mi să repet ceea ce ți-am mai spus de altfel : să tratezi natura prin cilindru, sferă și coin, totul organizat în perspectivă, în așa fel încît fiecare latură a unui obiect, a unui plan să se îndrepte către un punct central. Liniile paralele cu orizontul dau întinderea, adică o secțiune a naturii sau, dacă preferi, a spectacolului pe care *Pater Omnipotens Aeterene Deus* îl etalează în fața ochilor noștri. Liniile perpendiculare pe acest orizont dau adîncime. Or, pentru noi oamenii, natura se desfășoară mai mult în adîncime decît în suprafață, de unde necesitatea de a introduce în vibrațiile noastre de lumină, reprezentate de roșu și de

¹ Pictorul Emile Bernard era un fervent admirator al lui Cézanne, despre care publicase un prim articol în 1892. Cu Bernard, Cézanne a purtat lungi discuții teoretice, pe care a încercat să le continue prin corespondență.

galben, o cantitate suficientă de albastrui, pentru a face simțită prezența aerului.

Permite-mi să-ți spun că am revăzut studiul dumitale făcut de la parterul atelierului, este bun ! Nu trebuie decît, cred eu, să perseverezi pe această cale, caută să înțelegi ce ai de făcut și o să ajungi în curînd să rîzi de tablourile lui Gauguin și Van Gogh !

Te rog să mulțumești D-nei Bernard că a binevoit să-și amintească de semnatarul acestei scrisori. Copiilor un sărut de la Moș Goriot. Omagiile mele familiei dumitale.

CĂTRE EMILE BERNARD

Aix, 12 mai 1904

Dragul meu Bernard,

Munca perseverentă și vîrsta mea înaintată îți vor explica întîrzie*ea cu care îți răspund, îmi vorbești de lucruri atît de variate în ultima dumitale scrisoare - toate legate de artă - încît cu greu le pot urmări.

Ți-am mai spus : Redon îmi place mult și mă asociez admirației lui pentru Delacroix. Nu știu dacă sănătatea mea precară îmi va permite să-mi realizez vreodată visul de a-i picta apoteoza.¹

Lucrez foarte încet, natura prezentîndu-mi-se foarte complexă. Trebuie făcute progrese continui. Trebuie să vezi bine modelul, să-l simți cu exactitate și, pe deasupra, să te exprimi cu distincție și vigoare.

Gustul e cel mai bun judecător. Dar este rar. Arta nu se adresează decît unui număr foarte restrîns de indivizi.

Artistul trebuie să disprețuiască părerea care nu se bazează pe observarea inteligentă a caracterului. Trebuie să se ferească de tendința literară care îndepărtează atît de

1 încă din tinerețe, Cézanne îl admira pe Eugène Delacroix după care a făcut diverse copii, și s-a inspirat în studii ca *La oglindă*. A făcut mai multe schițe pentru o apoteoză a lui Delacroix.

des pe pictor de adevărata lui cale - studiul concret al naturii - spre a se pierde în lungi speculații. Luvrul este o carte bună de consultat, dar nu trebuie să fie decît un intermediar. Studiul real și prodigios care trebuie întreprins este tabloul divers al naturii.

Îți mulțumesc pentru cartea pe care mi-ai trimis-o ; aștept momentul s-o pot citi cu spiritul mai odihnit.

Poți să-i trimiți lui Vollard, dacă socoți cu ca'ie, ceea ce ți-a cerut¹.

Te rog să-i prezinți Doamnei Bernard salutările mele respectuoase, lui Antoine și Irène un sărut de la Moș Goriot.

Cu prietenie P.

CEZANNE

CĂTRE ÊMILE BERNARD

Aix, 26 mai 1904

Dragă Bernard,

Sînt de acord cu ideile pe care vrei să le dezvoltî în viitorul dumitale articol pentru *UOcci- dent*². Da mă-ntorc mereu la același lucru : pictorul trebuie să se consacre în întregime studiului naturii și să se străduiască să creeze tablouri care să constituie o învățătură. Discuțiile despre artă sînt aproape inutile. Munca prin care realizezi un progres, în propria ta meserie, constituie o compensare suficientă a faptului că nu ești înțeles de imbecili.

Literatul se exprimă cu abstracțiuni în timp ce pictorul concretizează - prin intermediul desenului și al culorii - senzațiile, percepțiile lui. Nu ești niciodată nici prea scrupulos, nici prea sincer, nici prea supus față de natură ; dar ești mai mult sau mai puțin stăpîn pe modelul tău și mai cu seamă pe mijloacele tale de exprimare. Să pătrunzi

¹ E vorba de o fotografie a lui Cézanne.

² Émile Bernard pregătea un articol despre Cézanne.

ceea ce ai în față, să perseverezi în a-l exprima cât mai logic cu putință.

Te rog să prezinți respectuoasele mele salutări Doamnei Bernard. Dumitale îți strâng mîna ; nu-i uit nici pe copii.

Pictor P. CEZANNE

CĂTRE EMILE BERNARD

Aix, 27 iunie 1904

Dragă Bernard,

Am primit onorata dumitale scrisoare din..., pe care am lăsat-o la țară. Dacă am întîrziat să-ți răspund este pentru că am unele tulburări cerebrale, care mă împiedică să evoluez liber. Am rămas sub imperiul senzației și în ciuda vîrstei mele, puternic legat de pictură. Timpul este frumos, și caut să lucrez. Ar trebui să fac vreo zece studii bune, să le vînd scump, de vreme ce amatorii le speculează.

Ieri a sosit aici o scrisoare adresată fiului meu, despre care D-na Bremond¹ a presupus că e de la dumneata ; i-am expedit-o în *rue Duperre*, 16, Paris IX. Se pare că Vollard a dat, acum cîteva seri, o serată dansantă la care s-a mîncat mult. Toată „noua școală” era de față, Maurice Denis, Vuillard etc. Paul și Joachim Gasquet s-au întîlnit acolo. Cred că cel mai bine este să muncești mult. Ești tînăr, realizează și vinde, își amintești frumosul pastel al lui Chardin, înarmat cu o pereche de ochelari și cu un cozoroc în chip de streășină. E un pișicher pictorul ăsta. N-ai observat că punîndu-i călare pe nas un ușor plan transversal de os, valorile se stabilesc mai bine în ochii spectatorului ? Verifică acest lucru și spune-mi dacă mă înșel. Prezintă-i te rog Doamnei Bernard omagiile mele. Nu-i uit nici pe Antoine și pe Irène.

¹ D-na Brémond era menajera lui Cézanne.

Cu prietenie P.
CEZANNE

Mi se pare că Paul mi-a scris că au închiriat ceva la Fontainebleau ca să petreacă acolo vreo două luni.

Trebuie să-ți spun că, datorită căldurii mari, am cerut să mi se aducă de mâncare la câmp.

CĂTRE EMILE BERNARD

Aix, 25 iulie 1904

Dragă Bernard,

Am primit *La Revue Occidentale*. Nu pot decât să-ți mulțumesc pentru ceea ce ai scris despre mine.

Regret că nu putem fi alături, pentru că nu vreau să am dreptate teoretic, ci pe viu. Ingres, în ciuda stilului și a admiratorilor lui, nu este decât un pictor foarte mic. Pe cei mai mari, venețienii și spaniolii, îi cunoști mai bine decât mine.

Pentru ca să realizezi un progres singurul lucru care contează este natura iar ochiul se educă în contact cu ea. Privind și lucrînd, el devine concentric. Vreau să spun că într-o portocală, un măr, o bilă, un cap, există un punct culminant ; și acest punct ne este totdeauna - în ciuda teribilului efect : lumii și umbră senzații colorante - cel mai aproape de ochi ; marginile obiectului tind către un centru plasat la orizontul nostru. Cu puțin temperament poți să fii pictor bun. Poți să faci lucruri bune fără să fii prea armonist, nici coilorist. Este de ajuns să ai simț artistic - și aceasta este cu siguranță oroarea de tot ce e burghez. Deci institutele, pensiunile, onorurile nu pot fi făcute decât pentru cretini, panglicari și caraghioși. Nu fii critic de artă, fă pictură. În asta e salvarea.

Îți strîng mina prietenește, vechiul dumitale prieten.

P. CEZANNE

**Omagiile mele Doamnei Bernard ; nu-i uit
nici pe copii.**

CĂTRE PHILIPP SOLARI

(Aix), vineri 24 septembrie

1904 Dragul meu Solari,

Aș dori să fac o ședință duminică dimineața¹.
Dacă ai acceptat să vii să iei masa la Doamna
Berne la ora unsprezece, de acolo vom putea
urca la tine. Vezi daeă-ți convine așa, dacă
nu, am să încerc să te întâlnesc anunțându-te
dinainte.

P. CEZANNE

CĂTRE GASTON BERNHEIM-JUNIOR²

Aix, 11 octombrie 1904

Dragă Domnule,

Răspunsul este tardiv, însă starea precară a
sănătății mele este fără îndoială o scuză care
vă va părea suficientă.

Sînt foarte mișcat de manifestările de stimă
și de termenii elogioși ai scrisorii
dumneavoastră.

Nu am nimic împotrivă să răspund favorabil
dorinței pe care o manifestați, dacă totul s-
ar limita pentru mine în a vă expune teoriile
și a vă explica scopul constant pe care am
căutat să-l ating în întreaga mea viață.

Vă rog să primiți, dragă Domnule, expresia
simpatiei mele de artist.

P. CEZANNE

CĂTRE CHARLES CAMOIN

Aix, 9 decembrie 1904

1 în legătură cu bustul pe care Solari îl făcea lui
Cézanne.

2 Este vorba de revista : „OCCIDENT“ în care
apăruse articolul lui Bernard despre Cézanne.

Dragul meu Camoin,
Am primit cu plăcere scrisoarea dumitale trimisă din Martigues. Vino cînd vrei, ai să mă găsești întotdeauna lucrînd ; o să vii la motiv cu mine, dacă vrei. Spune-mi ziua sosirii dumitale, pentru că dacă vii la atelierul de pe dealul Lauves, am să cer să ne-aducă de mîn- care pentru amîndoi. Eu mănînc la ora unsprezece și de acolo plec la motiv, afară de cazul că plouă. Am o magazie pentru bagaje la 20 minute de casa mea.

Citirea modelului și realizarea lui este uneori foarte anevoioasă pentru artist. Oricare ar fi maestrul pe care îl preferi, pentru dumneata el nu trebuie să fie decît o orientare. De nu, ești un simplu pastîșor. Cu sentimentul naturii, oricare ar fi el, și ceva talent - și le ai pe amîndouă - trebuie să te eliberezi. Sfaturile, metoda altuia, nu trebuie să te facă să-ți schimbi felul de a simți. Dacă suferi momentan influența unuia mai vîrstnic, crede-mă că din moment ce o resimți, emoția dumitale proprie va ieși pînă la urmă la suprafață și-și va cuceri un loc sub soare - va învinge, încredere, este o bună metodă de construcție pe care trebuie să ajungi să o deții. Desenul nu este decît configurația a ceea ce vezi.

Michelangelo e un constructor iar Rafael a r-
t i s t care, oricît de mare ar fi, rămîne
mereu subjugat de model. Cînd vrea să
reflecteze, e depășit de marele lui rival.

Cu prietenie P. *CEZANNE*

CĂTRE EMILE BERNARD

(Aix), 23 decembrie 1904

Dragul meu Bernard,
Am primit amicala dumitale scrisoare din
Neapole. N-aș vrea să mă pierd cu dumneata

în considerații estetice. Da, sînt de acord cu admirația dumitale pentru cel mai vajnic dintre venețieni; îl cinstim pe Tintoretto. Nevoia dumitale de a găsi un punct de sprijin moral, intelectual, în opere care nu vor putea fi depășite, te fac să cauți neîncetat mijloacele întrevăzute, care te vor conduce cu siguranță să găsești, în natură, mijloacele dumitale de expresie ; iar în ziua cînd le vei poseda, fii sigur că ai să găsești fără efort și în natură mijloacele întrebuintate de cei patru sau cinci mari venețieni.

Iată, afirm cu certitudine : că o senzație optică ce se produce în ochiul nostru ne face să clasăm după lumină, semiton sau sfert de ton, planurile reprezentate prin senzațiile colorante. (Deci lumina nu există pentru pictor.) De aceea trecînd de la negru la alb (prima dintre aceste abstracții fiind ca un punct de sprijin atît pentru ochi cît și pentru creier) vrînd-nevrînd ne înglodăm, nu ajungem să fim pe deplin stăpîni pe noi, nu ne realizăm măiestria. În acest stadiu (sînt obligat să mă repet puțin) ne îndreptăm către operele admirabile pe care ni le-au transmis veacurile și în care găsim o îmbărbătare, un sprijin, ca scîndura pentru cel ce se scaldă. Tot ce-mi spui în scrisoarea dumitale este foarte adevărat.

Sînt bucuros să aflu că Doamna Bernard, dumneata și copiii sînteți sănătoși. Soția și băiatul meu sînt acum la Paris. Ne vor regăsi, sper, în curînd.

Doresc să răspund, pe cît posibil, punctelor principale din scrisoarea dumitale și te rog să transmiți cele mai bune urări Doamnei Bernard, o sărutare lui Amtoine și Irene-i. Dumitale, dragă confrate, urîndu-ți un an nou fericit, îți strîng prietenește mîna.

P. CEZANNE

CĂTRE JEN ROYERE¹

(Aix, 1904)

(Cézanne îi mulțumește poetului că i-a trimis Poemele Euritmice).

(...) Am vrut să pătrund de îndată această acuitate a viziunii, care le desenează atât de bine. Din nefericire, vârsta înaintată la care am ajuns mă împiedică să abordez noi formule artistice (...). Nu eram deci pregătit să gust dintr-o dată toată savoarea ritmurilor dumneavoastră colorate. Iată în două cuvinte explicația întârzierii cu care primiți scrisoarea mea.

CĂTRE OCTAVE MIRBEAU

(Ciornă fără dată)

Așteptam noul an ca să vă scriu dar, avînd în vedere recenta manifestare de simpatie pe care mi-o faceți în ziar, nu pot să mai amîn.

¹ Cézanne cunoscuse pe tînărul poet printre prietenii pe care Joachim Gasquet i-i prezentase.



Femeie citind, Chicago, col. Leigh B. Block.

Sper că o să am onoarea să vă mai văd și să-mi pot arăta într-un mod mai puțin efemer decît prin simple cuvinte recunoștința, care (cuvînt indescifrabil) se și impune.

Am să vă rog să binevoiți să-i prezentați Doamnei Mirbeau omagiile mele și să nu vă îndoiiți niciodată de prietenia mea.

Aix, 5 ianuarie 1905

Dragă Camoin,

Ca răspuns la scrisoarea duminică ți spun că Doamna Brémond s-a informat și a aflat că

P. CÉZANNE

sînt camere de închiriat în *rue Matheron*
16, la Crémérie d'Orléans. La etajul întâi,
doi și trei, se poate și mânca destul de bine.

Al dumitale prieten P.
CEZANNE

CĂTRE LOUIS AURENCHE

Aix, 10 ianuarie 1905

Regret că nu am avut încă plăcerea să vă văd anul acesta. De aceea vă trimit, la rîndu-mi, cele mai bune urări.

Lucrez mereu și asta fără să-mi pese de critică și de critici, așa cum trebuie să facă un adevărat artist. Lucrul trebuie să-mi dea satisfacție.

Nu am vești de la Gasquet care acum cred că se află la Paris.

Vă rog să primiți, Domnule Aurenche, cele mai bune sentimente pentru dumneavoastră și omagiile mele Doamnei Aurenche.

P. CEZANNE

CĂTRE ROGER MARX

(Aix), 23 ianuarie 1905

Domnule Redactor,

Am citit cu interes rîndurile pe care ați binevoit să mi le consacrați în cele două articole din *La Gazette des Beaux-Arts*. Vă mulțumesc pentru opiniile favorabile pe care le formulați la adresa mea.

Vîrsta și sănătatea nu-mi vor permite să-mi realizez visul artistic pe care l-am urmărit toată viața. Dar voi fi întotdeauna recunoscător amatorilor inteligenți care au întrevăzut - dincolo de ezitățile mele - încercările de a-mi înnoi arta. Sînt de părere că artistul nu trebuie să renunțe la trecut, ci să-i adauge numai o nouă verigă. Un temperament de pictor și un ideal de artă, adică o concepție asupra naturii, reclamă mijloace de exprimare corespunzătoare pentru a putea fi înțeles de publicul obișnuit și a ocupa un loc în istoria artei. Vă rog să primiți, Domnule Redactor, expresia celei mai vii simpatii de artist.

P. CEZANNE

CĂTRE UN FURNIZOR

Fontainebleau, 6 iulie 1905

Ieri am avut plăcerea să primesc pînzele și culorile pe care le comandasem, dar aștept cu nerăbdare cutia mea, pe care vă rugasem s-o reparați adăugîndu-i o paletă cu un orificiu în care să poată intra degetul mare (...)

CĂTRE EMILE BERNARD

(Aix, 1905) vineri

Dragă Bernard

Răspund pe scurt la cîteva din alineatele ultimei dumitale scrisori. Așa cum scrii, cred că am mai realizat cîteva progrese foarte mici în ultimele studii pe care le-ai văzut la mine. Este totuși dureros să fii obligat să constăți că ameliorarea care se produce în înțelegerea naturii, din punct de vedere al tabloului și al dezvoltării mijloacelor de expresie, este însoțită de vîrstă și de oboseala trupului.

Dacă saloanele oficiale rămîn inferioare, motivul este că nu caută în opere decît

procedee de mai mică sau mai mare întindere. Ar fi mai bine să aducă mai multă emoție personală, observație și caracter. Luvrul este cartea după care învățăm să citim. Totuși nu trebuie să ne mulțumim să reținem formulele frumoase ale ilustrațiilor noștri înaintași. Să ne desprindem de el ca să studiem frumoasa natură, să încercăm să-i surprindem spiritul, să ne exprimăm după temperamentul nostru personal. De altfel, timpul și meditația modifică puțin câte puțin viziunea și, în sfârșit, ajungem să înțelegem. Este imposibil pe vremea asta ploioasă să pui în practică în aer liber teoriile acestea totuși atât de juste. Dar perseverența ne ajută să ne înțelegem interioarele, ca și pe celelalte. Nu-mai vechile tipare ne întunecă inteligența care trebuie biciuită. Omagiile mele Doamnei Bernard ; nu-i uit nici pe copii.

Cu prietenie, al dumitale

P. CEZANNE

O să mă înțelegi mai bine când ne vom revela ; studiul ne modifică viziunea în asemenea măsură încât teoriile anarhiste ale unicului și colosalului Pissarro își găsiră pînă la urmă justificarea.

Desenează ; dar reflexul este acela care învăluie, lumina, prin reflexul general, învelișul.

Cu prietenie, ^ P.C.

CĂTRE EMILE BERNARD

Aix, 23 octombrie 1905

Dragă Bernard,

Scrisorile dumitale îmi sînt dragi pentru două motive : în primul rînd în mod pur egoist, pentru că sosirea lor mă scoate din acea monotonie pe care o produce urmărirea neîncetată a unui scop și aceluiasi scop, ceea ce îmi dă, în momentele de oboseală fizică, un fel de epuizare intelectuală; în al doilea rînd,

ele îmi permit să-ți tot repet, desigur cam mult, îndîrjirea cu care urmăresc realizarea acelei părți a naturii, care oferindu-se privirilor noastre, ne dă tabloul. Ori teza pe care vreau s-o ilustrez este (oricare ar fi temperamentul sau posibilitățile noastre în fața naturii) că trebuie să redăm imaginea pe care o vedem după ce-am uitat tot (ceea ce) a apărut înaintea noastră. Aceasta, cred eu, permite artistului să exprime întreaga sa personalitate (mare sau mică).

Dar, bătrîn, am aproape șaptezeci de ani, senzațiile colorante care dau lumina pricinuiesc abstracții ce nu-mi permit să acopăr pînza, nici să urmăresc delimitarea obiectelor atunci cînd punctele de contact sînt firave, delicate ; de unde reiese că imaginea sau tabloul meu este incomplet. Pe de altă parte planurile cad unele peste altele. De aici neoimpresionismul, care circumscrie contururile cu o linie neagră, defect care trebuie combătut cu toată puterea. Consultînd natura găsim mijloacele pentru a atinge acest scop.

Mi-am amintit că ești la Tonnerre, dar greutatea cu care mă instalez mă face să fiu în întregime la dispoziția familiei, care se folosește de acest lucru ca să-și caute comoditatea, uitîndu-mă puțin. Asta este viața ; la vîrsta mea ar trebui să am mai multă experiență și s-o folosesc spre binele general. Trebuie să-ți spun adevărul despre pictură și ți-l voi spune.

Te rog să-i prezinți omagiile mele Doamnei Bernard ; pe copii îi iubesc ; Sfîntul Vicent de Paul fiind cel căruia trebuie să mă încredințez cel mai mult.

Bătrînul dumitale prieten

PAUL CEZANNE

îți strîng călduros mîna și mult curaj.

Dezvoltîndu-ne optica prin studii, învățăm să vedem.

CĂTRE FIUL (*Aix*), *vineri (20) iulie 1906*

LUI

Dragul meu Paul,

Azi avînd capul destul de limpede, răspund la cele două scrisori ale tale, care îmi fac în-totdeauna cea mai mare plăcere. E patru și jumătate dimineața - la opt temperatura va fi insuportabilă. Îmi continui studiile. Ar trebui să fiu tînăr și să fac multe. Atmosfera este uneori îmbîcsită și are un ton lamentabil. Nu este frumos decît în anumite momente. Îți mulțumesc pentru veștile pe care mi le dai ; eu îmi urmăresc drumul meu modest. Salutări mamei și tuturor persoanelor care-și mai amintesc de mine. Salutări Doamnei Pis-sarro - ce departe și totuși ce aproape sînt toate.

Tatăl tău, care vă sărută pe amîndoi.

PAUL CEZANNE

Nu am văzut-o încă pe mătușa ta ; i-am trimis prima ta scrisoare.

Știi cumva unde este mica schiță cu *Baigneurs* ?

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 24 iulie 1906

Ieri măgarul de abate Gustave (?) Roux a luat o trăsură și a venit să mă ia de la Jourdan, e un mîrlan. M-am obligat să mă duc să-l văd la Colegiul catolic. N-am să mă duc, ai timp să-mi dai un răspuns și să mă sfătuiești.

Te sărut pe tine și pe mama. Este foarte cald.

Bătrînul tău tată

PAUL CEZANNE

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 25 iulie 1906

Dragul meu Paul,

Ieri am primit scrisoarea ta afectuoasă care-

mi dă vești de la voi. Nu pot decît să ciepjîn,
starea în care se află mama ta, îngrijite-o ^{Ci*}
mai bine, căutați să vă simțiți mai bine, și să
găsiți plăcerile potrivite cu mediul în care
trăiți. Ieri, joi, trebuia să mă duc la anteriorul
ăla de Roux. Nu m-am dus și nici nu mă voi
duce. E cel mai bun lucru pe care-l pot face.
E un mîrlan. M-am dus s-o văd pe mătușa ta
Marie. Și asta-i o pacoste ! La vîrsta mea e
mai bine să trăiești izolat și să pictezi.
Vallier îmi face frecții, șalele merg ceva mai
bine, Doamna Bremond spune că piciorul
merge mai bine. Urmez tratamentul lui
Boissy, care este atroce. Este foarte cald.
Îneepînd de la opt timpul este insuportabil.
Cele două pînze a căror fotografie mi-ai
trimis-o nu sînt ale mele.

Baigneurs, desen în creion, Basvri

lunstmuseum.

Vă sărut pe amîndoi.

Bătrînul tău tată

PAUL CEZANNE

Salută-i pe Domnul și pe Doamna Legoupil, care-și amintesc de mine și sînt atît de drăguți cu biata ta mamă.

P. CEZ.

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 3 august 1906

Dragă Paul,

Am primit diferitele tale scrisori. Dacă nu am răspuns imediat, de vină este înăbușitoarea căldură care domnește aici. Mă deprimă și mă-mpiedică să gîndesc. Deși mă scol devreme numai între cinci și opt îmi trăiesc propria mea viață. Apoi căldura devine insuportabilă și exercită o asemenea depresiune cerebrală că nu mai gîndesc nici măcar pictură. Am fost nevoit să-l chem pe Doctorul Guillaumont, pentru că am răcit și am făcut o bronșită ; am părăsit homeopatia și iau siropuri combinate după rețetele vechii școli. Am tușit mult, dar Bremond mi-a aplicat tifon iodat și m-am liniștit. Regret vîrsta mea înaintată din pricina senzațiilor colorante. Sînt bucuros că îi vezi pe Domnul și pe Doamna Legoupil, care sînt cu picioarele pe pămînt și trebuie să producă o adevărată destindere în existența ta. Sînt bucuros să aflu că ești în raporturi bune cu intermediarii artei, cu publicul, pe care aș vrea să-l văd că persistă în intențiile bune pe care le are la adresa mea.

E trist că nu pot realiza multe din ideile și senzațiile mele ; trăiască frații Goncourt, Pis-sarro și toți cei care au înclinații spre culoare, reprezentanta luminii și aerului. Îmi închipui că pe căldura asta înspăimîntătoare, mama și cu tine sînteți obosiți ; totuși este bine că ați putut să vă întoarceți la tine la Paris ca să aveți parte de o atmosferă mai puțin încinsă. Piciorului meu nu-i merge prea rău în momentul de

față. Sînt foarte mișcat că Forain și
Léon Dierx, pe care-i cunosc de multă
vreme, își amintesc de mine. Pe Forain l-am
cunoscut în 1875 la Luvru, iar pe Léon Dierx
în 1877 la Nina de Villars, în *rue des
Moines*.

Trebuie să-ți fi povestit că atunci cînd luam
masa în *rue des Moines* erau prezenți Paul
Alexis, Frank Lamy, Marast, Ernest
d'Hervilly, LTsle Adam, regretatul Cabaner
și mulți alți mîncăcioși. O, ce de amintiri
care s-au afundat în abisul anilor. Cred că
am cam răspuns la ceea ce m-ai întrebat.
Acum vreau să te rog să fii drăguț să te
gîndești la papuci, căci cei pe care-i am o să
mă lase definitiv.

Vă sărut pe mama și pe tine.

Bătrînul tău tată

PAUL CEZANNE

Căldura devine de nesuportat.

Nu uita de papuci.

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 12 august 1906

Dragă Paul,

Au fost zile de o căldură odioasă ; astăzi, și
anume de dimineață, a fost plăcut de la ora
cinci, oră la care m-am sculat, pînă pe la
vreo opt. Senzațiile dureroase mă
exasperează. Să trăiesc retras, este tot ce
pot face mai bun. La catedrala Saint-
Sauveur în locul preotului Poncet a venit un
cretin de popă care cîntă la orgă, dar cîntă
fals. Așa că nu pot să mă duc la slujbă,
muzica de acolo făcîndu-mi de-a dreptul
rău.

Ca să fii catolic cred că trebuie să-ți
lipsească orice sentiment al lucrului bine
făcut, dar să fii cu ochii în patru în ce
privește interesul. Acum două zile meser
Rolland a venit să mă vadă, m-a rugat să-i

vorbesc despre pictură. S-a oferit să-mi pozeze pentru un scăldat pe malul Arcului - mi-ar surîde de fapt, dar mă tem ca domnul să nu vrea să pună mîna pe studiu ; parcă mă tentează totuși să încerc ceva eu el. I-am spus cîte parale fac Gasquet și Mardrus al lui. Mi-a spus că va citi cele *O mie și una de nopți*, traduse de Galand. Are aerul să înțeleagă că relațiile pot să te ajute să te fofilezi, dar pînă la urmă publicul își dă seama că-l păcălești. Aș vrea să treacă mai repede căldurile și mai cu seamă să nu suferiți prea mult din cauza lor, tu și mama. Ai primit probabil scrisoarea matusii tale Mărie. Salută-i pe prietenii de acolo dacă-i întâlnești. N-am mai avut vești de la Emile Bernard, mă tem să nu fie copleșit de comenzi. Un boem născut la Lyon a venit să împrumute ceva parale de la mine, părea (să fie) la mare ananghie. Te sărut, pe tine și pe mama.

Bătrînul tău tată
PAUL CEZANNE

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 14 august 1906

Dragă Paul,

Este ora două după masă și sînt în camera mea năpădită de un nou val de căldură, e îngrozitor. Aștept ora patru, să vină să mă ia trăsura și să mă ducă la rîu, la podul *Trois Sautets*¹. Acolo e puțin mai răcoare ; ieri m-am simțit foarte bine, am început o acuarelă în genul celei pe care o făceam la Fontainebleau, poate chiar mai armonioasă ; totul este să fie cît mai multă unitate cu putință. Am mers spre seară să o felicit pe matusa Mărie de ziua ei ; acolo am întâlnit-o

¹ Un mic pod peste Arc, unde Cézanne a pictat în ultimele luni ale vieții.

pe Marthe. Știi mai bine decât mine ce gîndesc despre situație, te las așadar tot pe tine să conduci treburile noastre. Piciorul drept merge mai bine. Din cau-za căldurii mari, ai încontinuu senzația de greață.

Am primit papucii, i-am încălțat, îmi vin foarte bine, e o realizare.

La rîu un biet copilăș zdrențuit, foarte dezghețat, care se apropiase de mine nua întrebat dacă sînt bogat, altul, mai mare, i-a spus că nu se face să mă-ntrebe. Cînd m-am întors cu trăsura în oraș, a venit după mine și i-am dat zece bani ; să-l fi văzut cum mi-a mulțumit. Dragul meu Paul, nu am altceva de făcut decât să pictez, te sărut din toată inima, pe tine și pe mama.

Bătrînul tău tată
PAUL CEZANNE



Cap de copil, desen în creion.

Aix, duminică (26) August 1906
CĂTRE FIUL
Dragă Paul,

Cînd uit să-ți scriu să știi că am cam pierdut firul. Este teribil de (cald) și pe de altă parte sistemul meu nervos trebuie să fie foarte slăbit. Trăiesc parcă în gol. Pictura este lucrul care-mi priește cel mai bine. Sînt foarte enervat de îndrăzneala pe care au avut-o compatrioții mei de a dori să se asimileze cu mine ca artiști și de a pune astfel mîna pe studiile mele. Trebuie să vezi ce porcării fac. Mă duc în fiecare zi la rîu cu trăsura. Este destul de plăcut dar starea mea de slăbiciune îmi dăunează mult. Ieri l-am întîlnit pe potcăpitul ăla de Roux, îmi repugnă.

Am să urc la atelier, m-am sculat tîrziu, după ora cinci. Tot mai studiez cu plăcere și totuși, uneori, este o lumină atît de păcătoasă încît natura mi se pare urîtă. Așa >că trebuie să aleg. Pana mea nu prea merge. Vă sărut pe amîndoi din toată inima și amintiți-le de mine tuturor prietenilor care se mai gîndesc la mine, dincolo de timp și spațiu. Vă sărut pe amîndoi. Salută-i pe Doamna și Domnul Legoupil din partea mea.

Bătrînul tău tată
PAUL CEZANNE

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 2 septembrie (1906)

Dragul meu Paul,

Este aproape ora patru, nu este aer. Timpul e tot înăbușitor, aștept momentul cînd trăsura mă va duce la rîu. Petrec acolo cîteva ceasuri plăcute. Sînt copaci mari, ce formează o boltă deasupra apei. Mă instalez în locul numit *Gour de Martelles*, este pe drumulețul Milles ce

duce la Montbriant.¹ Seara trec pe aici vaci ce se întorc de la păscut. Poți studia și face tablouri cu grămada. Au venit și oi, dar dispar repede. Niște muncitori vopsitori s-au apropiat de mine și mi-au spus că ar face și ei cu plăcere picturi în același gen, dar că la școala de desen nu-i învață așa ceva. Le-am spus că Pontier² este un neghiob, și se părea că sînt de acord. Vezi bine că nu este nimic prea nou. Continuă să fie cald, nu plouă ; pare că n-o să plouă multă vreme. Nu prea știu ce să-ți spun, doar că l-am întîlnit acum patru, cinci zile pe Demolins și mi s-a părut foarte prefăcut. Probabil că aprecierile pe care le facem depind de starea noastră sufletească. Te sărut, pe tine și pe mama.

*Tatăl tău PAUL
CEZANNE*

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 8 septembrie 1906

Dragă Paul,

Astăzi (este aproape unsprezece) a revenit în mod impresionant căldura. Aerul este încins, nici un fir de aer. Temperatura asta nu trebuie să fie propice decît la dilatarea metalelor, să favorizeze debitele de băuturi spirtoase, să umple de bucurie pe vînzătorii de bere - industrie oare pare să iia proporții serioase la Aix - și pretențiile intelectualilor din ținut, adunătură de ignoranți, de cretini și de nemernici.

Excepțiile, poate că sînt, nu s-au arătat deocamdată. Modestia nu se cunoaște niciodată pe sine. În sfîrșit, îți voi spune că devin, ca

1 Montbriant era proprietatea lui Maxime Conil, cumnatul lui Cézanne, unde artistul a lucrat adeseori.

2 Auguste-Henri Pontier, sculptor, conservatorul muzeului din Aix între 1892—1925 care ar fi declarat că atît timp cît va fi el, nici un tablou al lui Cézanne nu va intra în muzeu.

pictor, mai lucid în fața naturii dar în ceea ce mă privește, realizarea senzațiilor este tot dificilă. Nu pot să ajung la intensitatea la care ele se prezintă simțurilor mele, nu găsesc acea minunată bogăție de culori care însuflețește natura. Aici, pe malul râului, motivele sînt nenumărate, același lucru văzut din unghiuri diferite oferă un subiect de studiu de cel mai mare interes și atît de variat încît cred că aş avea de lucru luni de-a rîndul fără să mă mut din loc, uitîndu-mă numai la dreapta și la stînga.

Dragul meu Paul, ca să închei îți voi spune că am cea mai perfectă încredere în senzațiile tale care îți imprimă orientarea necesară pentru conducerea intereselor noastre, vreau să spun că am cea mai mare încredere în felul cum dirijezi treburile noastre.

Aflu cu o satisfacție cu totul patriotică, faptul că venerabilul nostru om de stat, care conduce destinele politice ale Franței, trebuie să vină pentru un timp să ne onoreze ținutul cu vizita lui, care va face să tresară populația meridională a Aix-ului. Jo¹, ce crezi tu ? Pe pă- mînt și în cursul vieții reușesc mai degrabă artificialul și convenționalul sau o serie de coincidențe fericite fac să izbîndească eforturile noastre ?

Tatăl tău care vă sărută, pe tine și pe mama.

PAUL CEZANNE

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 13 septembrie 1906

Dragă Paul,

Îți trimit o scrisoare pe care am primit-o de la Emilio Bernardinos, estet din cei mai distinși pe care regret că nu-l am lingă mine ca să-i sugerez ideea atît de sănătoasă, atît de

1 Joachim Gasquet.

reconfortantă și singura justă, a dezvoltării artei în contact cu Natura. Nu pot să-i citesc scrisoarea, o cred justă totuși, dar omul acesta cumsecade întoarce spatele la tot ce afirmă în scrierile lui, cînd desenează nu face decît vechituri care se resimt de visurile lui artistice sugerate nu de emoția în fața naturii, ci de ceea ce a putut să vadă în muzee și, mai mult încă, de un spirit filozofic care provine din cunoașterea prea aprofundată a măestrilor pe care îi admiră. Ai să-mi spui dacă mă înșel. Pe de altă parte nu pot decît să regret accidentul pe care l-a avut. Nu pot, înțelegi, să merg vara asta la Paris. Ți-am scris că merg în fiecare zi cu trăsura pe malul râului.

A trebuit din cauza oboselii și a constipației, să renunț să mai merg la atelier. Am făcut azi dimineață o mică plimbare pe jos, m-am întors pe la zece sau unsprezece, am mîncat și pe la trei și jumătate am plecat, cum ți-am spus mai înainte, pe malul Arc-ului. Cercetările mele mă interesează mult. Poate că aș fi făcut din Bernard un adept convins. Trebuie într-adevăr să (ajungi) să te cunoști pe tine însuși și să știi să te exprimi îndeajuns. Repet întotdeauna același lucru : viața mea este în așa fel orînduită încît îmi permite să mă izolez de mentalitatea meschină de provincie. Vă sărut pe tine și pe mama ta.

Bătrînul tău tată
PAUL CEZANNE

Arta romantică a lui Baudelaire e uluitoare. Nu se înșală (aspura) artiștilor pe oare-i apreciază.

Dacă vrei să răspunzi la scrisoarea lui, trimite-mi-o și am s-o transcriu. Nu uita de sus- numita scrisoare.

Aix, 21 septembrie 1906

CĂTRE EMILE
Dragul meu Bernard,
BERNARD

Tulburările mele cerebrale sînt așa de mari încît m-am temut la un moment dat ca fragila mea rațiune să nu cedeze. După teribilele călduri pe care le-am îndurat, o temperatură mai blîndă, deși s-a lăsat cam așteptată, a adus în mințile noastre puțin calm ; acum mi se pare că mă simt mai bine și că văd exact în orientarea studiilor mele. Oare voi ajunge la ținta mult căutată și atît de îndelung urmărită ? Doresc acest lucru, dar atîta timp cît nu l-am atins, subzistă o vagă stare neplăcută, care nu va putea dispărea decît după ce voi ajunge l-a liman sau voi realiza ceva care să se dezvolte mai bine decît înainte și prin aceasta să verifice teoriile care sînt totdeauna ușor de făcut. Doar demonstrarea a ceea ce gîndești prezintă obstacole serioase. Deci îmi continui studiile.

Am recitit scrisoarea dumitale și văd că răspund mereu alături. Te rog să mă ierți ; ți-am spus, de vină este permanenta preocupare de a atinge scopul propus. Studiez mereu după natură și mi se pare că fac încet progrese. Aș fi vrut să te am lîngă mine căci singurătatea e întotdeauna puțin apăsătoare. Dar sînt bă- trîn, bolnav și am jurat să mor mai bine pic- tînd în loc să mă afund în raimoleala care îi pîndește pe bătrînii ce se lasă stăpîniți de patimile îndobitocitoare ale simțurilor.

Dacă o să am plăcerea să mai fim o dată împreună, vom putea să ne lămurim mai bine prin viu grai. Ai să mă scuzi că revin mereu asupra aceluiași punct; dar cred în dezvoltarea logică a ceea ce vedem și simțim studiind natura, cu riscul de a mă preocupa de procedee numai în al doilea rînd, procedeele nefiind pentru noi decît simple mijloace ca să reușim, să facem publicul să simtă ceea ce resimțim noi înșine și să-l

facem să ne accepte. Cei
CĂTRE EMILE
BERNARD

Mari pe care îi admirăm nu trebuie să fi făcut altceva.

îmi amintesc mereu de dumneata, bătrîn măcrobît ce sînt, și-ți strîng mîna prietenește.

PAUL CEZANNE

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 22 septembrie 1906

Dragă Paul,

I-am scris o scrisoare lungă lui Emile Bernard. O scrisoare în care transpar preocupările mele dar, cum văd ceva mai mult decît el și cum felul în care îi prezint reflecțiile mele nu poate să-l supere în nici un fel, deși nu am același temperament, nici felul lui de a simți ; în sfîrșit, ajung să cred că nu poți în nici un fel fi de folos altuia. Poți, într-adevăr, cu Bernard să dezvoltîi teorii la nesfîrșit, pentru că are un temperament discursiv. Mă duc la peisaj în fiecare zi, motivele sînt frumoase și-mi petrec astfel zilele mai plăcut decît în altă parte. Vă sărut pe tine și pe mama.

Tatăl tău devotat

PAUL CEZANNE

Dragă Paul, cred că ți-am spus că am tulburări cerebrale (reiese din scrisoare). De altfel văd lucrurile cam în negru, mă simt din ce în ce mai mult nevoit să mă sprijin pe tine.

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 26 septembrie 1906

Dragul meu Paul,

Am primit un plic de la Salonul de toamnă, semnat Lapigie, probabil unul din organizatori și... al expoziției; am aflat că figurez cu opt pînze. L-am revăzut ieri pe vajnicul mar-

siliez Carlos Camoin, care a venit să-mi arate un balot de pânze și să-mi ceară părerea ; ceea ce face e bun; găsesc că progresează. Vine să petreacă dlteva zile la Aix și o să lucreze pe drumulețul de la Tholonet. Mi-a arătat o fotografie după un chip al lui Emile Bernard. Sîntem de acord asupra acestui punct, este un intelectual, congestionat de amintirile muzeelor, dar care nu lucrează destul după natură ; important e să ieși din școală, din orice școală. Așa că Pissarro nu se înșela, dar mergea prea departe, cînd spunea că trebuie arse necropolele artei. Hotărît lucru, s-ar putea face o menajerie eu toți profesioniștii artelor și semenii lor. Secretarul general este artistul însuși. în acest caz, avînd în vedere situația lui, ar fi egal (la Salonul de toamnă bine înțeles) cu un membru al Institutului. Există o casă care se ridică trufaș sau poate chiar victorios în fața barăcii de pe *cheiul Confi*, a cărei bibliotecă a avut drept fondator pe cel pe care Sainte-Beuve îl califică drept „șiret italian“. Merg mereu în mijlocul naturii, pe malul Arc-ului, lăsîndu-mi bagajul la un anume Bossy, care mi-a oferit ospitalitate pentru bocceluța mea. Te sărut pe tine și pe mama.

*Tatăl tău PAUL
CEZANNE*

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 28 septembrie 1906

Dragă Paul,

Vreau să te rog să-mi trimiți pastile nr. 4, nu mai am decît două sau trei rînduri într-o ultimă cutie. Ți-am spus că i-am trimis înapoi lui Vignol trei tuburi, din cinci, de lac fin, pe celelalte două le-am rătăcit transportîndu-le din atelierul Boulegon la peisaj. Nu-l cred pe omul acesta în stare să-și conducă

negotul. Timpul e uimitor, peisajul superb Carlos Camoin este aici, vine să mă vadă din cînd în cînd. Citesc aprecierile pe care Baudelaire le-a făcut asupra lui Delacroix. Cît despre mine, trebuie să rămîn singur, şmecheria oamenilor (hoţia, infatuarea, violul, furtul producţiei tale) este aşa de mare încît niciodată n-am să mă pot descurca. Totuşi natura este atît de frumoasă. Îl mai văd pe Vallier, dar mă realizez atît de încet încît sînt foarte trist. Tu singur poţi să mă consolezi de trista mea situaţie. Aşa că mă încredinţez ție. Te sărut pe tine şi pe mama.

Bătrînul tău tată **PAUL
CEZANNE**

CATRE FIUL LUI

Aix, 8 octombrie 1906

Dragul meu Paul, îţi trimit harta pe care mi-ai cerut-o. Regret nespus starea de nervi în care mă aflu şi care mă împiedică să-ţi scriu mai mult ; timpul e frumos, merg la motiv în fiecare după masă. Emery mi-a ridicat preţul trăsorii de la trei franci dus întors, cît îmi lua cînd mergem la Chateau Noir¹, la cinci franci. I-am dat drumul. L-am cunoscut pe Domnul Roublard care s-a căsătorit cu o frumoasă zestre în persoana D-rei Fabry. Ai să vezi cînd ai să fii aici ce e (de făcut). Este un om tînăr şi cu o poziţie bună în oraş.

Nu-ţi spun mai multe astăzi. Ieri mi-am petrecut seara de la patru la vreo şapte cu Capdeville, Niolon, Ferniand Bouteille etc., la *Café des Deux Garçons*.

Tatăl tău care te sărută, pe tine şi pe mama.

Cu drag **PAUL**

CEZANNE

CĂTRE FIUL LUI

¹ Mare proprietate împădurită la 4 km distanţă dc Aix.

Aix, 13 octombrie 1906

Dragă Paul,

Azi, după o noapte furtunoasă și după o dimineată ploioasă, am rămas acasă. Într-adevăr, așa cum îmi amintești, am uitat să-ți vorbesc de vin; Doamna Bremond spune că trebuie să mai luăm. Când îl vezi pe Bergot, ar trebui să comanzi și alb, pentru mama ta și pentru tine. A plouat tare și de data aceasta cred că s-a terminat cu căldura. Pe malul râului fiind cam frig, am plecat de acolo și m-am dus în cartierul Beaugard unde drumul este pieptiș, foarte pitoresc dar foarte expus mistralului. Acum mă duc pe jos, numai cu sacul de acuarele ; n-am să pictez în ulei decît atunci cînd am să am unde să-mi las bagajul; altădată te costa treizeci de franci pe an. Simt exploatarea peste tot. Te aștept ca să iau o hotărîre. E cam furtună și vreme foarte schimbătoare. Cu sistemul nervos foarte slăbit, doar pictura în ulei mă poate susține. Trebuie să continui. Așa că lucrez după natură. Schițele, pînzele, dacă le-aș face, n-ar fi decît construcții după (natură), bazate pe mijloacele, senzațiile și dezvoltările sugerate de model, dar spun mereu același lucru...

Te sărut, pe tine și pe mama.

Tatăl tău PAUL

CEZANNE

Dragă Paul, am găsit scrisoarea lui Emile Bernard - îi urez să scape - dar mă îndoiesc.

Portretul D-nei Cézanne, Chicago, col. Leigh B. Block.

PAUL CEZANNE

CĂTRE FIUL LUI

Aix, 15 octombrie 1906

Dragul meu Paul,

Sîmbătă și duminică a plouat și a fost furtună, timpul s-a răcorit foarte mult. Ba chiar nu este cald de loc. Ai dreptate, aici este o provincie meschină. Continui să lucrez greu, dar în fine, e ceva. E important, cred eu.

Senzațiile fiind totul pentru mine, cred că sînt greu de imitat. Am să-l las pe nenorocitul pe care îl știi să mă pastîșeze cît vrea, nu e periculos.

Dacă ai ocazia salută-i pe Domnul și pe Doamna Legoupil, care sînt drăguți și-și amintesc de mine. Nu-l uita nici pe Louis, familia lui și pe moș Guillaume. Totul trece cu o rapiditate înspăimîntătoare și nu mă simt prea prost. Mă îngrijesc, măninc bine.

Vreau să te rog să-mi comanzi două duzini de pensule, ca cele pe care le-am comandat anul trecut.

Dragă Paul, ca să-ți pot da niște vești multumitoare, așa cum ai dori, ar trebui să am mai puțin cu douăzeci de ani. Îți repet, măninc bine, și puțină satisfacție morală - dar asta numai lucrul mi-o poate da - ar însemna mult pentru mine. Toți compatrioții mei sînt niște e... pe lângă mine. Uitam să-ți spun că am primit cacaoa.

Te sărut pe tine și pe mama.

Bătrînul tău tată *PAUL
CEZANNE*

Cred că pictorii tineri sînt mult mai inteligenți decît ceilalți, cei bătrîni nu pot vedea în mine decît un rival dezastruos.

Al tău tată P. *CEZANNE*

O mai spus o dată, Emile Bernard mi se pare demn de milă, pentru că trebuie să le poarte altora de grijă.

CĂTRE UN FURNIZOR

Aix, 17 octombrie 1906

Domnule,

Sînt mai bine de zece zile de cînd v-am cerut zece lacuri arse 7 și n-am nici un răspuns. Ce se întîmplă ?

Vreau un răspuns, și cît de repede dacă se poate.

Primiți, Domnule, salutările mele.

Trei zile mai tîrziu, la 20 octombrie, sora pictorului, Marié Cézanne, îi scrie fiului acestuia : „Tatăl tău este bolnav de luni.

*PAUL
CEZANNE*

A stat sub ploaie mai multe ceasuri și a fost adus pe o șaretă de spălătorie; doi oameni au trebuit să-l urce în pat. A doua zi, încă de dimineață, s-a dus pînă în grădină să lucreze la un portret al lui Vallier, sub tei, și s-a întors muribund.

Paul Cézanne a murit la 27 octombrie 1906, la Aix.



Studiu

- I. Scrisori din tinerețe (1859—1870)**
- II. Perioada impresionistă pînă la despărțirea de Zola (1872—1886)**

III. Scrisori despre artă (1889—1906)

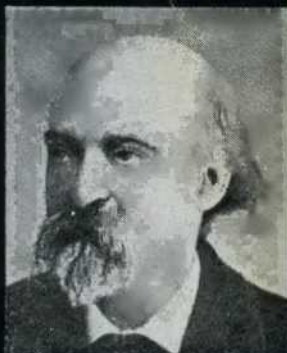
**Cuvînt
înainte**

Lei 5,50

Biografii. Memorii. Eseuri

scrisori

scrisori



„În Cézanne existau atâtea posibilități, încît avea mai multă nevoie decît oricare altul să pună ordine în gîndirea sa.”

HENRY
MATISSE

„Senzația puternică a naturii – pe care eu o resimt cu toată puterea – este baza necesară a oricărei concepții artistice, pe care se sprijină măreția și frumusețea operei viitoare ; cunoașterea mișcărilor de a ne exprima emoția nu este nici puțin esențială.”

PAUL CÉZANNE

² Tatăl lui Cézanne consimțise în aprilie 1861 la călătoria lui Paul la Paris, unde îl reîntîlnește pe Zola și se consacră definitiv picturii.

¹ Cézanne, Coste și câțiva alți prieteni au frecventat din 1858 până în 1862 serile academice de la *École des Beaux-Arts*, la Aix.

¹ Nu este posibil, după indicațiile date de Cézanne, să identificăm tabloul despre care este vorba. Probabil că pînza a fost distrusă sau s-a pierdut.

² Guillemet Antoine (1841—1918), pictor, elev al lui Corot și al lui Daubigny, prieten bun al lui Zola.

¹ Aluzie la fabula lui La Fontaine „Stejarul și trestia” în care trestia nu creștea în apropierea stejarului și nu beneficia de umbra frunzișului său (N.T.).

² Edouard Rod (1857—1910), romancier elvețian care făcea parte din grupul de la Medan.

¹ Această ciornă se află pe dosul uni desen de Cézanne aparținînd Bibliotecii Albertine din Viena ; ea se oprește brusc la sfîrșitul paginii.

¹ Cézanne îl cunoscuse pe scriitorul Gustave Geffroy (1855—1926) prin Claude Monet la Giverny.

¹ Este vorba de Joachim Gasquet.

¹ Pictorul Maurice Denis expusese o pînză mare *Omagiu lui Cézanne* (azi la Muzeul Luxemburg) în care grupase, în jurul unei naturi moarte a Maestrului, următoarele persoane : Odilon Redon, Vuillard, K. X. Roussel, Ambroise Vollard, Maurice Denis, Serusier, Mellerio, Ranson, Bonnard și D-na Maurice Denis. Cînd a pictat această pînză Maurice Denis nu-l cunoștea încă personal pe Cézanne.

² G. Bernheim-junior (din Villiers), pictor și negustor de tablouri, a fost după A. Vollard, unul din primii oameni care s-au interesat de opera lui Cézanne.

¹ Pissarro murise la sfîrșitul anului 1903.